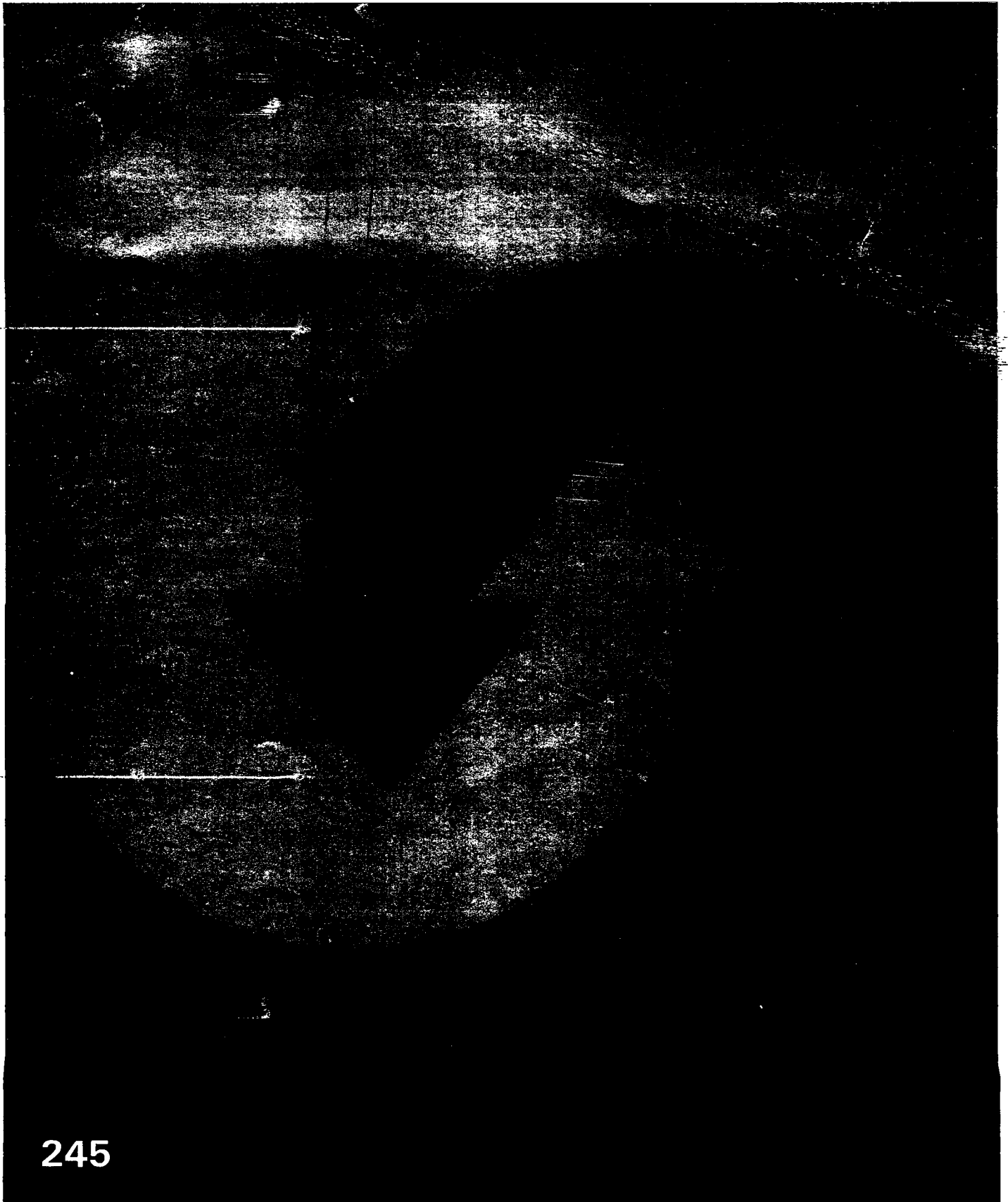

בדער כות

תוכן העניינים

2	בעיות בהתפתחות מערכים צבאיים ד"ר זאב בונן
7	התפישות האופרטיביות של ברה"מ וארה"ב עיבד: אל"מ שלמה נעמן
15	הגורמים הקובעים רמת כוונות של צבא אל"מ עמיקם רייכמן
17	אימון בתנאי קרב קפטן ג'ון אנדרסן וקפטן אדוארד שרוד
19	בשולי המאמר סא"ל עמוס גלבוץ
21	הבעיות הלוגיסטיות של קורפוס אפריקה מרטין ון קרפלד
29	ראיית מלחמת יום-הכיפורים בעיני המצרים סא"ל אבי שי
40	המוביל רב-טוראי ג'רלד ר. אלם
42	חידושי טקטיקה וטכניקה נגמ"ש MICV עמנואל קרבלינג
45	בשולי המאמר רס"ן (מיל') עמוס לוריא
47	בעקבות קריאה הצנחנים מדכאים את הטרור תא"ל (מיל') יצחק בריאון

העורך: סגן-אלוף אליצור פלד

עיצוב: פ' קור

שער: ערן שמגר

מערכות

בית ההוצאה של
צבא הגנה לישראל

עורך ראשי: אל"מ יצחק זיו
צוות המערכת: סא"ל משה ברימר, סא"ל שלום אביבי
סרן אריה רוזדואל, סג"מ דוד באום
מרכזת המערכת: מרים דרורי
"מערכות-חימוש": קצין-עריכה רס"ן משה אלון
"קשר ואלקטרוניקה": קצינת-עריכה לנה גרי

מערכת מתפתחת, בעיקר על-ידי „התחלפות“ הדורות. דהיינו, אם לנושא מסויים יש אורך חיים סופי, נקרא לו „מערכת“. כל „מערכת“, לאחר שפותחה ויוצרה ביחידה אחת או בכמויות, עוברת בדרך-כלל במהלך חייה שיפורים, שיפוצים, והסבות. אולם לאחר שנתישנה, היא „עוברת“ מן העולם ומוחלפת על-ידי הדור הבא שפותח בינתיים, והכולל תכונות חדשות בתכ-לית, לדוגמה: מטוס, טיל, תותח.

מערך — לעומת זאת — כולל מספר רב של מערכות מסוגים שונים, המופעלות על-ידי אנשים רבים בצורה משולבת. המערך מתפתח באופן הדרגתי ע"י שינויים חלקיים, תוספות, צירוף ולעתים גם „כריתת“ חלקים. מערכים כמעט שאינם „מתים“ ועוברים מן העולם, משום שבכל עת יימצאו בהם מרכיבים בעלי גילים ורמות פיתוח שונות, שצירופם יחד נראה, לעתים, מזור. לדוגמה: מערך-קשר, רשת-רכבות, מערך חי"ר מחופר, ועוד.

מאמר זה ידון בבעיות אחדות הקשורות בפיתוח מערכים צבאיים. התכונות המיוחדות של מערכים מכתיבות את צורתם, קצב התפתחותם ואת פיתוח האמצעים הכלולים בהם. על-מנת לטפל בקשיים המתעוררים, כאשר מנסים לשכלל ולפתח מערכים, יש להבין תחילה את תכונותיהם ואת הבעיות המיו-חדות הקשורות בהתפתחותם ובפיתוחם.

מערכות ומערכים — הגדרה, תכונות וסוגים

מערכת ברמה מסוימת, המורכבת מתת-מערכות (מכלולים) מהווה בעצם תת-מערכת של מערכת ברמה גבוהה יותר (וחוזר חלילה). הדברים אמורים החל מהפריט הקטן ביותר ועד למערכת הכוללת הגדולה ביותר. מקובל, אמנם, להבחין במערכות גדולות ולהתייחס לבעיות המיוחדות הכרוכות בטיפול בהן, אך אין הגדרה ברורה למערכת גדולה.

לצורך המאמר נגדיר את המושגים „מערכות“ ו„מערך“ בהתאם לתהליך ההתפתחות שלהם:

סוגי מערכות

קיימים שני סוגים של מערכות:

מערכות הפועלות בפני עצמן, או הפועלות כחלק ממערכים קטנים ופשוטים, שבהם אפשר להבחין ביעילותן בצורה ברורה וחד-משמעית; ומערכות הפועלות בתוך מערכים מורכבים, כאשר ניתוח יעילותן מחייב ניתוח פעולת כל המערך. ניתוח מעין זה נחשב למשימה קשה במערך מורכב.

באורח כללי ניתן לומר כי באותם המקרים בהם מערכת בודדת יכולה לפעול ולבצע משימות מוגדרות באורח עצמאי או בסיוע האמצעי, הכלי או המכשיר הנדון, ניתן לשייכה למערכת מהסוג הראשון. לעומת זאת, כאשר למכשיר הבודד אין משמעות אופרטיבית, ללא שילוב אמצעים אחרים באורח הדוק, היא משוייכת למערכת מהסוג השני.

מערך קבע הוא הקבצה קבועה של כוחות ואמצעים לביצוע משימה בודדת או משימות שונות. מערך זה מורכב ממספר יחידות ארגוניות קבועות הקשורות ביניהן בנותל עבודה מוגדר. מערך ארעי הוא כוח משימה שקובץ, ארעית ובמהירות, לצורך משימה מסוימת — מתוכננת או בלתי מתוכננת — מראש. הוא מורכב מיחידות קבועות המצורפות יחדיו בהתאם לנושא או המשימה. מטבע הדברים, קיימים קשיים בהקצות חדשות שלעתים הן בלתי מקובלות ונדרש אימון ממושך, עד אשר מגיעים לביצוע המשימה רצון.

מרכיבי משימות צבאיות

הטבלה הבאה מגדירה את המרכיבים הצבאיים המקובלים והדגש שיש לשים על כל מבנה, "מערכת" או, "מערך":

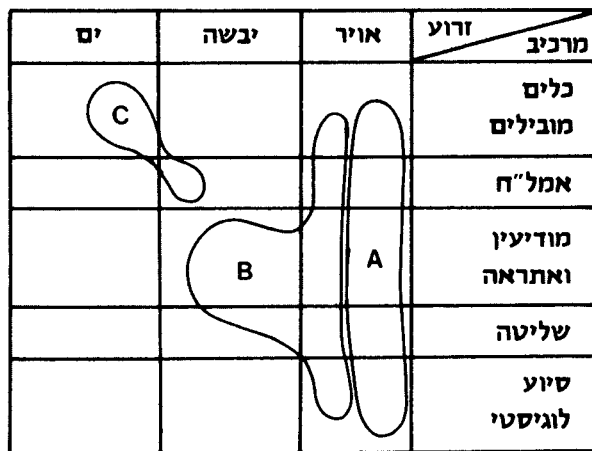
מרכיב	דגש על
כלי מוביל (טנק, סטי"ל)	מערכת
אמל"ח (טיל, מערכת ל"א)	מערכת
מודיעין ואתראה	מערך
שליטה (קשר, שו"ב)	מערך
סיוע לוגיסטי	מערך

לדוגמה: טיל בודד יכול להשמיד מטרה ולכן נחשב במקרים מסויימים, למערכת הפועלת בפני עצמה. מאידך, לא ניתן כלל להתייחס לפעולת מכשיר קשר בודד שאינו חלק ממערכת קשר, ולכן מכשיר קשר נחשב למערכת הפועלת בתוך מערכים מורכבים, שפיתוחה קשור באופן הדוק עם התפתחות מערך-קשר שלם.

מתוך עיון בתרשים מס' 1 נלמד שביצוע משימה צבאית מחייב, בדרך כלל, שילוב כוחות ואמצעים, הנמנים על מרכיבים שונים, במערך התואם למשימה הנדרשת. כך יכול A לייצג השמדת סוללות נ"מ ניידות (או משימות רבות אחרות של ח"א); B יכול לייצג סיוע-אש אויר וקרקע ו-C יכול לייצג נחיתה.

מערכים יבשתיים עם סיוע אויר/ים או בלעדיו, נחשבים למסובכים הרבה יותר ממערכים אויריים וימיים, בשל מגוון האמצעים והכלים, כמותם, צפיפותם והשפעת הטופוגרפיה. לכן נבחין בין:

* מערכים חד-חיליים/זרועיים לעומת מערכים בין-חיליים זרועיים.

תרשים מס' 1

* רמות מערכים, החל ממערך מקומי קטן, וכלה במערך ארצי. לדוגמה: מערך ניווט ארצי.

מטבע הדברים, ברור שכלל שהמערך גדול יותר או משולב (בין-זרועי/חילי) יותר, כן יהיה תהליך ההתפתחות שלו איטי יותר. קיימת לכן סכנה ברורה דוקא בתקופה הנוכחית — עם ההתחלפות המהירה, עם הריבוי והגיוון באמצעים וכלים ועם הגידול בסדר הכוחות — שיתהווה פיגור ותפקוד לקוי דוקא במערכים הגדולים והמשולבים. מלחמת יום-הכיפורים היא הדוגמה הבולטת למצב זה: „ערפל“ המודיעין, החוסר במידע מהימן אצל הדרגים המחליטים על מצב כוחות ותחמושת וחוסר יעילות של סיוע אויר-קרקע.

דינמיקת התפתחות של מערכות ומערכים

התפתחותן של מערכות שונה בהתאם לסוגן. תהליך ההחלטה לגבי פיתוח של מערכות מהסוג הראשון. (דוגמה: טיל-אויר) הוא פשוט יחסית. ניתן לנתח בנקל, השפעת יכולת טכנולוגית חדשה ושיפור הביצועים הנגרמים בעקבותיה ליעילות כוללת של המערכת המוצעת. לפיכך, מערכות אלו נחשבות לגורם המדרבן להעברת טכנולוגיות חדישות משלב מעבדה למכלולים פועלים כאמל"ח. כתוצאה מכך הן מכילות את הטכנולוגיות המתקדמות ביותר בכל עת. המערכות מהסוג השני, אלו שהינן חלק ממערכים מסובכים, אשר קשה לנתח את פעולתן מבלי להיכנס לפעולת המערך כולו, בהן התהליך הרבה יותר מורכב וקשור כבר בתהליך התפתחות מערכים. לפיכך, מפגר פיתוח מערכות אלו בדרך-כלל אחרי היכולת הטכנולוגית בכל תקופה ותקופה במידה ניכרת.

מערכים מתבססים, בדרך-כלל, על התאמת אבני-בניין קיימות שהוכחו כבר במערכות מהסוג הראשון או במערכים יותר קטנים. רק לעתים רחוקות מוצאים שילוב מערכת חדשה לגמרי במערך מורכב. כאשר כבר עושים זאת, חייבת להיות דרך לבדוק את המערכת בפני עצמה ואת שילובה בצורה נאותה מבלי לסכן את פעולתן הסדירה של המערך.

מערכים

יש להבחין בגורמים אחדים המשפיעים על דינמיקת התפתחות מערכים צבאיים:

* גודל ומורכבות.

* תהליך התפתחות איטי.

* חוסר משוב¹ מהימן בזמן שלום.

הגודל והמורכבות גורמים, בדרך-כלל, להאטת תהליך החלטה וסרבולו בגלל המספר הגדול של הגורמים המעורבים בו ובגלל הקושי בניתוח המערך, איתור בעיות ונקודות תורפה והתוויית הכיוון הרצוי לשיפורים. תהליך ההתפתחות קשור באינרציה עצומה הנובעת מהשקעה גדולה במערך קיים, שאינו מאפשר שינויים דרסטיים.

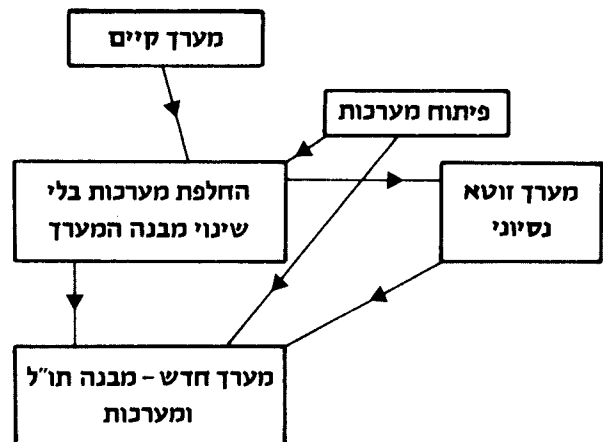
פיתוח אמצעים חדשים בקצב מהיר בתקופתנו, יחד עם חוסר משוב מהימן בזמן שלום, גורמים למצב חמור במיוחד, במערך-כים צבאיים מורכבים. קשה לבחון מערכים אלו בצורה ריאליסטית בסימולציות, ניסויי-שדה ותמרונים ללא השתתפות האויב. במקרים אחדים (דוגמה: מערכי ל"א), אפילו המלחמה אינה מספקת משוב מהימן. לפיכך, קשה להבחין בכדאיות להכנסת שינויים למערכינו, וקשה גם לבחון כיצד ישפיעו עלינו שינויים אצל האויב.

חוסר משוב, הוא אחת הסיבות לתופעה השכיחה הבאה: האמצעים העיקריים במערך טובים ויעילים, מאחר שפעילותם והשיבותם ברורות ועל-ידי כך מוקדש לפיתוח ולהצטיידות שלהם מאמץ עיקרי. לעומת זאת, מוונחים אמצעים משניים המתגלים בדיעבד כקריטיים להצלחת המערך.

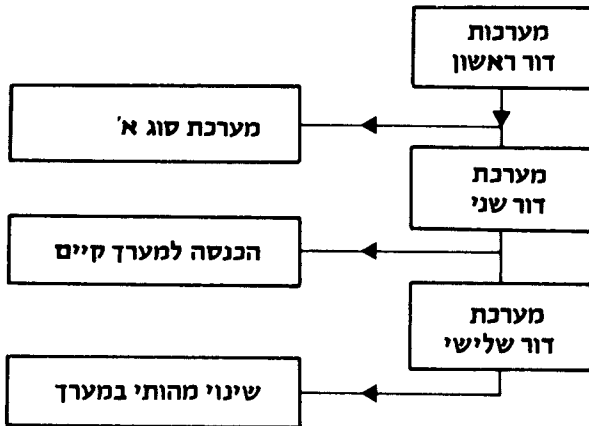
התפתחות של מערך יכולה להתבצע בדרכים הבאות:

- שיפור רמת תפעול מערך קיים — זהו התהליך המהיר ביותר.
- שינוי שיטת תפעול מערך (שינוי מבנה, תורת לחימה וכו').
- החלפת מערכות ללא שינוי מבנה המערך.
- החלפת מערכות, שינויים בתורת הלחימה ומבנה המערך — זהו התהליך האיטי ביותר.

שינויים מהותיים במערכים — בעיקר בתקופתנו שבה מפתחים מערכות חדשות בקצב גבוה — מדורבנים על-ידי התקדמות בפיתוח מערכות. במרבית המקרים, "תופרים" תחילה מערכות חדשות לתוך מבנה קיים, המורכב ברובו ממערכות ישנות המכתיבות את שיטת התפעול, ורק הרבה יותר מאוחר (לעתים בעשרות שנים! כמו במטוס), לאחר לימוד תכונותיהן והתרגלות אליהן מגבשים סביבן מבנה ותורת לחימה חדשים לניצולן היעיל. תהליך זה מצויין בציור הבא:

לעתים מנסים מערכות חדשות במערך זוטא נסיוני כשלב ביניים לפני שילובן במערך חדש בגודל מלא. אם נחזור לתהליך פיתוח מערכות נקבל תמונה נפוצה של השתלבותן במערכים:

ציור זה ממחיש פיגור טכנולוגי נפוץ במערכים מורכבים. המלחמה חושפת מערכים מפגרים ו, "מולידה" דרישות פתאום מיות, המהוות קפיצה על-פני דורות בפיתוח לתכניות חירום שרק לעתים רחוקות ניתן לממש אותן.

לסיכום, התפתחות מערכים מורכבים מאופיינת כדלקמן:

* לא ניתן, בדרך כלל, לתכנן ולבצע בבח-אחת מערך חדש גדול שיחליף מערך ישן.

* התפתחות מערכים היא איטית ונעשית בצעדים קטנים. לא ברור אם כל הצעדים הקטנים מסתכמים לשיפור בכיוון הרצוי; תיתכן התבדרות.

* פיגור טכנולוגי לעומת אפשרויות הביצוע.

* פיגור בהתאמת מבנה (מבנה חדש לאוגדה, מערך מודיעין וכו') ותורת לחימה לעומת המתחייב מהתנאים האמיתיים בזירה.

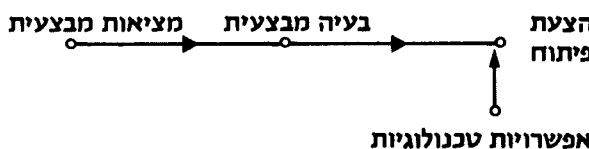
* נקודות תורפה חבויות המתגלות רק בזמן מלחמה (היעדר מערכות-משנה קריטיות להצלחת המערך).

כל אלו עלולים לגרום להתמוטטות מערך בזמן מלחמה. לפיכך, חשוב לבדוק את הדרכים לשיפור דינמיקת התפתחות מערכים.

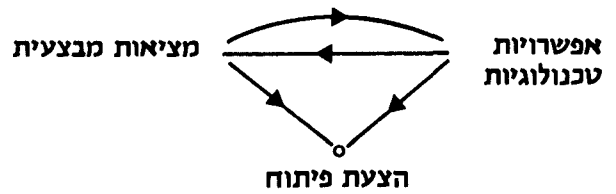
תפקיד הצבא והמפתחים בהתפתחות מערכים

פיתוח מערכות מתקדמות מחייב דו-שיח הדוק בין הצבא לבין המפתחים, כדי ללבן את הבעיות המבצעיות והאפשרויות הטכנולוגיות בכל עת. דו-שיח תועלתית והדוק מדרבן את השימוש בהתקדמויות הטכנולוגיות האחרונות לפתרון בעיות מבצעיות.

תהליך גיבוש רעיון לפיתוח, אינו חד-סיתרי כפי שמומחש בציור הבא:

1. משוב — Feed Back — המערך.

לצורך קידום וגיבושם של רעיונות למערכים חדשים יש להקים צוותי-עבודה וקבוצות תיכון משותפים. בדרך זו ניתן יהיה לאתר יותר מהר בעיות במערך, הניתנות לפיתרון באמצעים טכניים חדשים, ולקצר על-ידי כך את התהליך של שילוב מערכות חדשות במערכים מורכבים. קבוצות אלו ישענו במקרים מסוימים, על מוקדי קבע לפיתוח מערכים. כדאי לציין בהקשר זה כי בארה"ב נפתרת בעיה זו על-ידי העובדה שמעבדות הפיתוח שייכות לצבא, לצי ולחיל-אוויר. אצלנו, מסיבות של מדיניות, מרבית עבודות הפיתוח נעשות במוסדות האזרחיים של מערכת הביטחון, ולכן צריך לפתור את הבעיה על-ידי מנגנונים אחרים כמוצע כאן, שיהדקו את הקשר בין צה"ל לבין המפתחים האזרחיים.

העמקת ההבנה בפעילות מערכים מורכבים

הקושי בניתוח מערכים מורכבים והערכת התרומה של שינויים מוצעים, מקשה על בחירת כיווני ההתפתחות הרצויים. על-מנת לרכז מאמץ מחשבתי בכיוון זה, יש להקים במוסדות הפיתוח מוקדים לפיתוח מערכים שייכנו תשתית-ידע רחבה בהיבטים השונים של פעולת המערכים. מוקדים אלה יכללו לפעמים מיתקנים לסימולציה ומשחקי-מלחמה ברמה הבינונית. יש להבחין בין מתקנים אלה לבין מתקני סימולציה שונים המצויים בצבא ומשמשים, בעיקר, לאימונים ולשיפור תפעולם של מערכים קיימים, אך אינם מתאימים לצרכי פיתוח.

הבעיה של סימולציה אמינה המתאימה לצרכי פיתוח, עבור התנגשות מערכים מורכבים, הכוללים מגוון כוחות ואמצעים משני הצדדים, אינה פשוטה ומחייבת השקעת מאמץ מחשבתי ופיתוחי. מובן מאליו שבעבודה במוקדים אלו צריכים להשתתף אנשי פיתוח ואנשי צבא ביחד.

בהתפתחות מערך או מערכים נוצרת התבדרות, כאשר השינויים בו במשך שנים שגועדו לשפר יעילותו, מביאים בפועל לתוצאה הפוכה לטווח ארוך, כלומר להורדת כושרו או אפילו הפיכתו למיושן לגמרי.

תופעה זו יכולה לקרות בשל :

- * החלטות מוטעות ללא שיקול וניתוח מספיק.
- * החלטות המתגלות בדיעבד, כמו טעות כתוצאה מאי-ודאות ושינויים לא צפויים בזירה.

* הדגשת אופטימיזציה לטווח קצר, לעומת אופטימיזציה לטווח ארוך.

במסגרת מאמר זה נתייחס רק למקרה שהחלטות נכונות בכל רגע ולמרות זאת קיימת התבדרות. החלטות על שינויים ותוספות במערך צבאי נוטות, בדרך-כלל, לאופטימיזציה לטווח קצר, כלומר אותם השינויים שיתנו תרומה מקסימלית כבר בטווח הקצר. מאידך, סדרת החלטות שנתיות כאלו, לא תמיד מסתכמות לתרומה המקסימלית לטווח ארוך.

מסלול A בתרשים מס' 2 מתקבל ע"י אופטימיזציה חד שנתית, ובמעבר משנה לשנה נותן את תוספת התרומה המקסימלית לגבי השנה הקודמת. מסלול B, לעומת זאת, מנסה להשיג אופטימום לאחר מספר שנים גם אם לפני כן היעילות E יותר נמוכה מאשר במסלול A.

לשם המחשה, הצטיידות מסיבית בארטילריה, עלולה מאוחר יותר להפריע או לעוות את המעבר לארטילריה מדוייקת ולהפ-נותה לפגזי תותחים מונחים במקום לטילים ק"ק מונחים.

ככל שהדו-שיח הזה משתפר, ידורבן וישופר גם תהליך גיבוש הצעות פיתוח חדשות. מאידך, במערכות מהסוג הראשון, בהן קל, באופן יחסי, למפתח להבין את המציאות המבצעית ולנתח את טיב הצעותיו, הוא יכול במקרים רבים להתקדם, גם אם הדו-שיח לקוי. על-כן במערכות אלו, בהרבה מקרים, המפתחים הוגים את הרעיונות וקובעים את הכיוון ואת קצב הפיתוח (להוציא מגבלות תקציב).

לעומת-זאת, תיכון כולל של מערכים, המשלב תורת לחימה ואמצעים למבנה נאות, נעשה כמעט ללא יוצא מהכלל בתוך הצבא. בתהליך זה מתכנים אנשי הצבא בעצמם את המערך, על סמך מערכות המוכרות כבר היטב ומוסרים למפתחים את ביצוע ההתאמות הדרושות בהן. התאמות אלו יכולות, אמנם, לכלול פיתוח הנדסי ניכר אך אין בהן, בדרך-כלל, רעיונות פיתוח מקוריים ברמה מערכתית.

לתהליך זה שני חסרונות עיקריים :

- פיגור טכנולוגי במערכות.
- האטה ניכרת ביצירת רעיונות פיתוח חדשים עבור מערכים אצל המפתחים.

כפי שראינו לעיל לגבי מערכות, חשיפת המפתחים לבעיות המבצעיות וקיום דו-שיח הדוק בינם לבין הצבא, מדרבנת ומגרה אותם למחשבות חדשות למערכות. חוסר חשיפה וחוסר הבנה של המפתחים בבעיות מערכים מורכבים, והמשימות המוקצות להם על-ידי הצבא בפיתוחם — מביאים לכך שתפי-קדם יהיה פסיבי בעיקרו. תפקיד מעין זה אינו מדרבן להגות רעיונות מקוריים.

שיפור תהליך התפתחות מערכים

כדי לשפר את התהליך יש לפעול בדרכים אחדות :

- יצירת קשר הדוק יותר בין הצבא לבין המפתחים.
- העמקת ההבנה אצל המפתחים בפעולת מערכים מורכבים לאיתור פערים ונקודות תורפה אצלנו ואצל האויב.
- שיפור הדינמיקה למניעת התבדרות ופיגור.

על מנת להדק את הקשר בין הצבא למפתחים, יש לעודד סבב בין הצבא ומוסדות הפיתוח, כאשר קצינים טכניים ישרתו שנה או שנתיים במעבדת-פיתוח כחלק ממהלך הקידום שלהם. במקביל, יעבדו מהנדסי פיתוח תקופה דומה בתפקידים מתאי-מים בצבא. על-ידי סבב זה, תיווצר שפה משותפת שתקל על המשך המגעים בנושאים השונים. כמו-כן יש לנצל את שירות המילואים של אנשי הפיתוח, שאינם משרתים ביחידות קרביות וחיוניות, על-ידי הצבתם ביחידות מתאימות העוסקות באמל"ח, תורת-לחימה וכו'.

ולתכנן אותו באופן הבא:

- חיזוי טכנולוגיות ומערכות שניתן להגיע אליהן תוך 5–10 שנים.
- גיבוש קונצפציית מערך שיתבסס עליהן, איתור כל הפערים כולל מערכות משניות.

● תיכנון לאחור (נורמטיבי) של מהלך הפיתוח.

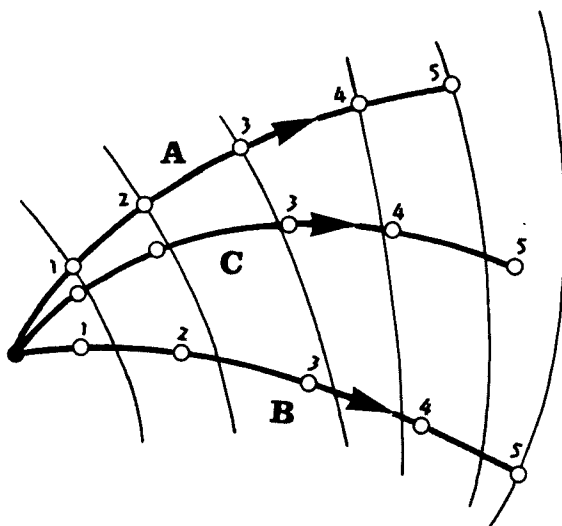
שלבי הפיתוח יהיו: פיתוח מערכות עד לשלב בו הוכחה יעילותן של האב-טיפוס הראשון; המשך פיתוח מערכות, ובמקביל הקמת מערך זוטא (יחידה צבאית+אמל"ח); עם גמר פיתוח המערכות — כולל עדכון עקב לקחי מערך זוטא — הצטיינות דות והקמת מערך מלא.

השלב הבא — הקמת מערך-זוטא, לפני גמר פיתוח המערכות — יספק משוב החיוני לגיבוש תורת לחימה, איתור פערים ופגמים בקונצפציה. בצורה זו ניתן לקצר את הזמן ולגלות נקודות תורפה בשלב מוקדם. לצורך זה יש להקים יחידות צבאיות נסיוניות (אין הכוונה כאן ליחידת ניסויים הבודקת אמל"ח בלבד), מספר שנים ניכר לפני שאפשר להפיק מהן תועלת מבצעית ממשית (המערכות עדיין אינן בשלות). מחיר זה כדאי והכרחי כאשר מנסים מערך הכולל אמל"ח חדישים ומחייב תורות לחימה חדשות שאין כדוגמתן עדיין בארצות אחרות. כדוגמה טובה לתהליך כזה אפשר להצביע על פיתוח הסטיילים ומערכותיהם בחיל-הים. רצוי לאמץ תהליך זה למערכים אחרים.

סיכום

תהליך התפתחות של מערכים מורכבים, מפגר במקרים רבים אחרי קצב הפיתוח הטכנולוגי המהיר בתקופתנו ואחרי השינויים בזירה, הוא אוצר בקרבו נקודות תורפה העלולות להביא מפולת בעת מלחמה.

מצב זה מחייב מאמץ מודע ומשותף של צה"ל וגורמי פיתוח, ליעול התהליך וליצירת מערכים חדישים שיקדימו ויפתיעו את האויב.

$$E_B(4, 5) > E_A(4, 5)$$

$$E_B(1, 2, 3) > E_A(1, 2, 4)$$

מקרא

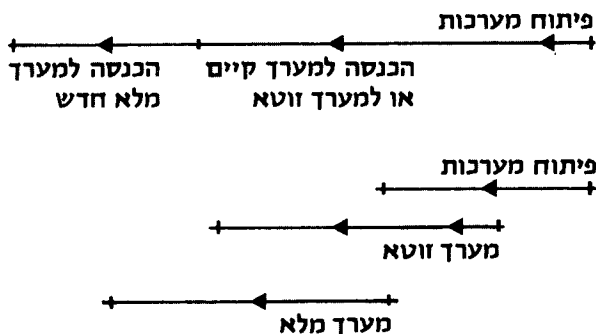
- שנה מסלולי התפתחות שונים
- קוי יעילות שזה (היעילות גדלה משמאל לימין)

תרשים מס' 2

למשל, הפיתוח האמריקני של פגו ארטילרי מונחה (CLPG), המשמש כאלטרנטיבה לפיתוח טילים ק"ק² כמובן שקיימים גם מסלולי ביניים רבים, והפתרון העקרוני לבעיה זו, הוא מסלול המבוסס על השקלול הלוקח בחשבון את הטווח הקצר והטווח הארוך גם יחד. לדוגמה: מסלול C סוטה כל שנה אך במעט מהאופטימיזציה החד-שנתית אך לאחר מספר שנים מגיע לנקודה שונה לגמרי ממסלול A:

$$E_B(5) > E_C(5) > E_A(5)$$

באופן מעשי, פירוש הדבר, הסטת חלק קטן מהמשאבים ממסלול A, האופטימיזציה לטווח קצר, למאמץ לטווח ארוך. כלומר, הקצאת משאבים למחקר ולפיתוח, על-חשבון הצטיינות מיידית. אך תהליך המחקר הרגיל, אינו מבטיח מניעת התבד-רות ופיגור רב-שנתי בפיתוח מערכים. על-מנת לעשות זאת יש לקצר את התהליך הכולל כדלקמן:

2. ראה "מערכות" 236, עמ' 36. — המ ע ר'.

התפישות האופרטיביות של ברה"מ וארה"ב

עיבוד: אל"מ שלמה נעמן

טיפוח נשק גרעיני

בשנים הראשונות אחרי מלחמת העולם השנייה העריכו שתי המעצמות, באופן שונה לחלוטין, את חשיבותם של כוחות הצבא הקונבנציונליים. בארה"ב ירדה חשיבותו של צבא היבשה הקונבנציונלי. משום היותה בעלת המונופול הגרעיני, ראתה ארה"ב בנשק הגרעיני את הגורם להשגת עליונות צבאית. ברה"מ, לעומת זאת, שחסרה נשק גרעיני, המשיכה בטיפוח הצבא הקונבנציונלי כאמצעי הכרעה במלחמה אפשרית. מצב זה נשתנה באמצע שנות החמישים כאשר ברה"מ הצטרפה למועדון הגרעיני.

אצל שתי המעצמות אפשר היה להבחין אז בתהליכי התפתחות מקבילים בתפישה האופרטיבית. תחילה ניתנה הערכת-יתר לנשק הגרעיני, אך עם הזמן התגברה ההכרה שיש ליצור איזון בין הנשק הגרעיני ובין צבא היבשה הקונבנציונלי.

צבא ברה"מ

תורת הקרב הסובייטית עוצבה באמצע שנות ה-60 ועיקריה משמשים עד היום. בתורה זו נלקח בחשבון הניסיון של מלחמת העולם השנייה והצרכים וההישגים הטכנולוגיים של ימינו. המגמה כיום, היא לפתח את שתי הורעות — הגרעינית והקונבנציונלית — ולקדמן.

התפישה האופרטיבית בהפעלת כוחות היבשה הסובייטיים מבוססת, על-פי פרסומי האקדמיה הצבאית "פרונוזה", על הכללים הבאים:

- * כוונות מבצעית גבוהה ומתמדת.
- * שיתוף-פעולה בין-חילי ובין-זרועי הדוק.
- * ניצול גורם ההפתעה (השימוש בגורם ההפתעה הוא אחד מיסודות התכנון הצבאי הסובייטי).
- * ריכוז המאמץ העיקרי בזירה בה צפוי להשיג הכרעה.
- * הכנות יסודיות של הגייסות והאמצעים.
- * יצירת עתודות והפעלתן המושכלת.
- * ניצול ההצלחה במועד המתאים.
- * תכנון יסודי ומדויק של האש המסייעת (כולל גרעינית).
- * יוזמה ודמיון של הפיקוד בהפעלת הגייסות והינתקות מדפוסים סכמטיים.

צורת הקרב העיקרית היא ההתקפה של כוחות שריון, המבוצעת בסיוע אוירי אינטנסיבי ובניצול כל הישגי הטכנולוגיה המודרנית, כגון המימד השלישי ואלקטרוניקה. התפישה האופרטיבית

„יוזמה ודמיון של הפיקוד הצבאי, בכל הרמות, והימנעות מיישום דפוסיים סכמטיים — הם מהחשובים שבעקרונות המלחמה הסובייטיים“, כותב מאיור פ. דיאלר, מהצבא האוסטרי. בסדרת המאמרים שנת-פרסמה בשלושת הגליונות האחרונים של 1974, בכתב-העת של הצבא האוסטרי מנתח המחבר את תורות הלחימה של צבאות ארה"ב וברה"מ ואת התפתחותן מאז מלחמת העולם השנייה. מאותה עת ועד היום הושפעו תורות הלחימה של שני הצבאות, ארגונם וחימושם משלושה גורמים: תפישות אסטרטגיות, השפעות של הנשק הגרעיני שהפך גורם בשדה-הקרב והתפתחות הטכנולוגיה. המאמר מתייחס לאפשרויות הפעלתם של כוחות היבשה בזירה האירופית ומשווה את תורות הלחימה של שתי המעצמות. המערכת

1. Maj. Friedrich Dialer: "Operative Konzepte der UdSSR und der USA", Österreichische Militärische Zeitschrift, Nr. 4/5/6—1974, p.p. 267—275; 355—362; 437—444.

מוקצות יחידות האש הגרעינית בסיוע ישיר לרמה האופרטיבית בית. היעד העיקרי של האש הגרעינית הוא, להלום בעתודות האויב. עומק אופרטיבי בהתקפה מושג על-ידי הפעלת כוחות מוטסים, המגיעים לעתים לעוצמה דיביזיונית. בכל שלבי ההתקפה מחשם הדגש על שמירת תנופת ההתקדמות. האמצעים לכך הם, בין היתר, כושר התגברות מהיר על מכשולי קרקע והפעלת כוחות מוטסים. הכוחות הסובייטיים מצוידים באמצעים אלקטרוניים רבים לצרכי שליטה ומודיעין קרבי.

לצרכי הגנה מופקדת הארמיה על גזרה ברוחב של 100 עד 150 ק"מ ובעומק של 100 ק"מ. בדרך-כלל, מופעלות 2 עד 3 דיביזיות חרמ"ש של הארמיה ככוח הגנה בקו הקדמי. דיביזיות הטנקים בקו העורפי משמשת ככוח עתודה, כאשר מאחורי גזרת הארמיה נמצאות העתודות של הרמה האופרטיבית.

בניתוח תמרונים שבוצעו על-ידי ברה"מ ועל-ידי צבאותיהן של המדינות הגוררות בין השנים 1965—1973, נסתמנו דגשים בנושאים הבאים: מסע התקרבות מוסווה מעומק רב; התקדמות בסיוע של כוחות מוטסים; יצירת מרכזי כובד ארטילריים הכוללים טילים; נחיתות מהים במטרה לאגוף את האויב; הבקעת מערכי הגנה; כיתור האויב וניצול קרב הכיתור להשגת מדת האויב; מעבר להגנה לשם הדיפת התקפות נגד של שריון; לחימה בלילה; שימוש במחשבים במפקדות ובאמצעי גילוי אלקטרוניים. בתחום התחזוקה, מושם הדגש על הספקת דלק ותחמושת. ההספקה מבוצעת בדחיפה מהרמה הגבוהה לרמה הנמוכה. כאמצעי תובלה לצרכי הספקה, ניכר שימוש הולך וגובר במסוקים ושימוש בקוי צינורות דלק.

היא אופנסיבית בעיקרה. למגננה מייחסים הסובייטים רק חשיבות משנית. המשימות האופרטיביות מוטלות על ה"חזית" או על "קבוצת החזיתות", בעוד שהארמיה² מופקדת על ביצוע משימות טקטיות.

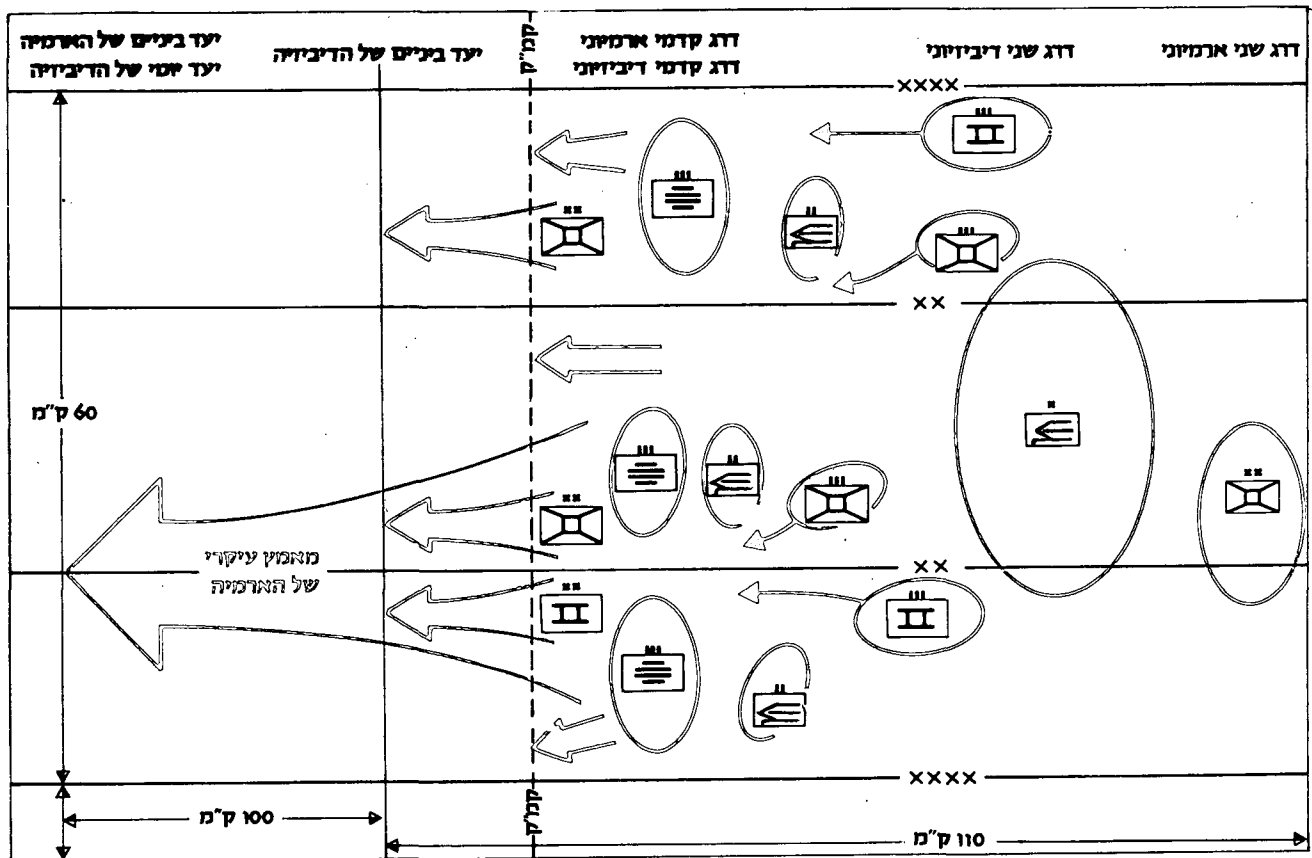
ההתקפה מבוצעת על-ידי עוצבה (על-פי רוב — ארמיה) הפוגעת לפחות בשני צוותי קרב, שכל אחד מהם מהווה מאמץ. יישום גורם ההפתעה, מחייב היערכות במרחק, לעתים במרחק רב מהיעד. מסיבה זו נדרש מהעוצבה כושר מעולה של היערכות, כלומר, ביצוע מסע התקרבות מהיר משטחי המתנה מרוחקים ולעתים מפורזים, ואיגוד כוחות תוך כדי תנועה. האיום של הנשק הגרעיני של האויב, דורש שליטה מעולה בטכניקה של פיזור כוחות מהירים וריכוזם.

ההתקדמות לעומק שטח האויב מלווה תנועת איגוף. בעוד שצוות הקרב הראשון נמצא במגע עם האויב, אגוף צוות הקרב השני. האיגוף יכול להיות חדי-צדדי, או דו-צדדי — הכל לפי תנאי השטח ומצב האויב. הכוח האגוף הולם בשעת התמרון באגפי האויב ואם אפשר גם בעורפו. באזורי חוף מבוצע האיגוף מדרך הים.

אש מסייעת כגורם מכריע

לאש המסייעת מייחסת תורת הלחימה הסובייטית חשיבות מכרעת. בזירה האירופית רואים הרוסים שילוב של אש מסייעת קונבנציונלית עם אש מסייעת גרעינית. לצורך זה

2. ארמיה סובייטית מורכבת מ-3-4 דיביזיות ודומה בארגונה לקורפוס אמריקני.

התקפה של "ארמיה כללית"

דיביזיית החרמ"ש, ממנה דוצא רגימנט הטנקים הכבדים. על-ידי כך צומצמה מוטת השליטה וסולק אחד מגורמי ההאטה של הדיביזיה. גם מדיביזיות הטנקים, הוצא הרגימנט הכבד, לאחר שהן צויידו בטנק T-62. השליטה הפיקודית שופרה על-ידי הקצאת גף מסוקי-קישור במעטה הקבוע של הדיביזיות. כדי להגביר עוד יותר את כושר הניידות של חטיבות החרמ"ש צומצמה הארטילריה שלהן. לעומת זאת, נתווספו ברמה הדיביזיונית גדוד מטולי רקיטות וגדוד טילים ארטילריים. הרכב הארמיה (שהיא הרמה העל-דיביזיונית) נשאר בלתי קבוע והושאר לאיגודי כוחות בהתאם למשימה.

אפשר להבחין בשני טיפוסים שכיחים של ארמיות:

★ „ארמיית השריון" בעלת 3 דיביזיות טנקים, ודיביזיית חרמ"ש אחת.

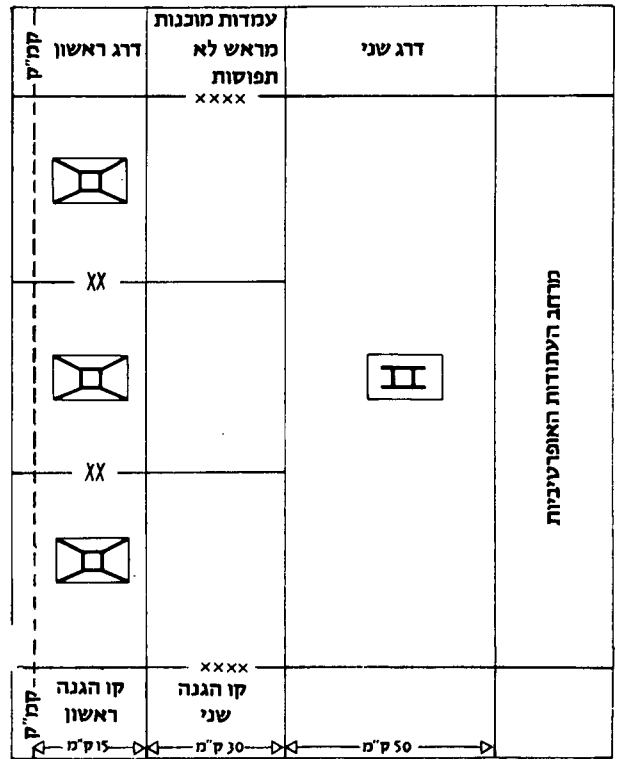
★ „הארמיה הכללית" בעלת 3 דיביזיות חרמ"ש ודיביזיית טנקים אחת.

כדי להקנות לארמיה עצמאות טקטית, ניתן לה מעטה קבוע מחזוק, הכולל בין היתר, חטיבת סיוור, חטיבות ארטילריות מסוגים שונים (תותחי שדה, מטולי-רקיטות, טילים ארטי-לריים, טילים נ"מ), חטיבת הנדסה, מערך תחזוקה ועוד.

חימוש וציוד

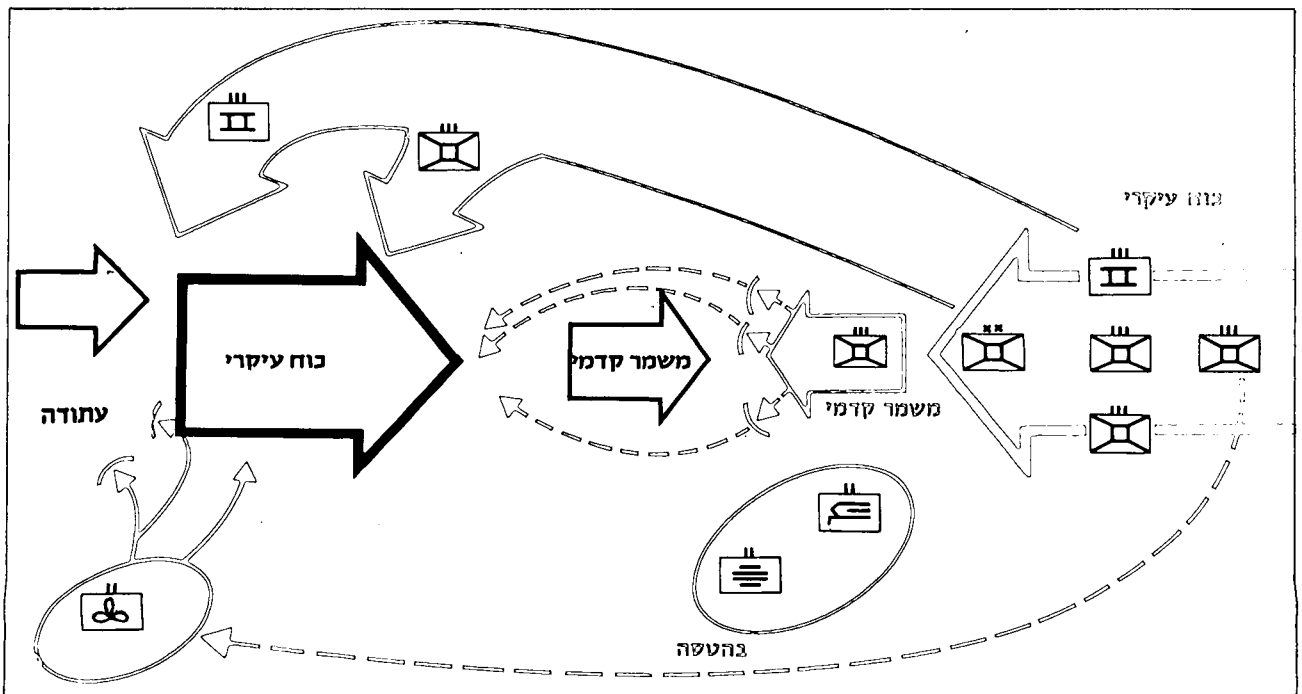
גם בתחום החימוש וההצטיידות ניכרת המגמה להגביר את כושר הניידות האופרטיבי. הדוגמה הבולטת לכך היא, שיחידות הסיוור והחרמ"ש צוידו, בעיקר, ברכב אופני, שטווח פעולתו ומהירות תנועתו בכבישים, מגדילים את כושר הניידות האופרטיבי. אך כוחות החרמ"ש המוצבים בדיביזיות הטנקים, צוידו בנגמ"שים (B.T.R-50), כדי להתאים את עבירותם בשטח לעבירות הטנקים. פיתוחו של הנגמ"ש B.M.P-76, המאפשר הובלת לוחמים רבים יותר המצויד בתותח יעיל (76 מ"מ),

מערך הגנה של ארמיה כללית

ארגון

ההשכלה העיקרית מתורת הלחימה האופנסיבית בתחום הארגוני היתה בהגברת כושר הניידות האופרטיבי של הגייסות. במסגרת המאמר נוכל לציין רק את המגמות. ברמת הדיביזיה הושם הדגש על הגברת כושר הניידות של

קרב היתקלות של דיביזיית חרמ"ש

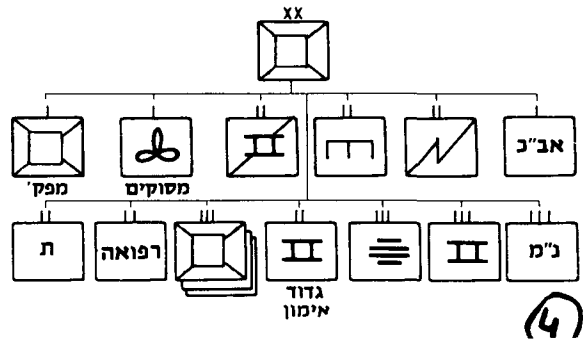
תורת הלחימה בתקופת ה"תגובה המסיבית"

ב-1949 החליט הפנטגון ליישם את האסטרטגיה של ה"תגובה המסיבית" (מענה גרעיני מסיבי לכל צורת תוקפנות) גם במישור האופרטיבי, כלומר במישור הפעלת כוחות היבשה. המשימה הוטלה על צוותי תכנון, שהנחת-היסוד לעבודתם היתה, שכוחות היבשה צריכים להישאר קטנים ככל האפשר. גודלם של כוחות היבשה לא יעלה על המינימום הדרוש ליצירת הרתעה יעילה, הנובעת מצירוף עוצמתן של שתי הזרועות, זרוע כוחות היבשה וזרוע הנשק הגרעיני. אפשרות של מתקפה יוזמה נפסלה מראש.

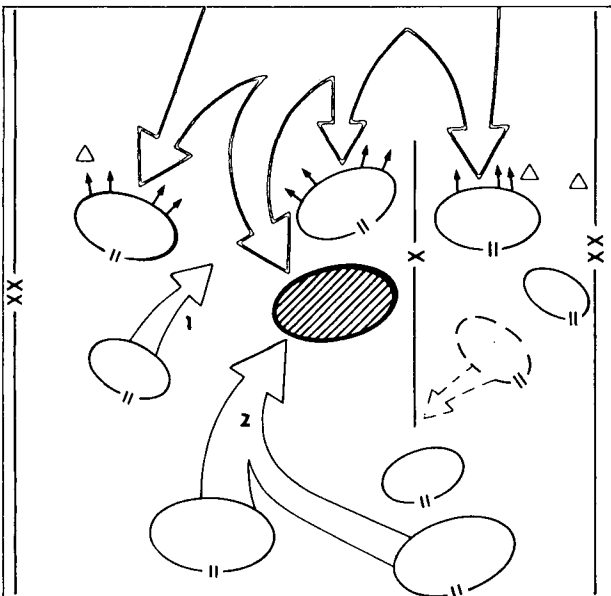
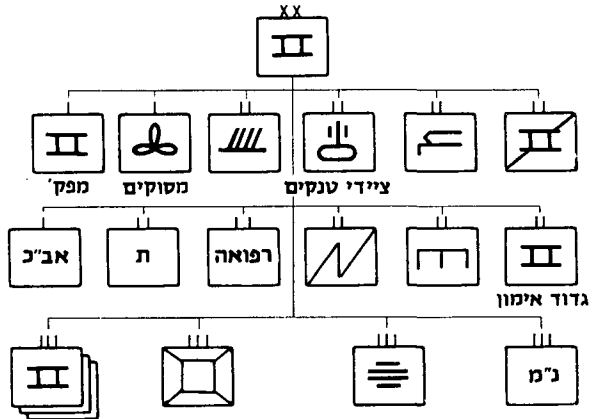
לפני המתכננים עמדה, איפוא, הבעיה של עיצוב שיטת לחימה של כוחות הנמצאים בנחיתות מספרית. הדרישות היו לשמור על שלמות הכוח, להפעילו בצורה גמישה וניידת (כדי שלא יהווה מטרה לנשק הגרעיני של האויב) ולהשוות את הנחיתות ביחסי הכוחות על-ידי נשק גרעיני ועל-ידי אמצעים טכניים אחרים. דרישות אלו פיתחו את התפישה של ה"הגנה הניידת" (Mobile defense).

ההגנה הניידת היא צירוף של כמה צורות קרב: השגה, הגנה סטטית, נסיגה סדורה והתקפה המכריעה את הקרב בשלבו הסופי. מטרת ההגנה הניידת היא השמדתו הפיזית של האויב; לאחזקת שטח או כיבושו, נודעת רק חשיבות טקטית. בהגנה הניידת מופעלים רק כוחות מינימליים, הדרושים לאיתור מאמצי האויב ולתיעולו לשטחים נוחים (למגן), או לשטחי השמדה מוכנים מראש. לאחר שהאויב הובא לשטח השמדה, מתחילה השמדתו באמצעות ריכוז מקסימלי של אש ארטי-לרית — ובמידת האפשר אטומית. בשלב הסופי של הקרב,

חטיבת חרמ"ש סובייטית

דיביזיה משורינית סובייטית

מקרא

- 1 השמדה
- 2 התקפה לניתוק כוחות האויב
- התקפה של כוח התקפות-הנגד

תיאור סכמטי של ההגנה הניידת

יצר כלי-לחימה חדש המקנה לכוחות החרמ"ש את היכולת לפעול גם באורה עצמאי ללא טנקים.

המגמה הכללית של הגברת כושר הניידות האופרטיבי ניכרת גם בארטילריה. כך, למשל, הוסבו המרכבים הזחליים של משגרי הטילים „פרוגו” ו„סקאד” למרכבים אופניים. הדוגמה הבולטת, בתחום זה, היא שארטילריית השדה הנגררת, אינה מוסבת לארטילריה מתנייעת. דבר זה פוגם אמנם בתפעול הטקטי של הארטילריה, אך משפר את הניידות האופרטיבית. שינויים משמעותיים הוכנסו בכושר של צליחת מכשולי מים. רכב הקרב של כוחות החרמ"ש ושל יחידות הסיוע הוא ברובו אמפיבי. ציוד הגישור שופר באיכות ובכמות גם יחד והטנקים צוידו במערכות-צליחה. גם הכוחות המוטסים והמוצנחים צוידו ברכב קרב יביל-אוייר או מתאים להצנחה (Su-5), (Su-85), כדי שכוחות אלה יוכלו לפעול באורה עצמאי.

צבא ארה"ב

בניגוד לברית"מ, אשר גם לפני מלחמת-העולם השנייה היה לה צבא גדול, החלה ארה"ב לבנות את צבאה רק כאשר נכנסה למלחמה ב-1941. עם תום המלחמה, חשבה ארה"ב שכביכול, כל בעיותיה הצבאיות מצאו את פתרונן. ההתפתחות הצבאית בתחום הקונבנציונלי נפסקה כמעט לחלוטין. הצבא צומצם בצורה דרסטית מ-84 דיביזיות (8.5 מיליון חיילים) ב-1944, ל-11 דיביזיות (כחצי מיליון חיילים) ב-1948.

כשהתקפה מתחילה לשאת פירות ראשונים עובר הכוח התוקף (שלב ג') לניצול ההצלחה כדי למנוע מהאויב התארגנות מחדש או נסיגה סדורה.

ארגון

צורת ההגנה הניידת מציגה לכוחות דרישות אחדות:

- גמישות גבוהה.
 - פיצול הכוח לצוותי קרב היכולים לפעול באורח עצמאי.
 - ניידות טקטית.
 - עוצמת אש וכוח הבקעה.
- ארבע דרישות אלו משפיעות בהכרח על המבנה הארגוני. הארגון הושפע גם מגורמים נוספים. תנאי שדה-הקרב האטומי לא איפשרו עוד לבצע איגודי כוחות מסובכים וממושכים, ולכן היה צורך לבנות את הכוחות בהרכב שיענה על צורות הקרב השונות (והמשתנות במהירות) בהגנה הניידת, בלי שיהיה צורך בציוותים. צרכים נוספים של שיטת ההגנה הניידת היו לצייד את הכוחות בנשק אטומי עד לדרגים נמוכים ולחזק את כוחות הסיוור.

צבא ארה"ב רואה את הקורפוס (שהוא המסגרת העל-דיביזיונית בצבאות המערביים) כעוצבה שתנהל את קרב ההגנה הניידת. הדרישות של ההגנה הניידת נסתמנו במבנה הקורפוס באופן הבא:

★ רגימנט סיוור שניתן להפעילו גם כמשמרות קדמיים או אגפיים.

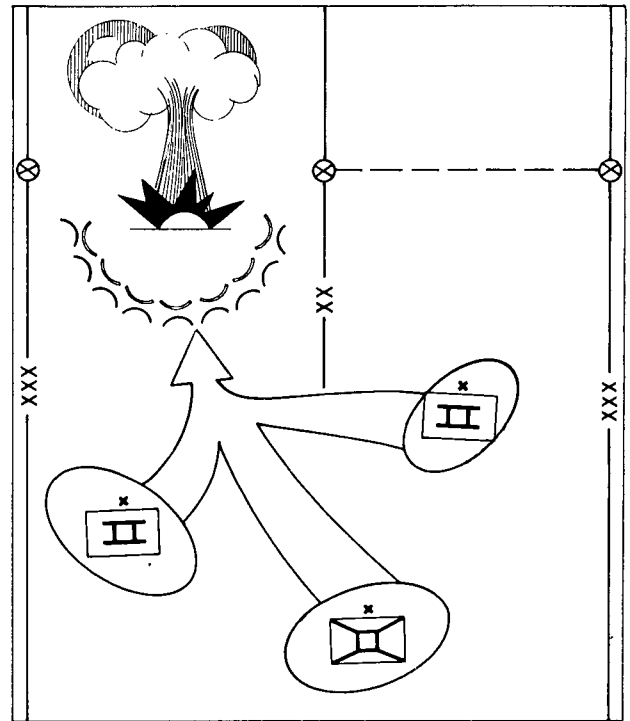
★ שתי דיביזיות רגלים (או יותר) שמשיתמן העיקרית היא להשהות את האויב ולתעלו לשטחי ההשמדה (Fixing Forces).

★ דיביזיה משורינית אחת (או שתיים) שתשמש ככוח התקפה. ארטילריה, הנדסה, תחזוקה וכוחות קורפוסיים אחרים.

שיטת ההגנה הניידת ובעיות שדה-הקרב האטומי באו לביטוי גם במבנה הדיביזיה. דוגמה מעניינת לכך היא השינויים במבנה דיביזיית הרגלים.

מבנה הדיביזיה שונה במרוצת השנים מספר פעמים. בשלב הראשון, פורקו המסגרות החטיבתיות; הגדודים הפכו לצוותי-קרב עצמאיים ומפקדות החטיבות הושארו ללא גדודים קבועים. מבנה זה נתן לדעת המתכננים את הגמישות הדרושה ביצירת איגודי כוחות משתנים, בהתאם לצרכים של קרב ההגנה הניידת. לדיביזיה הוקצו שני גדודי טנקים קבועים. בגדודי הרגלים, ואפילו ברמת הפלוגה שילבו אלמנטים של סיוור, הרמ"ש, ארטילריה מתנייעת ונשק אטומי טקטי ולאחרונה אפילו מסוקים. מגוון של אמצעים אלה גרם אמנם ל"סרבולו" המנהלתי של הגדוד, אך הקנה לו עצמאות טקטית רבה.

כעבור זמן לא רב הגיעו המתכננים להכרה שמבנה זה אינו עונה עדיין לדרישות שדה הקרב האטומי. הארגון שונה שוב והוסב למבנה ה"מחומש" ("פנטומי")³ שחילק את הדיביזיה לחמישה צוותי-קרב מאוזנים. גם היחידות נבנו באופן שאיפשר את פיצולן לחמש. לצד מפקדת הדיביזיה הושארה רק מפקדת חטיבה אחת שתוכל לפקד על אחד המאמצים. הנגמ"שים של הגדודים הועברו לריכוז דיביזיוני, דבר שאיפשר גידום המלא של שני צוותי קרב גדודיים. באותה עת (מדובר בשלהי שנות ה-50) עוד לא היו בדיביזיה נגמ"שים עבור כל הלוחמים.

ריכוז דיביזיה משורינית להתקפה אחרי הפעלת נשק אטומי על האויב

תוקף כוח התקפות-הנגד של המגן ומשלים את חיסולו של האויב. מתכנני ההגנה הניידת קבעו שהצלחתה מותנית בכוח-אש רב, אותו ניתן להשיג, בעיקר, על-ידי אש אטומית. האש האטומית דחקה, איפוא, בתפישה האופרטיבית האמריקנית את רגלי ההתקפה כצורת-קרב מכרעת.

תפישה זו, ביחס לתפקידה ולחשיבותה של ההתקפה בקרב, נשתנתה במרוצת הזמן, בעיקר אחרי שינוי התורות האסטרטגיות: מתורת, "התגובה המסיבית" לתורת, "המענה הגמיש" (הפעלה מבוקרת של הנשק הגרעיני והימנעות, ככל האפשר, מהסלמה). שינוי זה באסטרטגיה העלה מחדש את קרנם של כוחות היבשה בכלל ושל ההתקפה בפרט. תורת הלחימה האמריקנית מכירה שני סוגים עיקריים של צורות התקפה:

★ התקפת-הבקעה של מערך הגנה סדור, כאשר התנאים אינם מאפשרים איגוף כוחות האויב, או כשיש צורך להבקיע פרצות במערך ההגנה לשם החדרת הכוחות המבצעים את ההתקפה לעומק.

★ התקפת האיגוף, לשם ניתוק כוחות האויב או כיתורם, כולל כוחות אויב הנמצאים בעומק ואינם ערוכים להגנה. ההתקפה מחולקת לשלושה שלבים: בשלב הראשון מופעלים כוחות-סיוור ומשמרות קדמיים חזקים לאיתור האויב וליצירת מגע אתו. הכוח העיקרי נע בשדרה כשאגפיו מאובטחים. כשמערך האויב אותר לחלוטין ונוצר אתו מגע, עובר הכוח העיקרי להתקפה סדורה (שלב ב'). במקביל להתקפה העיקרית מבוצעת התקפת הסחה שמגמתה לפצל את מאמץ האויב.

3. Pentomic — Penta Atomic.

גמישות רבה יותר (במיוחד במעבר מצורת קרב אחת לשנייה), כושר תגובה מהיר ביותר ושליטה מקסימלית על הכוחות ועל הפעלת הנשק המסייע. אחרי מחקר וניסויים יסודיים פותחה שיטת ה- "ROAD" ⁴ שקבעה ארבעה סוגי עוצבות:

- * עוצבה משורינית
- * עוצבת חרמ"ש
- * עוצבה רגלית
- * עוצבה מוטסת / מוצנחת

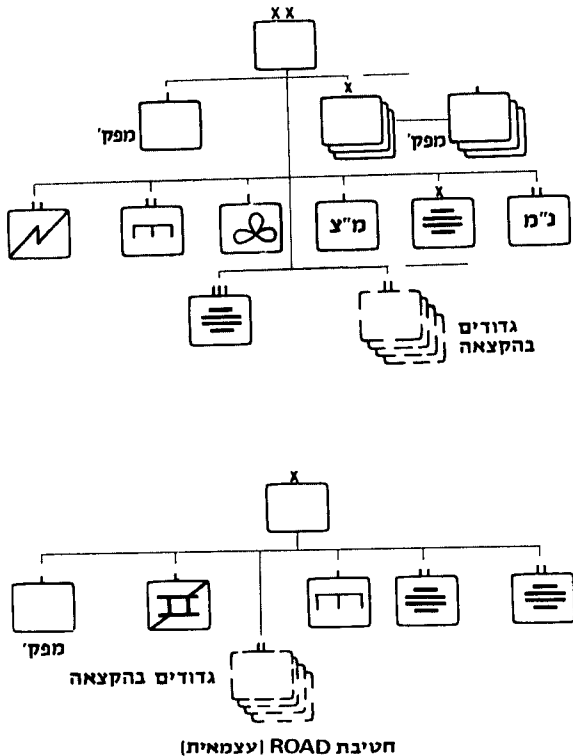
לעוצבת ה-ROAD — בין שהיא דיביזיה ובין שהיא חטיבה — אין מבנה קבוע. המסגרת הדיביזיונית / חטיבתית — רק היא קבועה. לעוצבה מכפילים מספר בלתי קבוע של גדודים שאינם מהווים חלק אורגני ממנה ומספרם משתנה בהתאם למשימה שהוטלה עליה. בארגון זה יש לראות פשרה, בין דרישות הלוחמה הקונבנציונלית לבין דרישות הלוחמה הגרעינית. יתרונו של הארגון הוא בכך שהמערכת בנויה במידה מקסימלית על אפשרות לשנות איגודי כוחות, כפי שמתחייב מהתפיסה של „ניצול כל הזדמנות“ בהגנה הניידת. היסוד הפיקודי והלוגיסטי של העוצבה מסוגל לקלוט מספר משתנה של גדודים או חטיבות, ללא הגבלות.

ניידות אווירית

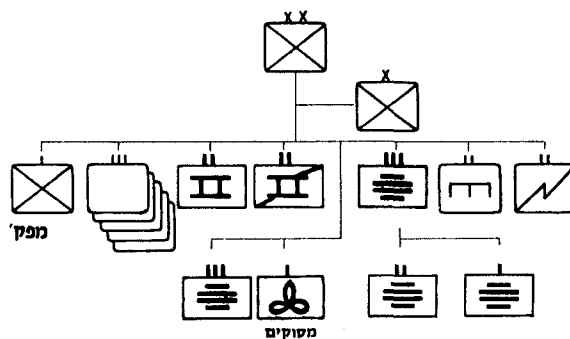
בדיקות שנערכו ב„פנטגון“ בתחילת שנות ה-60 הראו שניידות אווירית תוכל לשפר את כושר הלחימה בצורה ניכרת. גורם ההפתעה, הטמון בהפעלת כוחות מוטסים היכולת לרכז כוחות במהירות בנקודות תורפה, תוך סיכון מינימלי של הכוחות

4. ROAD — Reorganisation Objectives Army Division.

המסגרת הדיביזיונית של דיביזיית ROAD

חטיבת ROAD [עצמאית]

מבנה דיביזיה „פנטומית“

הדיביזיה ת„פנטומית“ יהיה העוצבה הראשונה בעולם שנבנתה במיוחד עבור קרב שיערך בתנאים אטומיים. היא הותאמה, באופן מיוחד, למשימות ההשהיה והתיעול בהגנה הניידת. בדומה לדיביזיית הרגלים אורגנה גם הדיביזיה המשורינית בצוותי קרב גדודיים עצמאיים (4 גדודי טנקים ו-4 גדודי חרמ"ש) עם שלוש מפקדות חטיבה שהיו ללא גדודים קבועים.

תורת הלחימה בתקופת „המענה הגמיש“

גם באסטרטגיה החדשה של „המענה הגמיש“ לא התכוונה ארה"ב להיות הצד היוזם במלחמה, אבל עוצמת המענה ליוזמת האויב מותאמת להיקף התקפתו ולעוצמתו. בניגוד לתפישה הקודמת, לפי האסטרטגיה החדשה, אין להשיב לכל תוקפנות במענה גרעיני. לתורה זו היו השלכות רבות גם במישור האופרטיבי. הבעיה העיקרית שהתעוררה היתה שלא תהיה עוד אפשרות להשוות את הפער ביחסי-הכוחות של כוחות היבשה בעזרת נשק אטומי, או שאפשרות זו תוגבל. היה, איפוא, צורך לענות על המצב החדש שיווצר בשדה הקרב על-ידי פתרונות חדשים בתחום של שיטות-הלחימה, ארגון וחימוש.

לא נראתה כל אפשרות להשיג באמצעות הארטילריה וסיוע האוויר הקונבנציונליים תוצאות שוות, או דומות, לאפקט של האש הגרעינית, אפילו אם הכמות וכוח-האש של הסיוע הקונבנציונלי יוגדלו במידה ניכרת. נוכח אילוצים אלו, הוחלט לנהל את קרב ההגנה הניידת בצורה תוקפנית יותר. דבר זה חייב להגביר מחדש את ניידות הכוחות, להגדיל את כמות הנשק שבידיהם (בעיקר נשק נ"ט) ולשים דגש רב יותר על ניצול המימד השלישי (כוחות מוטסים). הוחלט לכן לבטל את קביעתם מראש של שטחי-השמדה לאויב. את האויב יש להשמיד, בכל עת ובכל מקום שיש הזדמנות לכך במהלך ההגנה הניידת ולהפעיל לשם כך את הארטילריה ואת כוח התקפת הנגד בכל שלבי קרב ההגנה הניידת ובכל מרחב ההגנה. כאלמנט חדש, במסגרת זו, הונהגה „התקפת השיבוש“ (Spoi-ling Attack) שמטרתה לפגוע בכושר הלחימה של האויב, על-ידי השמדת עתודות, מפקדות ומתקני תחזוקה בעורף הטקטי והאופרטיבי שלו.

ארבעה סוגי עוצבות

המבנה הארגוני של העוצבות היה חייב להתאים לתנאי הלוחמה הקונבנציונלית והגרעינית כאחת. כמו-כן נדרשו

בתנועה, גראו כאלמנטים חשובים ביותר בתנאים החדשים שנוצרו.

בשנת 1963 הקים צבא ארה"ב את הדיביזיה המוטסת ה-1, שהוסבה, כעבור שנתיים, לדיביזיית הפרשים ה-1. דיביזיה זו עמדה בקרבות ויאט-נאם בפני מבחנים קשים ומילאה מבחינה אופרטיבית את הציפיות שתלו בה. הניסיון שנרכש בהפעלת הכוחות המוטסים, הראה שהם מסוגלים להגביר את הניידות הטקטית בממדים שלא היו ידועים קודם. הוברר גם שנודעת להם חשיבות רבה ביותר בכל שלבי ההגנה הניידת וכמו-כן הוברר שאפשר לשפר את יעילותם באמצעות מסוקי-תקיפה בעלי כוח-אש רב. אין להתעלם כמובן מהתשתית הנרחבת שהפעלת כוחות כאלה מחייבת על הקרקע.

אחרי החזרתה של הדיביזיה המוטסת מויאט-נאם, הוחל בארגון-מחדש שנתחייב מלקחי הקרבות. המבנה החדש של הדיביזיה מצוי עדיין בשלבי ניסוי שמטרתו ליישם את הניסיון שנרכש בויאט-נאם, לתנאי הזירה האירופית וכן לבדוק את שילוב הכוחות המוטסים בדיביזיית ה-ROAD. כינוי של המבנה החדש הוא TRICAP⁵ — „יכולת משולשת“, ומשמעותו שהמשימה מבוצעת בשיתוף פעולה מלא על-ידי כוחות משורי-ינים, כוחות מוטסים ולוחמים מהאוויר. דיביזיית ה-TRICAP מורכבת משלוש עוצבות: חטיבה משורינית תקנית; חטיבה מוטסת בעלת 3 גדודי רגלים (חימושה העיקרי הוא נשק נ"ט שצריך לתת מענה לבעיות הזירה האירופית בה צפויה היתקלות עם כוחות שריון רבים) וחטיבת „פרשי אויר“ (Air Cavalry), המורכבת ממסוקי-תקיפה, יחידת רגלים מוטסת, ונשק מסייע מוטס. ייעודה של חטיבה זו הוא להלום באויב מהאוויר ולתת סיוע ליתר חטיבות הדיביזיה, או לבצע משימה מוטסת באופן עצמאי. הודות לכוח-האש הרב שלה ולניידותה האוירית המלאה, מתאימה החטיבה במיוחד לסתימת פרוצות, להתקפות-שיבוש בעורף האויב או לביצוע סיורים אלימים.

חימוש

גם כאן אפשר להצביע רק על המגמות העיקריות. זמן רב לא גרס צבא ארה"ב לחימה רכובה של חיל הרגלים הממוכן. רק במחצית שנות ה-60 החל להסתמן מפנה בתפישה זו. את הנגמ"ש ראה צבא ארה"ב ככלי הובלה משוריין עבור חיל-הרגלים ולכן הועמדו עברו רק דרישות ספורות: ניידות, הגנת-שריון וכושר אִמפִּיבִּי. התוצאה מתבטאת בנגמ"ש M-113 שאינו אלא כלי הובלה המקנה לכוחות הרגלים ניידות טקטית. באשר לטנק — כאן פותחו, במרוצת השנים, דגמים חדשים כאשר הדגש הרשם על שיפור התותח וכושר פגיעתו ועל הגברת הניידות בשטח.

לעומת הונחת תחומים אלו, הוקדשה עבודה רבה בפיתוח אמצעי הובלה אויריים. המגוון הרחב של דגמי מסוקים מעולים, העניק לגייסות ניידות אוירית רבה. אין ספק שהמסוק גרם למהפכה בשיטות הלחימה.

בפיתוח הארטילריה ניכרות שתי מגמות עיקריות: להגביר את ניידותה הטקטית ולשפר את כושרה האטומי והקונבנציונלי, כדי לפגוע בריכוזי שריון. כתוצאה מכך, הוסבה מרבית הארטילריה למתנייעת, בעלת קליבר של 155 מ"מ, וקליברים

5. ראה „מערכות“ 242, עמ' 30. — המ ע'ר.

גדולים יותר, ובכך הגיעה ההתפתחות בתחום זה לקיצה. להגברת כוח-האש הגרעיני במישור הטקטי והאופרטיבי פותחה שורה של טילים ארטילריים, שהאחרון והחדש שבהם הוא ה„לאנס“. בניגוד למגמות בצבא הסובייטי, אשר לא נייד את הארטילריה שלו, יש למערכת-נשק זו מרכב זחלי. ניגוד נוסף בהשוואה לצבא הסובייטי — בצבא ארה"ב נעדר כמעט לגמרי משגר הרקטות הרב-קני.

גם בתחום האלקטרוניקה חלו התפתחויות. צבא ארה"ב התחיל כבר בשלבים מוקדמים באינטגרציה של מערכות שליטה אלקטרוניות ברמות הנמוכות. מערכות אלקטרוניות לגילוי ולמודיעין הוכנסו עד לדרג הפלוגה. הלחימה בויאט-נאם, שהיה לה צביון של מלחמה זעירה, דרשה הגברת כושר התגובה, במיוחד בתפעול הארטילריה. לצורך זה פותחה מערכת ה-TACFIRE⁶. תפעול המסוקים מעורר בעיות שליטה חדשות ולצורך זה נמצאות בפיתוח מערכות שליטה חדשות.

השוואה וסיכום

על השוני בתפישות האופרטיביות של שני הצבאות, משפיעים בראש וראשונה גורמים חיצוניים הנושאים אופי פוליטי-מדיני, שמקורם מחוץ לצבא. מדיניות ארה"ב נתונה, עקב משטרה החברת, לתנודות רבות, דבר המשפיע גם על הסקטור הצבאי. גודלו של צבא ארה"ב ופעילותו, מבוססים על השקפת היסוד הרווחת בארה"ב, שאין לעלות על המינימום התכרחי ביותר לשם שמירת האינטרסים הבטחוניים של המדינה. כל נטייה להפגת המתיתחות הבין-לאומית גורמת לאובדן עוצמה צבאית, שקשה לבנותה מחדש כאשר המתיתחות הבטחונות עולה שוב. ברה"מ אינה מתחשבת בגורמים מסוג זה. את ההוכחה לכך, ניתן לראות, בין היתר, בתנודות שמראה „עקומת“ העוצמה המספרית של הצבאות בשתי המעצמות. בארה"ב העקומה היא בלתי קבועה לאורך זמן. עוצמתו המספרית של צבא ברה"מ היא בעלת מגמה קבועה פחות או יותר, ללא עליות וירידות חדות.

שינויים בדוקטרינה האסטרטגית בארה"ב הביאו תמיד לשינויים עמוקים במבנים הארגוניים העוצבתיים. דוגמה לכך: בתקופת הדוקטרינה של „התגובה המסיבית“ נוצרה הדיביזיה ה„פנטומית“, ששונתה עם המעבר לדוקטרינה של „המענה הגמיש“, לדיביזיית ה-ROAD. עתה, כששוב עומדים לחול שינויים בדוקטרינה האסטרטגית⁷, חודרת תפישת „היכולת המשולשת“ (TRICAP) שללא ספק תשפיע גם היא על המבנה העוצבתי. המבנה העוצבתי בברה"מ לא נתון לשינויים דרסטיים כאלה. המבנה הדיביזיוני והעל-דיביזיוני נמצא מאז מלחה"ע ה-2 בתהליך עקבי למדי של פיתוח כושר ההתקפה בתנאי לוחמה קונבנציונלית וגרעינית כאחת. צבא ברה"מ אינו נתפס לתפישות ארגוניות קיצוניות כמו „המבנה הפנטומי“. בתום המעורבות בויאט-נאם נעשה בצבא ארה"ב „חתך עמוק“ על-ידי ביטול שירות החובה וביסוס כל הצבא על שירות קבע. הצבא הסובייטי, לעומת זאת, דבק בהמשך קיום שירות החובה. הסיבות לכך הן לאומיות-חברתיות בתוספת המגמה לשמור

6. TACFIRE — מערכת אוטומטית לניהול אש ארטילרית. ראה ב„מערכות“ 221, עמ' 12. — המ ע'ר.

7. הכוונה לאסטרטגיה החדשה של „ההרתעה הריאליסטית“. — המ ע'ר.

להחזיר כוחות אלה לאירופה, במקרה של חשש למלחמה. תכנית זו מבוססת על ההנחה שלרשות ארה"ב יעמוד זמן אתראה ארוך. אך זוהי חולשתה של התכנית, כי ברה"מ, עם הכוחות הקיימים בוירה, יכולה לפתוח במתקפה בעלת עוצמה רבה, בלי שתהיה ל"מערב" אתראה משמעותית, מה עוד שברה"מ, שאינה צריכה לחצות את האוקיינוס, יכולה לתגבר את כוחותיה מתוך עתודות צבא הנמצאות בעורף ועל-ידי גיוס חיילי מילואים. יכולת התגבור של צבא ארה"ב באירופה מוגבלת מבחינת זמן ומבחינת פוטנציאל המילואים שהולך ופוחת. בתנאים אלה אי אפשר לדבר על תפישה אופנסטיבית או על נטילת יוזמה מצד צבא ארה"ב באירופה.

נושא נוסף הנתון להשוואה הוא ההתייחסות לצורות הקרב. כפי שכבר ציינו, מייחסת הדוקטרינה הסובייטית להגנה רק חשיבות משנית. ההגנה היא שלב טקטי כפוי במסגרת המתקפה, אך אם המצב מחייב לעבור למגננה אופרטיבית, גורסת הדוקטרינה הסובייטית היאחזות עיקשת במערכים קבועים. קו ההגנה במקרה זה ערוך בעומק רב כדי להתיש, ולבסוף לעצור את התוקף. הניידות מתבטאת רק ברמה הטקטית על-ידי ביצוע התקפות נגד.

המגננה בתפישת הלחימה של ארה"ב, מאופיינת על-ידי ניידות רבה. תורת הלחימה של צבא ארה"ב שוללת את היאחזות העיקשת במערכים קבועים ונוקטת במקום זה בשינוי לוב של קרבות השהיה, נסיגה תוקפנית, יצירת עדיפות מקומית באש והתקפות-נגד חזקות. בעוד שהסובייטים שמים בהגנה את הדגש על הכוחות הבולמים, מושם הדגש אצל האמריקנים על כוחות התקפת-הנגד.

ההתקפה על-ידי הדוקטרינה הסובייטית מאופיינת בכל השלבים הטקטיים על-ידי פריצה וחדירה מהירה לעורף האויב. הדרישה לקצב התקדמות יומי של 100 ק"מ, עלולה להראות כמוגזמת ביותר, אך היא מצביעה על כוונות להפעיל נשק אטומי בצורה מסיבית. היעדים הגיאוגרפיים שאותם מתווה צבא ארה"ב בהתקפה — הם קצרים יותר, והדגש הוא על ההתקפה הסדורה והמתוכננת. האמריקאים דורשים, אמנם, מהירות, אך לא מוותרים על הכנות מדוקדקות.

מספרם הרב של הכוחות המוטסים, מאפשר לצבא הסובייטי להפעילם לאור שיקולים אופרטיביים בעומק שטח האויב. צבא ארה"ב נוטה להפעיל את הכוחות המוטסים, שמספרם מצומצם יחסית, לפי העיקרון של "כיבוי שריפות", ושיקולי התפעלה הם טקטיים בעיקרם.

לסיכום, ניתן לומר שתורת הלחימה, הארגון והחימוש בצבא הסובייטי מצביעים בצורה חד-משמעית על מגמות אופנסטיביות לטווחים גדולים. בצבא ארה"ב, שולטת לעומת זה המגמה הדפנסטיבית. סדר-הכוחות, המגמות בפיתוח נשק וציוד ופעילות התמרונים — כל אלה מאשרים את המגמות של שני הצבאות כפי שצויינו לעיל. אך אין להסיק מכך — כפי שההיגיון היה מחייב — שהדרג הפוליטי בברה"מ נכון יותר ליוזמת מלחמה מהדרג הפוליטי בארה"ב. מגמתה של ברה"מ היא למנוע את הישנות המצב של שנת 1941, שבו תולה היא את הקולר למפלות הכבדות אותן סבלה מידי הגרמנים. או, היתה קיימת התפישה של "דפנסיה אסטרטגית". כיום המטרה היא, להיות במגננה בצורה אופנסטיבית. העיקרון הדפנסיוני ברמה האסטרטגית, הופך איפוא לתפישה אופנסטיבית ברמה המערכתית. ■

על פוטנציאל חיילי-מילואים לשם הגדלתו המהיר של הצבא בעת מלחמה. ביטול שירות החובה יגביל במוקדם או במאוחר את יכולתה של ארה"ב לגיוס יחידות מילואים. אחד הקשיים שארה"ב צריכה להתמודד אתו הוא אופי היחסים עם בנות בריתה. ברה"מ הצליחה כמעט באופן מלא, לכפות על גרורותיה את תורת הלחימה, את הארגון ואת החימוש של הצבא הסובייטי. ארה"ב רחוקה מכך בקרב בעלות בריתה הצבאיות ב"נאט"ו ובבריתות הצבאיות האחרות. תהליכי האישור של כל תכנית צבאית משותפת בבריתות אלו, הם ממושכים ומסורבלים. כך למשל, לא מקובלת על מדינות נאט"ו באירופה תפישה ההגנה הניידת, מתוך חשש להפעלת נשק גרעיני בשטחן.

לארה"ב בעיה נוספת הקשורה לזירה האירופית, והיא בעיית הזמן והמרחב. כבר לפני שנים אחדות החלה ארה"ב בהעברת חלק מכוחותיה באירופה לבסיסים בארה"ב, כשמחסני החירום של הציוד הכבד ליחידות, נותרים באירופה. התכנית היא

עומדים לצאת לדו־קרב. במרחק שזהו משניהם מצויים שני אקדחים מפורקים. עם מתן האות, מזנקים השניים לקראת האקדחים, מרכיבים אותם ומתכוננים ל־ירי. ברור שהיריב אשר ביכולתו לנצל טוב יותר את הזמן — בריצה וכהרכבה — ירגיש מידה רבה יותר של ביטחון. הוא יכול להרשות לעצמו לשבת עד תחילת הדו־קרב — ובכך יחסוך מאמץ; ואילו האחר, יעמוד מתוח כל־העת ויבזבז מאמץ.

התכנון הנכון חייב להיות מבוסס על תכנית רב־שנתית, במגמה לשמור על הרציפות, ועל תכנון שנתי, שנועד לאפשר התאמה לשינויים הנובעים מהתפתחויות בלתי־צפויות.

עוצמה כלכלית

רמת־כוננות של צבא קשורה ישירות לרמת ההתפתחות של משק המדינה. משק מפותח יכול ליצור עוצמה צבאית גדולה יותר, מאשר משק בלתי־מפותח. היקף התוצר הלאומי וקצב גידולו — הם גור־מים מכריעים בתחום זה. אבל בכך אין חידוש. חשוב להבין את קשרי הגומלין שבין עוצמה צבאית ועוצמה משקית, לא רק בכיוון של ניצול העוצמה המשקית ליצירת עוצמה צבאית, אלא גם בכיוון של השגת חיסכון בדרך בניית העוצמה הצבאית. תכנון משולב צבאי־משקי, שבו מאורגן הפוטנציאל האזרחי לגיוס מהיר, או למעבר מהיר לפסי־ייצור מלחמתיים, יכול להביא לידי חיסכון בקיום רמת־כוננות גבוהה בפועל. יתר־על־כן, מה שנחסך בתחום זה יכול להיות מושקע בהגדלת התוצר הלאומי.

גורם נוסף שיש לו השפעה על רמת הכו־ננות הוא, מצבה הגיאוגרפי של המדינה. הכוונה היא לגבולות המבוססים על מכשור־לים טבעיים ולגודל מרחב ההגנה שבין הגבולות למרכזים החיוניים של המדינה. אולם גם מרכיב זה אינו סטטי ויתכן שתואיי־קרקע או מכשול־מים המהווים היום חזק, שוב לא יוכלו לשמש כמגן, לאחר שהאויב ימצא אמצעים יעילים לחצותם. באשר למרחב ההגנה, מעטות הן המדינות בעולם ששטחן הוא כה גדול, עד שהוא משמש להם כמגן מפני כוחות יבשתיים. המרחב האווירי פרוץ גם אצלן. בעת תכנון לטווח ארוך יש לקחת איפוא, בחשבון שינויים צפויים במידת ההגנה שגבולות או מרחבים מעניקים למדינה.

רמת־כוננות נמדדת במידת העוצמה ש־ניתן להפעיל ברציפות, ממועד מסויים לשם השגת המטרות הלאומיות. ברור, כי רמת־כוננות של 100 אחוז היא הטובה ביותר. ברמת־כוננות זו מגויסת כל העוצ־מה וקיים מלאי של ציוד, חלפים ותחמושת, המאפשר את הפעלתה ללא מגבלות. אולם, מחירה של רמת־כוננות זו הוא גבוה מאוד ואין מדינה בעולם, שיכולה לעמוד בכך.

הקיצוניות האחרת, היא רמת כוננות 0. במקרה זה, העוצמה אינה קיימת בפועל, וכאשר מתעורר הצורך, מפעילים מערכת שבאמצעותה יוצאת העוצמה מן הכוח אל הפועל.

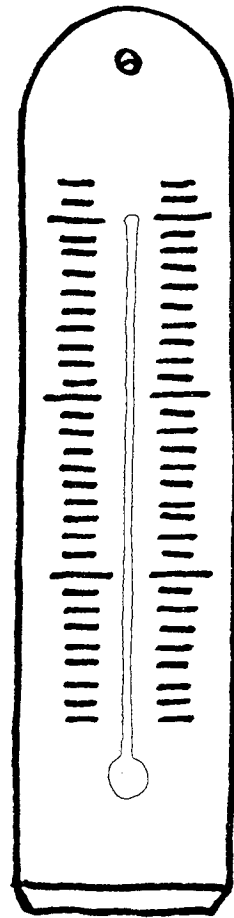
גם לרמת־כוננות זו, יש מחיר — סיכון גבוה. לכן אין מדינה, אף העניה ביותר, שיכולה להרשות זאת לעצמה.

הבעיה הניצבת בפני מעצבי המדיניות הלאומית היא למצוא את שביל הזהב בין המחיר המתבטא במשאבים כלכליים לבין המחיר המתבטא בסיכון. עם זאת, הכרחי לנסות ולבחון מה תהיינה התפת־חויות האפשריות בתחום מדיניות הביט־חון בטווח של מספר שנים. שכן, בניית רמת־כוננות היא תהליך הנמשך זמן רב. לעתים נחרץ גורל המלחמה, לפני שאף החלה, בגלל איחור בהתאמת רמת הכו־ננות למציאות הבטחונית.

חשיבות הזמן

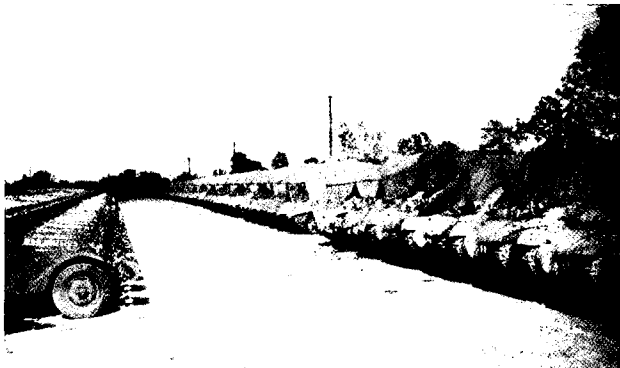
גורם הזמן מהווה מרכיב של רמת־הכו־ננות. אולם, הזמן אינו גורם סטטי. מה שניתן להפיק היום במשך זמן נתון, ניתן יהיה להפיק מאוחר יותר, במחצית הזמן. קשה לחזות מראש אח מידת הדינמיות של מרכיב הזמן, אולם חייבים לזכור את ההשפעות האפשריות של דינמיות זו, על רמת הכוננות שנזדקק לה בעתיד. לדוגמה: יכולת ריכוז הכוחות על־ידי האויב בעתיד, תשפיע על רמת הכוננות שתהא דרושה כדי לענות על התפתחות זו. תכנון מקיף ויסודי, יביא לניצול מירבי של מרכיב הזמן. והרי, תכנון הוא זול יחסית, לעומת המשאבים האחרים המושקעים בקיום רמת־כוננות נאותה. תכנון נכון, במועד מתאים, מקטין את הסיכון. ואם נכונה הנוסחה שסיכון רב יותר, גורר השקעות רבות יותר, הרי שעל־ידי הקטנת הסיכון מצמצמים את היקף ההשקעות, ברמת ה־כוננות.

להמחשת העניין נביא דוגמה: שני אנשים

הגורמים הקובעים רמת כוננות של צבא

אל"מ עמיקם רייכמן

התערבות מבחוץ

ידיעת מזימתיו של האויב, חשובה ביותר. לעתים אפשר להשפיע על האויב — באמצעים דיפלומטיים — בכיוון של מיתון, וכך, לצמצם את מידת הסכנה הצפויה ממנו למדינה. מכל מקום, מצויה מידה רבה של אי-ודאות בניתוח מרכיב זה. על-כן, יש להוסיף תמיד מקדם-ביטחון מתאים.

גם בעלי-ברית הם גורם המשפיע על רמת הכוונות. מרכיב זה צריך להיבדק בזהירות לאור קריטריון עיקרי אחד: יכולתם של בעלי הברית לעזור בפועל — הן על-ידי התערבות צבאית ישירה והן על-ידי הגשת סיוע בתחמושת וציוד צבאי אחר. יש לקחת בחשבון גם שינויים אפשריים באינטרסים של בעלי-ברית ורתיעה של הרגע האחרון מפני הגשת סיוע, שכן אף מדינה אינה ממהרת להכריז מלחמה על מדינה אחרת, כדי לעמוד בהתחייבות-יותיה כלפי מדינה ידידותית. מכל מקום אפילו אם הסיוע הוא ודאי, יש לברר את המועד הדרוש לבעלת-הברית, על-מנת לממש את התחייבותה. גם המעצמות מהוות מרכיב חשוב בקבי-

עת רמת הכוונות. אם מעצמה אחת תספק סיוע צבאי (ללא התערבות) ו, "תסוכך" בגשקה הבלתי-קונבנציונלי על אחת היריבות, ימנע הדבר הכרעה צבאית מהמדינה האחרת.

יתכן שמאפיין זה של המלחמות ישתנה בעתיד, אבל דבר זה יקרה רק אם האינטרסים של המעצמות יהיו כה חיוניים, עד שהן יהיו מוכנות להסתכן במלחמה גרעינית. שכן, שיקולים של רתיעה מהתערבות צבאית — ולו רק באמצעים קונבנציונליים — קיימים גם בקרב המעצמות. ביחוד נכון הדבר לגבי ארה"ב אשר נוטה לבדלנות ותחקשה לקבל החלטה לבוא לעזרת בעל-ברית. לכן, אי-הסתמכות על בעלי-ברית ויכולת עמידה עצמית — הם שצריכים להנחות את האחראים לקביעת רמת הכוונות.

מודיעין מהימן

מצייאת איזון נכון בין המחיר הכלכלי של הכוונות לבין המחיר בסיכון, מושג פעם מריבוי גורמים, המהווים יחדיו את מרכיב אי-הודאות. לגבי המרכיבים שב-

תוך המערכת, אפשר לקזז את אי-הודאות על-ידי תכנון יסודי וביצוע נכון. על המרכיבים שמחוץ למערכת ניתן להשפיע אך במעט, אבל צריך לשאוף לדעת עליהם ככל האפשר. ידיעה פירושה מודיעין מהימן, הן ברמה האסטרטגית והן ברמה האופרטיבית. הואיל ועוסקים אנו באפשרות של מלחמה ממש — הרי שמדובר במודיעין ברמה הטקטית. המידע המבוקש הוא בתחומי הכוונות, העוצמה, התכניות, המקום הזמן.

כאן ראוי לציין שוב, כי גורם הזמן הוא המפתח למידת הכוונות. חיוני שתהא מוכנה תכנית מפורטת של פעולות שיש לעשותן, מרגע מתן האתראה. אם מועד האתראה הוא קצר — יש להגביר עוד יותר את רמת הכוונות.

לסיכום ניתן לאמור, כי מדינות קטנות אינן יכולות להרשות לעצמן את ה"מותרות" של טעות במידת הכוונות הדרושה להגנת קיומן. עם זאת, מרכיב העוצמה העיקרי צריך להיות הקונסנסוס של אזרחי המדינה, בדבר חשיבות קיומה הריבוני והנכונות לסייע למען שמירת אינטרס זה.

אימון בתנאי קרוב

קפטן ג'ון אנדרסן וקפטן אדוארד שרוד

מחשיבות ניצול פני הקרקע, או להגזים בערך השימוש באש המהפה על תנועה. כתוצאה מכך, שולם מחיר יקר בעת המעבר מאימונים למלחמה, והאבידות בשל כך היו כבדות. כבדות מדי!

אם לא ישופר התמרון בשטח תעלה יעילות הנשק החדש את אחוז הקרבנות במהירות. אופי הלחימה יהיה ודאי קצר ואלים יותר. לרשות המפקדים יוותר זמן מועט להכנות לקרב מרגע שיחלו פעולות האיבה הראשוניות. על צבא ארה"ב להיות מוכן להיכנס למלחמה עם הכוחות שיעמדו בפועל לרשותו.

שיעורי אבידות

לאור הנחיתות המספרית לעומת היריבים הפוטנציאליים, יהיו שיעורי האבידות הצפויים לצבא ארה"ב בלתי נסבלים. אם ברצוננו לנצח במלחמה הבאה, אנו חייבים להשקיע את המאמץ המקסימלי באימונים, כדי למנוע אבידות מיותרות. כיתות החי"ר שלנו חייבות ללמוד להילחם במחלקות אויב ולהשמידן במהירות, ומחלקות הטנקים שלנו חייבות ללמוד להשמיד פלוגות טנקי אויב. כדי להעניק לחיילים ניסיון טקטי, יש לצמצם את הפער בין תנאי אימונים לתנאי לחימה.

מכון המחקר של צבא ארה"ב נרתם ב-1972 לפתרון בעיה זו בתחילת 1973 הצליח לפתח שיטה של ביום מצבים טקטיים קרוב לרמת הכיתה — תרגיל לביום מבצעי קרב (SCOPES)¹. עליאף השיטה זו היתה צעד משמעותי בכיוון הנכון, לא נעצר כאן פיתוח האימון בתנאים מציאותיים. תוך עידוד מהצלחת השיטה, ותוך הבנה שהטכניקות שפותחו ישימות גם לנשק ג"ט ולטנקים, החל שיתוף פעולה בין המכו לבין בתי הספר לחי"ר ולשריון לפיתוח שיטה שתאפשר רמה אימון גבוהה יותר. השיטה המשופרת כונתה אימון בתנאי קרב (את"ק).

בכנס מפקדים שנערך באוקטובר 1974, דיבר גנרל ויליאם א. דפוי, מפקד פיקוד ההדרכה האמריקני על הדרך, בה יש לאמן את צבא ארה"ב לקראת המלחמה הבאה. הוא הדגיש בדבריו שהצבא חייב לפתור את הבעיות המבצעיות בשדה הקרב המודרני, ללא אבידות בלתי-נסבלות. לשם כך, אמר, יש לאמן את החיילים ומפקדיהם:

- ★ להכיר במשמעות כוח-ההשמדה הרב של הנשק החדש.
- ★ לנצל באורח מקסימלי את הקרקע, כדי למנוע פגיעות.
- ★ לנצל אש-שיתוק לחיפוי על תנועה.
- ★ לשפר במידה רבה את שיתוף הפעולה הכין-חילי.

מאחר שכל קרב מתמקד למעשה באילוף הבסיסי: „הרוג או היהרג“, מהווה תמיד אימון חיילים לקרב, מלאכה קשה. מן הניסיון שנצטבר במלחמת יום-הכיפורים הוכח כי האימון בתנאי קרב הולך ונעשה קשה יותר, משום שהטווח וכוח ההשמדה של כלי-הנשק הגיעו לרמה, בה מטרה הנחשפת ליותר משניות אחדות, בתנאי ירי טובים, תושמד. בעבר עמדו לרשות מאמני יחידות שני סוגים של תרגילים לאימון לוחמים לקרב:

- תרגיל עם אש חיה — יתרונו בכך שהוא מאפשר לגייסות לתרגל בתחמושת חיה, אך מגבלתו העיקרית היא — היעדר האויב, כלומר איש אינו יורה חזרה.
- תרגיל טקטי ללא אש — יתרונו בכך שהוא מאפשר תרגול דו-צדדי, אך מגבלתו היא היעדר שימוש בתחמושת חיה. שני הסוגים הללו לקו בחסר ולא הצליחו להציג נתונים הדורשים לשדה-הקרב. הם גרמו לעתים, להיווצרות הרגלים רעים, משום שהיילים ורכב נעו בשטחי האימונים, כאילו הם מחוסנים בפני נשק האויב. הם ביצעו הסתערויות כיתתיות, בעודם מתעלמים, תוך לעג וזלזול, מקיום אש האויב המבויימת.

ניצול הקרקע והאש המחפה

בדרך-כלל, מתעלמים החיילים המתורגלים מכוו-ההרג של כלי הנשק. חיילים ומפקדים, החסרים ניסיון קרבי, נוהגים להמעט

1. SCOPES — Squad Combat Operations Exercise Simulation.

את"ק מהו ?

את"ק הוא שיטת אימון של צוות קרב על-חילי קטן (עד שתי מחלקות) תוך שימוש בתרגילים טקטיים דו-צדדיים. בדומה לשיטת ה-SCOPES משולבות בה היתרונות של תרגילי-אש ושל תרגילי-טקטי. לא משתמשים בתחמושת חיה, אך לעומת זאת משתמש את"ק בשיטה לקביעת אבידות בזמן הקרוב-לאמת המבוסס על פעולות החיילים ועל יכולתם להפעיל את נשקם, במקום להסתמך על לוחות הסתברות, או על קביעות סובייקטיביות של הבקרים. על-אף שנהלי את"ק מצויים עדיין בשלב פיתוח לתרגול צוותים המפעילים כלי-נשק מסויימים כגון: טיל נ"ט, "דרגון", או טיל נ"מ, "רד-אי", ניתן כבר ליישם בכל כלי הנשק האחרים של פלוגת חי"ר ופלוגת טנקים, כולל מוקש-אימונים נ"ט (אשר שופר בהשוואה למוקש האימונים הישן, ממנו, "התעלמו" בעבר).

כיצד פועל את"ק ?

המדריכים היחידתיים מכינים תחילה סיפור מעשה, המבוסס על מטרות האימון. לדוגמה, על כיתת חרמ"ש מתוגברת להתגונן בפני מחלקת טנקים מוגברת. הרובאים בשני הצדדים משתמשים במשקפות $6 \times$ המותקנות על רובי M-16, בעזרתן הם מזהים את המספרים המסומנים בצבע על הקסדות של חיילי ה, "אויב". מספרים אלו מועברים לבקרים, המוציאים מיד את החיילים, "ההרוגים" מהמשחק.

אמצעים אופטיים, כגון משקפות, או אמצעים אחרים המקבילים לים לכוונת, מותקנים על כלי נשק אחרים, כמו, "טאו", "ל או" או תותח טנק. אמצעים אלו מתואמים עם כוונת כלי הנשק, ומאפשרים בכך לבקרים לראות אותה תמונה שרואה המטולן או התותחן, ולאמת את טיב הכינון בעת העסקת מטרות. התותחן, "יורה" במטרה על-ידי זיהוי המספר המסומן על קסדות החיילים, או על כלי הרכב ברגע שהם, "על הכוונת". כל אמצעי אופטי מתואם לטווח היעיל המקסימלי של כלי הנשק, עליו הוא מותקן.

הערכה

הבקרים מאמתים את הכיוון ופוסקים, "פגיעה" או, "החטאה". פגיעה מדווחת ברשת הערכת אבידות אל הבקר שנמצא על-ידי המטרה שהועסקה, וזה מעריך את הנזק שנגרם. הערכת הנזק נעשית בהתאם לכללים הקבועים בנהלי את"ק. כללים אלה, שקל ללמדם וכן ניצול הולם של האמצעים האופטיים, מאפשרים לקבוע בוודאות את יעילותם של הצוותים המאומנים. בהתחשב בצד הפותח ראשון באש, יכולים הבקרים להימצא בעמדות-האש או במקום המטרה (או בשניהם). שיטה זו מאפשרת לקבוע שיעור אבידות באופן הקרוב למציאות.

באת"ק מביימים גם את סימני ההיכר של כלי הנשק. משתמשים לשם כך בתחמושת חסרת-קליע לרובים ומקלעים, במכשירים לביום רשף לאיתור של נשק נ"ט ובסימולטור של תותחי-טנקים. אש עקיפה מביימת על-ידי פגזי אימונים סטנדרטיים מכוונים, המאלצת את המתורגלים להתייחס ברצינות להפגזות הארטילריות וגורמת לכך שהם חייבים לבצע בפירוט תכנון אש, דרישות לאש ותקינה אש. לאחר כל התקלות בין הצדדים המתורגלים מפגישים את היחידות לצורך סיכום המהלכים. במהלך סיכום זה, המנהל על-ידי הבקר הבכיר, משחזרים את

הקרב באופן כרונולוגי, תוך הדגשת המהלכים בהם סבלו המתורגלים אבידות. החיילים עצמם מתארים כיצד יכלו להעסיק ולהשמיד מטרה, או כיצד, "נהרגו" הם עצמם. בדרך זו, מקבלים הלוקחים המופקים תוך מהלך התרגיל, משנה תוקף בעת השחזור. ניסויי-שדה שנערכו בשנתיים האחרונות מוכיחים ששיטת את"ק היא יותר מאשר סתם חידוש באימון וההוכחה לכך היא כי השיטה עובדת!

בשיטה זו מושגת רמה גבוהה יותר של מיומנות טקטית, הן על-ידי החיילים והן על-ידי היחידות, ובמהירות רבה יותר מאשר בעבר. יתר על כן, שיטה זו הגבירה אצל החיילים את הרצון ללמוד, משום שכבר באימון הראשוני באת"ק, מוכח הקשר בין אימוני את"ק לבין הקרב במציאות. לוחמים יכולים, "להרוג" או, "ליהרג", ועל-ידי כך מתחזק גם היסוד התחרותי במהלך האימונים. חיילים ויחידות מסוגלים למדוד עכשיו את כושרם הקרבי ולהעריך את אלה מבין הלוחמים שתרמו יותר להצלחת היחידה. לחץ חברי מופעל על חיילים המפגרים בביצועיהם, "מעודד" אותם להתאמץ יותר. בסופו של דבר נוכחים החיילים לדעת שתרומתם האישית קובעת את הצלחת היחידה. כתוצאה מכך, גדל גם הסיפוק מהאימון, ולחיילים ניתנת ההזדמנות ליישם את הכישורים שלמענם גוייסו ואומנו. מצד שני יחידות, מפקדים וחיילים שאינם פועלים במרץ הדרוש, נוכחים לדעת שפעולותיהם אינן נכונות מבחינה טקטית ושמיומנותם הטכנית אינה מספקת — מבחינת הסוואה, מיקוש, אחזקה, התחפרות והעברת דרישת-האש — כי הם הסובלים את האבידות הגדולות ביותר.

שיטת את"ק בראשיתה

תוצאות התרגילים בתקופת הניסויים של שיטת את"ק היו זהות בדרך כלל. בתחילה לא ידעו המפקדים לנצל את כל האמצעים שעמדו לרשותם לניהול הקרב. לדוגמה: הארטילריה נוצלה מעט, תותחי לא-רתע ומשגרי, "טאו" הושארו בנגמ"שים, מוקש-שים נ"ט לא הונחו, ושיתוף הפעולה בין טנקים, חי"ר וצוותי נשק נ"ט היה מועט, ולרוב — נעדר לחלוטין. אך עם הזמן, תחילה לאט, ולאחר-מכן מהר יותר, החלו לוחמים, מ"כים ומ"מים, "לשלב הכל ביחד". הם נוכחו לדעת כי כדי להשיג ניצחון חובה עליהם לנצל את עוצמת-האש ואת התנועה כדי להשיג עדיפות על הכוח היריב.

באחד המקרים פיקד סמל צעיר על חוליה בת שני לוחמים, שרק הם בלבד, "נשארו בחיים" מכל הכיתה. אותו סמל דרש ארטילריה בתמת-זעם וללא הצלחה, שעה שמחלקת טנקים וכיתת חי"ר, "שטפו" את עמדתו. הוא ואנשיו, "נהרגו" בהסתערות, אף כי הצליחו לעצור טנק שעלה על שדה המוקשים שלהם שהונח בחופזה. לאחר הפעולה, ביקש מפקד החוליה הצעיר ממפקד הכיתה ללמדו כיצד יש לדרוש סיוע אש. הדבר נעשה במקום וכך נלמד הצורך בידע חיוני בקרב.

ישנן דרכים שונות, אותן ניתן להתאים לצרכי האימון של היחידה, כדי להשתמש בשיטת את"ק:

* יישום בחי"ר. תזכיר אימון של SCOPES מסביר כיצד פועלת כיתת חי"ר נגד כיתת חי"ר יריבה. מאשר שצידוד SCOPES עומד לרשות כל יחידות החי"ר שבשירות פעיל בכמויות מוגבלות, ינופק בקרוב ציוד נוסף לשימוש המאמנים היהודתיים.

* יישום בנשק נ"ט. פיתוח נוסף של SCOPES מאפשר שימוש בנשק נ"ט בתרגילי אח"ק. לא רק שניתן להשתמש במשגרי „לאו“, בתול"ר 90 מ"מ ובמוקשים נ"ט על-ידי כיתות חי"ר, אלא שגם תול"ר 106 מ"מ וגם „טאו“ ניתנים לשימוש בכיתות ובחוליות נ"ט. נהלי אח"ק ניתנים ליישום, בנוסף לתרגילים טקטיים, גם בלימוד התפעול הטקטי של הנשק, לאחר אימון קליעה במטווחים.

* יישום בשריון. מובן שאימון בנשק נ"ט, לא יביא תועלת ללא שימוש בטנקים. אולם בתרגיל אח"ק כבקרבע עצמו, מיועד לטנקים תפקיד עיקרי. כדוגמת יישום ה-SCOPES בחי"ר, יכולים השריונאים ליישם אח"ק באימון טנקים נגד טנקים.

* שיתוף פעולה. השימוש היעיל ביותר באח"ק, הוא בביצוע תרגילים משולבים של טנקים, חי"ר וארטילריה. במלים אחרות: האת"ק מנוצל לאימון בצורה שבה ילחמו (ייתכן מצב שהצוות יהיה בעדיפות לטנקים או בעדיפות לחי"ר — בהתאם לרצונו של המאמן).

יחידות המוגבלות בשימוש בשטחי-אש, או יחידות המוגבלות באימון כיתה ומחלקה, בגלל היעדר שטח או כוח-אדם, ימצאו שאת"ק (וכן גם SCOPES) מתאימים ושימושיים להשגת מטרת האימון היחידתית. לא רק שהאת"ק מאפשר אימון מציאותי ליחידות, הוא מהווה גם שיטה מצוינת למבחנים. ניתן, במאמץ קל, לשלב את"ק בבחון הכשירות המחלקתי. הטכניקות באת"ק מותאמות מראש לאימון או בחון על-פי תכניות ההד-רחה החדשות של צבא ארה"ב, המצויות עתה בשלבי עיבוד סופיים.

* האם ניתן להשתמש בטכניקות את"ק ביחידות גדולות?

גודל היחידות המשתתפות נקבע על-ידי מערכת הבקרה, כלומר על ידי מספר הבקרים שיכולים לפעול בייעילות ברשת קשר אחת (רשת בקרה). מאחר שחייבים להקציב בקר לכל חוליית חי"ר, לכל טנק ולכל צוות נ"ט, יש צורך בבקרים רבים, אפילו בתרגיל של יחידה קטנה. סטייה מהנהלים שנוסו, כדי לשרת יחידות גדולות, מקטינה, במידה רבה, את יעילות הערכת האבידות, ועל-כן פוגמת במידת ההתאמה לתנאי קרב.

* האם המספר הרב של הבקרים הדרוש אינו מופרז?

המספר הוא רב, אך לא מופרז. הבקרים הם לרוב חוגרים זוטרים. מאחר שהם צמודים לצוותי טנקים, לעמדות תותחים ולחוליות חי"ר, הם אינם מתבטלים מהאימון. בעצם, הם לומדים לעתים יותר מהלוחמים המתאמנים.

* האם מחייב את"ק זמן רב יותר להכנה מהאימון הטקטי הרגיל?

ההכנות לאת"ק מצריכות שיעור זמן נמוך יותר מאשר ההכנות לתרגיל אש, אך יותר מתרגיל טקטי ללא אש. מכל מקום, לאחר תקופה ראשונית של הסתגלות, לא יעלה זמן ההכנה על המקובל בתרגילים טקטיים אחרים.

את"ק עתיד להוכיח את טיבו; שיטה זו לא תפתור את כל בעיות האימון היחידתי, אולם היא מסוגלת ליצור את התנאים הטקטיים הדרושים לאימון מציאותי.

בשולי המאמר סאל עמוס גלבוע

המאמר מציג שיטת אימון כפי שעוצבה בצבא האמריקני בשנים 1972—3, ועדיין נמצאת בפיתוח. מניסיון שנרכש במלחמת ויאט-נאם ומאוחר יותר, מניחות מלחמת יום-הכיפורים, הסיקו מעצבי תורת ההדרכה בצבא ארה"ב, כי החיסון לקרב, הוא הגורם העיקרי במתן הסיכוי לחייל לשרוד בשדה-הקרב המודרני ולהרוג באויב. אימוץ רעיון האימון בתנאי-קרב, התפתח באופן שיטתי על-ידי צוותי השיבה, מחקרים וניסויים, ומכאן תוקפו הרב. כפי שמציינים בעלי המאמר, באו לביטוי באימונים, הרגלים רעים בתנועת רק"מ בשטח האימון, תפיסת עמדות לקויה, עד כדי זלוזל ועוד. לא בכדי אמר גנרל שהתנמנם בשעת תרגיל גדודי בבואו לסכם: „אימון הפרט היה גרוע, החיילים הצטופפו ולא תפסו עמדות נכונות, הירי לא היה מדויק למטרות“. כששאל אותו ראש לשכתו כיצד ידע לסכם כל-כך נכון, והרי ישן בתרגיל, השיב לו המפקד: „כך

נראו התרגילים בעבר וכך ייראו גם בעתיד“. גידול מואץ של עוצמת-האש ודיוקה והמעבר החד של חייל לתוך המלחמה, הביא את צבא ארה"ב למחשבות חדשות. חשיבותו של חיל-הרגלים עלתה ללא עוררין כשדה הקרב המודרני בשילוב עם חילות אחרים, אולם הבעיה היא כיצד יפעל ויתפקד החייל, על מנת לשרוד ולהרוג באויב ככל שניתן. על זאת אומרים בעלי המאמר, ובצדק, את המשפט הבא: „הרוג או היהרג“. זהו המוטו שצריך ללוות את אימון החייל, והיבטיו העיקריים הם:

* תנועה נכונה בשדה-הקרב המגבירה את סיכויי השרידות ויכולת לתפעל נשק, מלווה בכושר גופני מעולה.

* ניצול מכסימלי של הנשק העומד לרשותו של החייל, תלוי ברמה מקצועית גבוהה של ירי בתנאי עייפות ולחץ זמן.

* שיפור שיתוף הפעולה הבין-חילי בכל הרמות.

האם תמיד היינו סטרייליים בתחום האי-

מונים? באמצע שנות ה-50, נמצאו יחידות החי"ר מתאמנות בשטח הררי, כשאש-הרתק חולפת מעל לראשם בדרך האיגוף. רימוני הגנה נזרקו תוך כדי הסתערות, ומפקדים לא היססו לקרב את האש לכוח המסתער וללוותו באש צמודה לשם תרגול הכוח, כל זאת לשם חישול החייל. נעשה ניסיון להמחיש את שדה-הקרב בתרגילים דו צדדיים, בהם הפתיע כוח אחד את השני בתכנון ובביצוע, בפיקוחם של בקרים. אולם, ככל שהשתדלו, לא ניתן להמחיש בדיוק את שדה-הקרב ולעתים, אבדה השליטה על בקרת התרגיל, תוך מאמץ להקנות לאימון אופי מציאותי.

רשלנות של מפקדים בשמירת הוראות-ביטחון גרמה מדי פעם להחמרת-יתר בתחומי-ביטחון. רימוני הגנה כמעט ולא נזרקו עוד באימון בשדה-פתוח. אסון שקרה בעת הנחת מטען צינור לפריצת-גדר, גרם לפרסום הוראה שיש לחפור בור מדופן בשקים מול איזור הפריצה, ובו

יימצאו המפעילים לאחר הפעלת המצת. התוצאה: היעדר ריאליות באימון בעצם התקנת הבור מחד, ומאידך — יחידות רבות הפסיקו להפעיל בונגלורים והפעילו מטעני-דמה, כדי שלא להסתבך באי מילוי הוראה. יתכן שירדה כמות הנפגעים, אך הריאליות באימון הלכה והתמעטה. בתרגילים שונים נשמעו אמרות של מפקדים בכירים: „התרגיל לא טוב, כי לא היתה רציפות-אש“. אוראו תוכנו בתרגיל-לים שנכחו בהם אורחים, „קונצרט נשק קל“, שבו נשמרה רציפות-האש ותחמושת רבה נורתה ליעדים. היושבים על הבמות היו שבעי רצון ואילו המטרות נשאר בלתי פגיעות. בעקבות מלחמת ויאט-נאם ובעיקר אחרי מלחמת יום-הכיפורים, לאחר מחשבה, ניתוח ומחקר, הגיע הצבא האמריקני למחשבות חדשות בכל הקשור לאימון הלוחם. הוסבה תשומת-לב מיוחדת לכל חייל באימונו ובעיצובו כלוחם, בשיפור כושר הקליעה המדויק שלו בנשקו האישי, באימון גופני נוקשה כדרך לחיזוקו וחיסונו לעמוד במוראות-הקרב, בעיקר במעבר ממצב רגוע להוויית הקרב. המונח „חיסון לקרב“ טומן בחובו אינטגרציה של היבטים אלו: כושר גופני, כושר קליעה מדויק במצבי עייפות, לחץ זמן, הגברת היציבות הנפשית והכוונות האישית לקרב. המטרה שהוגדרה היתה לחדד לחייל את חושיו בשדה, על-מנת להרגילו לתפוס עמדות בצורה נכונה, לנצל את הקרקע לתנועתו, וכל זאת כדי לאפשר לו להפעיל את נשקו בצורה הנכונה ולפגוע באויב. בשנים 3—1972 פותחה בצבא ארה"ב שיטת „האימון בתנאי קרב“. שיטה זו אוצרת בחובה את היתרונות של תרגיל אש — על-ידי ירי כדורים חסרי קליע והפעלת אמצעים פירוטכניים — ושל תרגיל דו צדדי אשר בו מתפתחת החשיבה הטקטית, והחייל מומרץ לפתח כושר אלתור אישי ופעילות נבונה בשדה-הקרב. שיטת אימון זו אינה באה במקום אימון באש חיה או במקום תרגיל דו צדדי, אלא היא שיטה משלימה של שני סוגי האימון. להצלחת האימון בשיטת „האימון בתנאי קרב“ דרושים מספר נתונים:

- הכנות מוקדמות של אמצעים, כשתנאי הכרחי הוא משקפת על כל רובה, על-מנת לזהות את המספר של החייל אליו כוון הנשק.
- הכנה יסודית של הבקרים בתצפית על

השטח ובאישור או אי אישור פגיעה באויב. כמו-כן שליטה מלאה של מנהל התרגיל במהלכים השונים.

- התלהבות של המפקדים והחדרת חשיבות האימון לחיילים המתאמנים.
- הדגשת האחריות של כל חייל וחייל באימון, בכך שיתפקד נכון בתנועה בשטח, בתפיסת העמדות ובתפעול הנשק.
- קביעת קריטריונים וניקוד משוקלל לכל תרגיל, כדי שניתן יהיה להצביע בבירור איזה כוח ניצל בקרב.
- הפעלת שיטת „שכר ועונש“ אישית וקבוצתית. הכוונה לעידוד חברתי בעל אופי אישי וקבוצתי לציון חיילים מצטיינים במסגרת התרגיל, אשר פעולתם תרמה במיוחד להצלחת יחדתם, „בקרב“.
- שילוב אמצעי פירוטכניקה, עשן ופיצוצים כדי להחיות את התרגיל ולתת תחושה הקרובה להוויית שדה הקרב. על המפקדים לדעת על-פי איזה עיקרון פועלת שיטה זו, על-מנת שיתדרכו נכון את החיילים ובעיקר את הבקרים. שיטת-אימון זו מתבססת על עקרון תורת הלמידה של „שכר ועונש“, או חיוקים חיוביים ושליילים, הפועל במשוב. למשוב זה שני גוונים: האחד — אינפורמציה מיידית של התוצאה, לדוגמה: חייל מספר 1 מהכוח הכחול, „ירה“ ופגע בחייל מספר 6 של הכוח האדום. הבקר מכריז — „פגעת במספר 6“. זהו ביטוי מובהק של אינפורמציה על התוצאה. השני — חיוק הגותן עידוד רב יותר מרמת הביצוע. אם הבקר מודיע לחייל מספר 1 מן הכוח הכחול, כי פגע במספר 6 שהוא סמל המחלקה האדומה, ושיבש בכך את פעולת המחלקה ל-5 דקות, והיה אינפורמציה על רמת הביצוע. אם הבקר מוסיף גם מילות-עידוד, כמו „יפה“, „טוב“, „טוב מאוד“, הרי שגם היריה עצמו מקבל עידוד וגם חבריו למחלקה שואבים עידוד מהישג חברם לצוות והם ממשיכים לתפקד ביתר אחריות ותשומת לב, למרות העייפות המצטברת.

הערכת השיטה ורעיונות נוספים

כל עוד לא ניסינו את השיטה ביחידותינו, עלינו להסתמך בעיקר על נסיונם של האמריקאים. לדבריהם, גילו המתאמנים עניין רב בשיטת אימון זו, כשכל חייל מגלה אחריות אישית כלפי חבריו ומשתדל שלא להתבוות בעיני עצמו ובעיני חבריו.

חל שיפור רב ברמת הביצוע של הלוחם כפרט וברמת תפעול היחידה כמסגרת. הרצון ללמוד ולהשתכלל בטכניקות של הלחימה, עלה בקרב הלוחמים תוך התחזקות היסוד התחרותי. התרגיל יכול להיות מבחן מהימן להשוואת הישגים בין יחידתיים.

בגלל הצורך במשקפות 6x לכל רובה וטלסקופים רבים לבקרים, לשם מעקב דייקני אחר הביצוע, נראה לי שבאימון חי"ר אין לעלות מעל רמת תרגיל דו צדדי ברמת המחלקה. תרגיל ברמה פלוג-תית וגדודית, ידרוש מערכת בקרה ענפה, שהיא יקרה מבחינת הציוד ומבחינת כמות הבקרים. תרגיל ברמה פלוגתית ואולי גדודית, ניתן לבצע במתכונת זו, כשחלק מפעולת הבקרה נעשה על-ידי „טלביזיה במעגל סגור“ גיידת, בעלת מספר מצלמות, היכולה לסקור את ההתרחשויות בתרגיל „אימון בתנאי קרב“ מזווית ראייה שונות. בצורה זו תאזרנה שגיאות של חיילים בודדים; פעולות בלתי נכונות של מפקדים או רק"מ בתנועה חשופה; קבוצת-פקודות בנקודה בלתי מתאימה ועוד. כדי להגביר את האפקטים של רעשי שדה-הקרב ואירועים בלתי צפויים, כדאי לתכנן מוקשים עם מנגנון פיצוץ שאינו מזיק, כלומר המתפוצץ ופולט צבע המסמן פגיעה, ועוד פעולות מסוג זה, המגבירים את המתח באימון.

סיכום

מאמרו של מייג'ור ג'נרל פיקט² מצביע על כך שבנית יחידות קשוחות בימי שלום, היא המפתח לניצחון במלחמה. צבא השיר-אף לנצח, זקוק לחיילים ומפקדים קשוחים הבנויים היטב באופן פיזי, ממושמעים ומומחים בתפעול נשקם, והו המפתח למקצועיות, קובע בעל המאמר. כאשר מעמיקים באופן יסודי את דרישות האימון ומעלים את הסטנדרטים, הופכת האיכות לטבע שני, אשר עדיין קשה לאמוד את יתרונותיו בשטחים נוספים, אך קרוב לוודאי שישנם כאלו. לסיכום, אצטט את דברי מייג'ור ג'נרל פיקט, אשר מחייבים מחשבה בכל הרמות: „הדרך הטובה להשגת סטנדרטים, היא להכניס לתהליך האימון, שיניים אשר נשיכתן תהיה בכל מי שאינו עומד בדרישות“.

2. Maj.-Gen. George B. Pickett, You've got to have guts!, Army, May, 1975.

1. משוב — Feed Back — המער.

הבעיות הלוגיסטיות של קורפוס אפריקה

מרטין ון קרפלד *

יות. רק בריטניה סירבה להיכנע, והמלחמה נגדה נמשכה, כאשר היטלר אינו יודע כיצד להביאה לכלל סיום מוצלח. המטה הגרמני דן באפשרויות מאפשרויות שונות להמשך המלחמה בבריטניה, אך בסופו של דבר התברר כי באותו זמן לפחות, הדרך המעשית היחידה היתה לתמוך בפלישת הצבא האיטלקי מתוך לוב — שהיתה מושבה איטלקית — למצרים, פלישה שהחלה ב-13 בספטמבר, והתקדמה כמאה קילומטרים מזרחה, בטרם נעצרה, כארבעה ימים לאחר מכן.

הגרמנים שלחו אז קצין מטה בשם פון-תומא, למפקדת הצבא האיטלקי במצרים. פון-תומא סייר באיזור, התרשם, ודיווח ב-23 באוקטובר, כי רק כוחות ממונעים יכולים להילחם ביעילות במדבר. לדעת פון-תומא דרוש היה כוח בן ארבע דיביזיות, על-מנת לנצח את הבריטים. מסיבות לוגיסטיות שעוד נעמוד עליהן, היה זה גם הכוח המקסימלי שניתן בכלל לקיים בצפון אפריקה. כיוון שגודלו של הכוח היה נתון למגבלות חמורות, חיוני היה לדאוג לכך שאיכותו תהא גבוהה ככל האפשר, ודבר זה חייב את החלפתם של האיטלקים ביחידות גרמניות. ברם, היטלר ידע היטב כי מוסוליני לא היה מסכים לעולם לחילופין מעין אלה וכך הוקפא הדו"ח של פון-תומא והענין כולו נשכח. בדצמבר 1940 פתחו הכוחות הבריטיים במצרים, תחת פיקודם של הגנרלים ויוול ואויקונוור, בהתקפה על האיטלקים הפולשים. האחרונים נהדפו, ולקראת אמצע ינואר 1941, כבר נשקפה סכנה שלוב תיפול לידי הבריטים. הגם שהיטלר לא חשב כי „אפילו אובדן צפון אפריקה כולה“ יהווה מהלומה צבאית קשה ל„ציר“, בכל זאת חשש כי התפתחות מעין זו עשויה להביא לנפילת מוסוליני ומשטרו. על-כן החליט לשלוח „כוח בלימה“ גרמני שיסייע לאיטלקים. בחשבון סופי, היה מוכרח כוח זה לבוא מתוך הצבא האדיר שאותו בנה היטלר באותה תקופה עצמה, על-מנת לפלוש לרוסיה באביב; מסיבה זו, התכוונו הגרמנים לשלוח לצפון אפריקה רק את המינימום ההכרחי לבלימת ההתקדמות הבריטית. דבר זה לא היה קל לביצוע. „כוח הבלימה“ עתיד היה לפעול באחד המדבריות היותר קשים על-פני כדור הארץ. כל אספקתו — מזון, דלק (קיטור של נפט בלוב טרם נודע), תחמושת, חלקי חילוף וציוד אחר — היתה חייבת לבוא מאירופה. חלק מהחילוף ומעט ציוד חיוני ניתן היה להטיס לצפון אפריקה, אך רובה הגדול של ההספקה היה חייב לבוא בדרך הים. למטרה זו עמדו באיטליה לרשות ה„ציר“ כמה נמלים טובים: נפולי, בארי, ברינדיזי, וטרנטו — שמאחוריהם היו מערכות מפותחות של כבישים ומסילות ברזל.

השאלה, האם היתה גרמניה יכולה לנצח במלחמת-העולם השנייה באמצעות כיבוש המזרח התיכון, היא אחת הקשות והמעניינות שבתולדות מלחמה זו. בעוד שחוקרים מסויימים טוענים כי היטלר היה יכול לזכות במלחמה, אילו תיגבר את צבאו האפריקני של פילדמרשל ארוין רומל, כשהוא תומך בהתקדמותו של רומל מלוב לתוך מצרים, ומשם — דרך ארץ-ישראל, סוריה, ועיראק — אל בארות הנפט שבמפרץ הפרסי, חושבים אחרים כי הדיקטטור הגרמני צדק בסרבו לשלוח תגבורת לזירה משנית זו.

למרות חילוקי הדעות שביניהן, מסכימות שתי האסכולות בנקודה מרכזית אחת: היטלר יכול היה לשלוח כוחות נוספים לצפון אפריקה, אילו רצה בכך. ברם, דבר זה אינו בחזקת מובן מאליו. במשך השנתיים שבהן שהה רומל באפריקה, נתקל צבאו בבעיות הספקה בלתי פוסקות, ויש ספק רב אם היתה אפשרות לוגיסטית להחזיק שם כוח גדול יותר. מטרת המאמר לברר, אם אכן היו המטרות שהוזכרו לעיל, בטווח השגתם של צבאות גרמניה ואיטליה. בטרם ניגש לבירור הבעיה עצמה, יש להגדיר את היקפה. במסגרת המלחמה שניהלו נגד אנגליה, היו להיטלר ולפיקוד הגרמני תכניות לכיבוש גיברלטר ותפיסת אפריקה הצפונית-מערבית הצרפתית, אך מתכניות אלו לא יצא דבר. לצורך המאמר, נצא מתוך הנחה כי אם היה מקום בו היה להיטלר סיכוי כלשהו לסיים בהצלחה את המלחמה נגד בריטניה, היה זה במזרח התיכון. אנו נגביל את הדיון למאורעות בצפון אפריקה בלבד, למרות העובדה שהיו להיטלר תכניות להתקדם אל תוך המזרח התיכון דרך תורכיה — תכניות שנתרו על הנייר בלבד. השאלה, כפי שאנחנו נציג אותה היא, האם יכלו הכוחות הגרמניים והאיטלקיים — בתנאי שהיו מקבלים תגבורת וגיבוי מאת היטלר — לכבוש את המזרח-התיכון, ובכך לתרום תרומה מכרעת לנצחונה של גרמניה על בריטניה.

ארבע דיביזיות

הצבתן של יחידות גרמניות בצפון אפריקה נשקלה לראשונה ברצינות בראשית אוקטובר 1940. שלושה חודשים קודם לכן, ניצחה גרמניה — בסיועה הפעיל של איטליה — את צרפת ואילצה את הבריטים לפנות את היבשת. מרגע זה שלט ה„ציר“ הגרמני-איטלקי בכל אירופה, מחוץ לרוסיה ולארצות הנייטרל-

* המחבר הוא מרצה להיסטוריה באוניברסיטה העברית בירושלים.

דרישות מבצעיות ומגבלות לוגיסטיות

באפריקה היה המצב שונה לחלוטין. בעקבות נסיגתם מחלקה המערבי של לוב, נותרה לאיטלקים, בפברואר 1941, רק העיר טריפולי, כנמל שבו אפשר היה לפרוק כוחות והספקה. אבל, רציפיו ומתקניו של נמל זה, לא איפשרו לו לקלוט יותר מחמש אניות-משא, או ארבע אניות נושאות גייסות, בעת ובעונה אחת. גם זאת רק בתנאים אופטימליים, מתוך הנחה כי כל חלקי הנמל פועלים כסדרם, ללא הפרעה של פעילות מלחמתית עוינת. אף שבעיות ההספקה הכרוכות בהחזקת צבא בלוב, החלו בטריפולי, הן לא הסתיימו שם. מסיבות מבצעיות, סירב היטלר לקבל את תכניתו של מוסוליני לגטוש את לוב כולה, ולהחזיק רק בטריפולי ובסביבתה הקרובה. לטענת הפיהרר, היו הכוחות הגרמניים וקוקים למרחב תמרון מינימלי, שיעניק להם גם מידת-מה של ביטחון כנגד התקפות אויר בריטיות. היטלר דרש, איפוא, מן האיטלקים שלא לסגת. מאחר שהבריטים, באותו זמן עצמו, הוציאו חלק מכווחתיהם מצפון אפריקה, כדי שיסייעו ליון (שגם היא נתונה היתה בסכנת התקפה גרמנית), התייצבה החזית הצפון אפריקנית באיזור סירטה — כחמש מאות קילומטרים מזרחית לטריפולי. מזרחה לטריפולי לא היתה אף מסילת ברזל ופירושו של דבר היה כי אפילו בסירטה — שלא לדבר על שטחי לוב שמזרחה לה — גאלצו הגרמנים לפעול במרחק כזה מבסיסם, שעלה ביותר מחמישים אחוזים, על מה שנחשב בדרך כלל כמרחב מקסימלי שבו ניתן לקיים צבא באמצעות תחבורה מוטורית.¹ כך נוצרה איפוא

התנגשות בין הדרישות המבצעיות לבין המגבלות הלוגיסטיות, בעיה אשר עתידה להקשות על הנוכחות הגרמנית בצפון אפריקה עד לסוף המלחמה ממש.

כוח ממונע בגודל של דיביזיה, שהוא הכוח, אשר שלחו הגרמנים ללוב בפברואר—מרץ 1941, צרך כ-350 טונות של אספקה ליום, כולל מים. הפיקוד העליון בברלין חישב ומצא, כי על-מנת להוביל כמות כזו על-פני 500 קילומטרים של מדבר ידרשו 39 שדרות-מסע, כשבכל אחת מהן 30 משאיות בנות 2 טון.² זאת, בנוסף לרכב האורגני של הדיביזיה, ולזה הדרוש על-מנת להסיע את הגייסות עצמם. אולם, זו היתה רק ההתחלה. המפקד הגרמני, גנרל ארוין רומל, עדיין לא הגיע לטריפולי, וכבר החל דורש תגבורת. היטלר, שרומל היה חביב עליו (הלה פקד זמן מה על משמרו האישי) דחה את

בסה"כ, כלומר 2500 בכל כיוון. זהו, איפוא, המרחק המקסימלי שעליו ניתן לגשר באמצעות תחבורה מוטורית. מעבר לו, לא יועיל אפילו מספר אינסופי של כלי רכב. למעשה, מובן שהמרחק קטן הרבה יותר ואינו עולה על 10-15% מהטווח התיאורטי. מעבר ל„נקודה קריטית“ זו, השימוש בתחבורה מוטורית, שוב אינו משתלם. הטווח המקסימלי של כל סוג כלי-רכב נקבע, כאמור, על-ידי כמות הדלק שהוא צורך, ואם לדייק — על-ידי כמות הדלק, כשהיא מחולקת בכמות המטען שהוא נושא. כיון שכך, יש לטיפוסים שונים של אמצעי תחבורה, „נקודות קריטיות“ שונות: האניה בעלת הטווח הגדול ביותר. מבין אמצעי התחבורה היבשתיים — הרכבת היא בעלת הטווח הגדול ביותר. הגבול העליון לתחבורה מוטורית הוא כ-300 ק"מ, ובדיקת תולדות מלחמת-העולם השניה תוכיח כי בכל פעם שצבא כלשהו — גרמני, סובייטי, או אמריקני — עבר מרחק גדול מזה מבסיסיו, נוצרו מחסור בכלי-רכב וקשיי הספקה שהביאו לבלימת ההתקדמות.

2. החשבון הוא פשוט למדי. אם נניח כי משאית זקוקה לשבעה ימים, כדי לעבור את המרחק מטריפולי לסירטה וחזרה — 1000 ק"מ — יהיה הנפח הדרוש 7 כפול 350 טון, שהם 2450 טון. אם נניח כי כל משאית מסוגלת לשאת 2 טון, יסתבר כי דרושות 1225 משאיות שהיו מאורגנות על-פי השיטה הגרמנית בשלושים ותשע שדרות.

1. לכל סוג רכב יש טווח מקסימלי תיאורטי, הנקבע על ידי כמות הדלק שהוא צורך. גם בתנאים אופטימליים — בהנחה שהכבישים הם כליל השלמות, שהנהגים אינם מתעייפים מעולם, שהרכב אינו זקוק לאחזקה ולתיקונים ושאינו פעיל אויב — לא תוכל משאית, אפילו היא טעונה בדלק בלבד, לעבור יותר מאשר 5000 ק"מ

צרפתיות מן המלאי שבאלג'יריה. משהסכים לכך, הוזמן להיפגש עם היטלר, אשר דרש ממנו זכות שימוש במתקניו של נמל ביורטה. דארלאן נאות, ובסוף מאי 1941 נחתם בפריז הסכם צרפתי-גרמני שבו ניתנו לגרמנים זכויות מעבר בביורטה, ואשר נקבע בו כי גרמניה תחכור אניות צרפתיות על-מנת להוביל אספקה לצפון אפריקה. מסיבות שונות, התחרטו במהרה שני הצדדים על ההסכם, וסופו של הבר ששום מטענים גרמניים לא עברו דרך ביורטה.

בינתיים פתח רומל בהתקפה, תוך הפרת פקודותיו המפורשות של היטלר. עד אמצע אפריל הוא גירש את הבריטים מלוב כולה, מלבד מן העיר טוברוק, עליה הטיל מצור. סופו שנבלם בסולום, מעבר לגבול שבין לוב למצרים. היתה זו הצלחה טקטית מזהירה, אך היא לא הביאה לניצחון אסטרטגי, ולא עוד, אלא הוסיפה 1100 ק"מ נוספים לקוי ההספקה הארוכים בלאו הכי, של הצבא הגרמני. כפי שחזה המטה הכללי הגרמני מראש, היתה זו מעמסה ששירותי ההספקה שלו לא יכלו לעמוד בה. באמצע מאי אנו מוצאים את רומל מתלונן לראש שונה על קשיי הספקה. בעיותיו של רומל לא נבעו, כפי שמקובל לחשוב, מן העובדה שהגרמנים לא הצליחו לשחק את כוחות הים האוויר הבריטיים המוצבים באי מלטה. אפילו בחודש מאי, שהיה חודש השיא של הפעילות האנגלית, לא הוטבעה אלא כ-9% מן האספקה שנשלחה לרומל מאיטליה, ומכל מקום, הוא קיבל יותר אספקה מכפי שצרך בחודשים פברואר-מאי 1941. קשייו של רומל נבעו מחוסר יכולתו לגשר על-פני הפער בן 1600 ק"מ בין טריפולי לחזית ואילו מצבם של בעלי בריתו האיטלקים, היה אף גרוע משלו, שכן רוב כוחותיהם לא היו ממונעים.

כיוון שכך, הביא עמו חודש יוני משבר. אף כי לא פחות מ-125,000 טונות של אספקה נפרקו בטרפולי, היה המצב הלוגיסטי „בסכנה גדולה כל יום“, ורומל נאלץ לחיות מן היד אל הפה. ברביעי באפריל כבשו כוחות ה„ציר“ את נמל בנגזי, המרוחק רק כ-500 ק"מ מן הגבול המצרי, אך דבר זה לא תרם הרבה לשיפור המצב, שכן לא היו בנמצא מספיק אניות כדי להשיט מטענים מטרפולי לבנגזי. יתר על כן, נמל בנגזי, אף שהלכה מסוגל היה לפרוק 2700 טונות ליום, היה סמוך לבסיסי חיל האוויר הבריטי והותקף שוב ושוב. רק לעתים רחוקות אפשר היה לפרוק בו אפילו 700-800 טונות ליום, כך שרוב האספקה המשיכה להציף את טריפולי. בינתיים סבל רומל, במרחק 1600 ק"מ מזרחה, מקשיים גדלים והולכים.

התקפתו של רומל הכניסה אותו איפוא למצב בלתי אפשרי. מחד, לא היה יכול להישאר במקומו ומאידך, כל נסיגה היתה בבחינת הודאה בכך שהפיקוד הגרמני העליון, שם היה מכונה רומל בשם „המטורף התוא“, צדק מכלתחילה בהתנגדותו להתקפה. היה רק מוצא אחד: לכבוש ולפתוח את נמל טוברוק עצמו. ברלין ביקשה מרומל לדווח לה כמה כוחות דרושים לו לשם ביצוע משימה זו. רומל ענה כי הוא זקוק לעוד שתי דיביזיות משוריניות, כלומר לארבע דיביזיות בסך הכל — בדיוק כמספר שונקב בדו"ח המקורי של פון-תומא. ברם, היתה זו דרישה בלתי אפשרית — הצבא הגרמני היה עסוק עד למעלה מראש ברוסיה, ומכל מקום שתי דיביזיות נוספות היו מגדילות את צריכתו של רומל ב-20,000 טונות לחודש, זאת מבלי שיהיו בידו המתקנים לפריקתם. אחרי התייעצות

התנגדות המטה שלו, והחליט לשלוח לו דיביזיה משורינית נוספת. צעד זה הגדיל את נפח המשאיות שהיה דרוש, כדי לקיים את הצבא בצפון אפריקה, עד ל-6000 טונות. ביחס לגודל הכוח שתחת פיקודו, קיבל רומל פי עשרים משאיות מכפי שקיבלו הצבאות הגרמניים המתכוננים לפלוש לרוסיה. בכך הוא מתח את משאביה המוגבלים של גרמניה עד לקצה גבול היכולת. ברור היה כי כל תגבור נוסף לכוחותיו של רומל, או ניסיון מצדו להתרחק מטרפולי ליותר מאשר 500 קילומטרים, יגרום בהכרח למחסור בכלי-רכב. אפילו היטלר היה מודע לכך, ועל כן אסר עליו לפתוח במתקפה גדולת-ממדים.

מכל מקום, משלוח דיביזיה גרמנית נוספת לצפון אפריקה, סיבך את רומל בקשיי הספקה, גם מבלי שפתח בהתקפה. הכוח הגרמני-איטלקי בלוב, מנה עתה כשבע דיביזיות, אשר יחד עם חיל האוויר ויחידות של הצי, צרכו כ-7,000 טון אספקה לחודש. היה זה יותר מכפי שנמל טריפולי מסוגל היה לפרוק³, ובלי הסכמה צרפתית למעבר של 20,000 טונות לחודש, דרך נמל ביורטה, המשבר היה בלתי נמנע. רומל דרש, איפוא, מן הממונים עליו שידאגו לפתוח נמל זה ותחרו-החזיקו אחריו האיטלקים, אשר זה זמן רב חיפשו הודמנות להרחיב את השפעתם אל עבר טוניסיה.

רומל מפר פקודות

הוחל איפוא כמשא ומתן עם ממשלת וישי. ראשית התבקש ראש הממשלה, אדמירל דארלאן, למכור לגרמנים משאיות

3. זוהי כמות הערכה גסה בלבד. כושר הפריקה המדויק של נמל, תלוי בגורמים רבים מאוד, כגון סוג המטען, שימק המים, אורך הרציפים וחוזקם, מספר המנופים וכושר ההנפה שלהם, כמות ואיכותו של כוח-האדם המאייש את המיתקנים, נפחם של המחסנים, ואפשרויות התובלה מן הנמל החוצה.

הצי האיטלקי בחוסר יעילות, ותבע להעביר את המערך הלוגיסטי כולו לידיים גרמניות. חיל הים הגרמני תמך בדרישה זו, ואף הוסיף כי העובדה שהאיטלקים מעדיפים את טריפולי על בנגוזי, הקרובה יותר לחזית, עשויה להיות קשורה לרצונם להשאיר חלק מצי הסוחר שלהם, לתקופה שאחרי המלחמה. בברלין, הכין הפיקוד העליון של הצבא הגרמני מחקר שנועד להוכיח כי חיל-האוויר הזניח את החיפוי על שיירות ההספקה. נבדקה גם האפשרות של משלוח האספקה ללוב, דרך נמל פיראוס שביוון, אך אפשרות זו, פירושה היה הודקקות למסילות-הברזל היחידה בדרך מגרמניה ליוון, שעברה ביוגוסלביה, אשר חובלה ללא הרף בידי הפרטיזנים של טיטו. האיטלקים, מצידם, טענו כי חשוב להמשיך ולשלוח אספקה לטריפולי, על-מנת „לפצל את כוחות האויב“. כמו כן סברו כי על חיל-האוויר הגרמני לטפל בכוחות הבריטיים במלטה, שכן לחיל הים האיטלקי אין די דלק על-מנת לעשות זאת בעצמו. כך עבר הכדור מיד אל יד, ובשלב מסוים התלהט הויכוח במידה כזו, שרומל החל לראות שיירות בריטיות דמיזניות עוברות דרך הים התיכון, מה שעורר עליו את חמתו של המטה הכללי בברלין.

נמל טריפולי חסום

בלהט הויכוח נשתכחה עובדה אחת: במשך החודשים יולי-אוקטובר 1941 הצליחו האיטלקים, למרות כל הקשיים, להעביר אל מעבר לים התיכון כ-72,000 טונות אספקה לחודש, כמות היכולה לכסות את צרכיו של רומל, אשר קשייו נבעו לא כל כך בגלל חוסר אספקה, כמו בגלל אורכם העצום של קווי התחבורה שלו בתוך אפריקה עצמה. כך, למשל, גילה המפקד הגרמני, כי 10% מכל הדלק שקיבל היו דרושים לו אך ורק כדי להוביל את שאר תשעים האחוזים. אם נניח כי צריכת הדלק של כוחות ה„ציר“ בלוב היוותה כשליש מצריכתם הכללית (מחוץ למים ואנשים), יתא זה סביר להעריך כי בין 30 ל-50 אחוזים מכל הדלק שקיבלו, התבזבו בין טריפולי לחזית. המרחקים היו כה גדולים, עד ששליש ממספרן של כל המשאיות של רומל, נמצא בתיכון בכל רגע נתון. בתנאים כאלה, לא היה מסוגל לעמוד אפילו המערך הלוגיסטי המשוכלל ביותר בעולם.

המשבר הבלתי נמנע בא לבסוף בחדש נובמבר. בליל ה-9 בחדש, טיבעו הבריטים את כל תמשת אניותיה של שיירה שנעה מאיטליה לאפריקה. בעקבות זאת הכריזו האיטלקים על נמל טריפולי כ„חסום למעשה“. כמות האספקה שהגיעה לטריפולי ירדה ל-30,000 טונות בלבד, ואפילו את אלה, אי-אפשר היה להביא לחזית בגלל המתקפה הבריטית שנפתחה ב-18 לחודש. מטוסים ומשוריניים בריטיים פשטו עמוק אל מאחורי קווי ה„ציר“, וגבו מחיר כבד מטורי המשאיות. תוך כדי כך, הקטינו הבריטים את כושר ההובלה של המשאיות הגרמניות עד לכמצחצית, כיוון שאילצו אותן לנוע בלילה בלבד. אחרי ה-22 בנובמבר, היו שתי הדיביזיות הגרמניות מנותקות למשך ימים מספר מבסיסהן, ורק אספקה מועטה בלבד הצליחה להגיע אליהן. בתנאים כאלה אי-אפשר היה לקיים את החזית. ואכן ב-4 בדצמבר פקד רומל על נסיגה כללית. למרבה הפלא, אנו קוראים ביומנו של קציין-האפסנאות של הכוח הגרמני: „מצב האספקה חיובי מכל הבחינות“. בתחילה, הכבידה הנסיגה עוד יותר על מצב האספקה. לאורך הכביש היחיד בלוב — זה

המפקד האיטלקי, גנרל גריבולדי מקדם את פניו של רומל בבואו לאפריקה

עם האיטלקים, הוחלט שרומל יצטרך להסתפק במה שיש לו. כ„פיצוי“, הועלה המפקד הגרמני בדרגה ומונה למפקד העליון של כל הכוחות הגרמניים והאיטלקיים בצפון אפריקה. שאלה מעניינת היא, האם יכול היה כיבוש טוברוק להציל את רומל. להלכה, היה הנמל מסוגל לפרוק 1500 טונות ליום. אולם, כאשר נכבש בידי כוחות ה„ציר“ שנה לאחר מכן, לא עלה כושר הפריקה שלו על 600 טונות ליום. הצי הגרמני, שהתבקש לחוות דעה על השימוש בו, קבע בפסקנות כי אין לראות בטוברוק מעגן נוח לאניות גדולות, וכי רומל ייטיב לעשות אם יסתמך אך ורק על טריפולי ובנגוזי. אך בתקופה שבה מדובר, — בחודשים יולי-אוגוסט 1941 — לא היו לכוחות ה„ציר“ די אניות, אפילו כדי לנצל את מלוא כושר הפריקה של נמל בנגוזי הקרוב יותר לטריפולי. תכניתו של רומל לפתור את בעיות ההספקה שלו באמצעות כיבוש טוברוק, נראתה איפוא מפוקפקת למדי.

בינתיים, המצב במרכז הים התיכון הלך והתדרדר. בראשית חודש יוני, נשלח רובו של הקורפוס האוירי העשירי הגרמני, שהיפה עד כה על השיירות מאיטליה ללוב, להילחם ברוסיה. כתוצאה מכך, זכו כוחות האוויר והים הבריטיים, שהיו מוצבים במלטה ובמקומות אחרים, בחופש פעולה רב, וכמויות האספקה הגרמנית שטובעו בדרך לצפון אפריקה גדלו במידה ניכרת. בחודש יולי טובעו 19% מן האספקה הגרמנית; באוגוסט ירד המספר ל-9%, אך חזר ועלה ל-23% בספטמבר ונותר באותה רמה באוקטובר. בשלב זה, החלו המטות הגרמניים להטיל את האשמה זה בזה. רומל, שתמיד היה אנטי-איטלקי, האשים את

כלי הרכב של קורפוס אפריקה במהלך ההתקדמות המהירה דרך לוב

חיילים גרמנים מנסים דרך דיונות החול

מתוך אלה היו כ-500 ק"מ, "מכוסים" על-ידי שתי מסילות ברזל — אחת מבזרטה דרומה ואחת מטריפולי מערבה — אך ביניהן היה "חור" של כ-300 ק"מ, עליו היה צורך לגשר באמצעות תחבורה מנועית, תחום שבו לא סבל רומל מעודפים מיותרים. בזרטה עצמה, כמו גם הדרך ממנה לטריפולי לכל אורכה, היתה בטוחה מטוסי חיל האוויר הבריטי המוצבים במלטה, ואלה היו מוצאים לעצמם טרף קל במסילת-הברזל. לאור עובדות אלו, מוטב היה אולי לשלוח את "חיל-הים האי-טלקי כולו" לכבוש את מלטה, אך גם כך לא היה רומל פותר

4. כאמצעי-תובלה צבאיים, יש למסילת הברזל ולרכב המנועי יתרונות וחסרונות שונים. למסילת-הברזל יש כושר נשיאה וטווח גדולים יותר; לרכב המנועי יש גמישות רבה יותר, הוא דורש פחות כוח-אדם מקצועי וזאת פגיעות לפעולות אויב, במיוחד מן האויר. צירוף זה של יתרונות וחסרונות, מביא לכך שתחבורה מנועית היא בדרך כלל יעילה יותר בטווחים של עד 300 ק"מ, ואילו מעבר למרחק זה, היתרון הוא של מסילת הברזל.

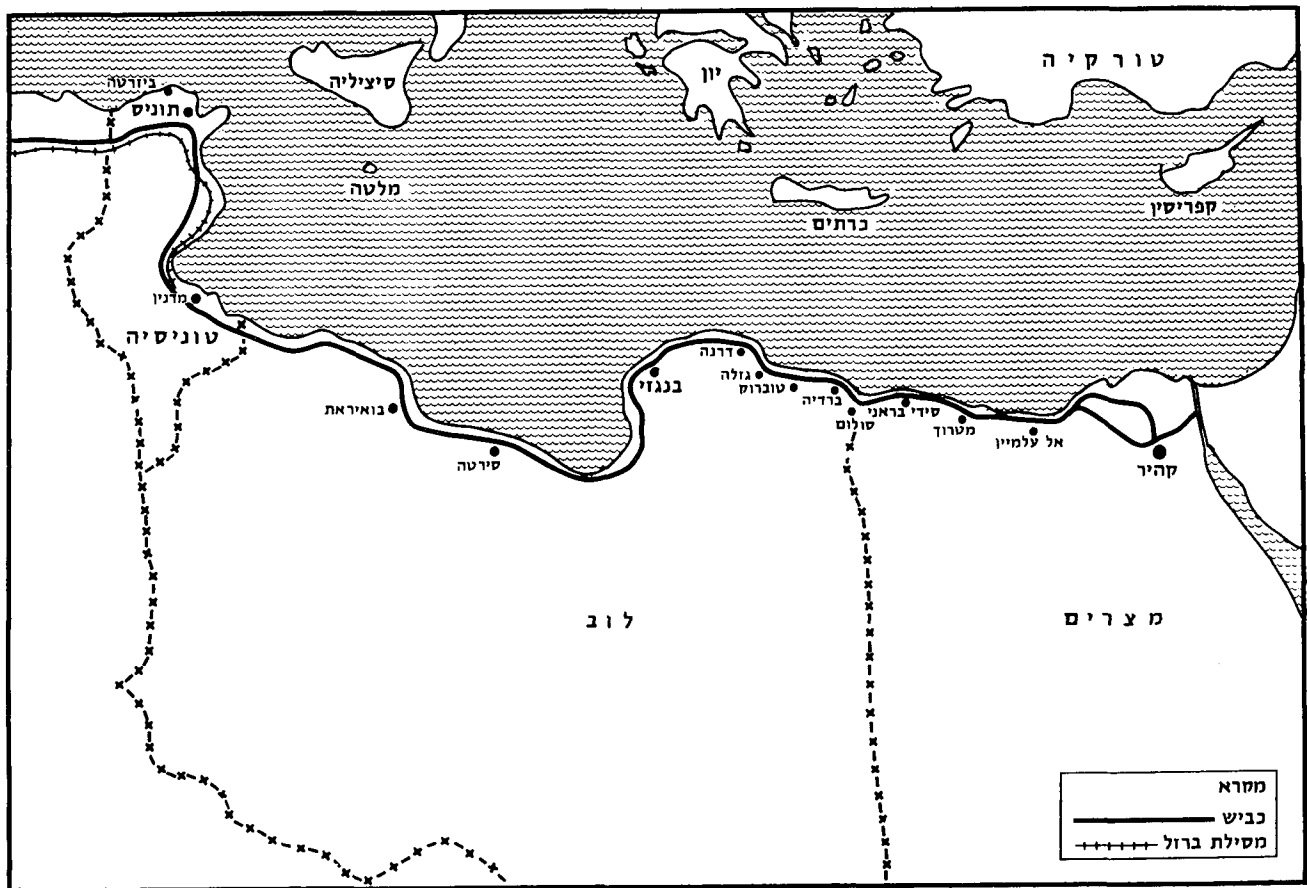
העובר לאורך החוף — נוצרו פקקי תנועה, והמחסור ברכב החומר עוד ועוד, עקב הצורך לפנות מחסנים ולהובילם לעורף. משוריניים בריטיים השמידו כ-50% מאותן שיירות של משאיות כיוון שלא היו די טנקים ללוותן. למרות כל אלה, הקטינה הנסיגה בצורה דרמטית את אורכם של קוי ההספקה, וביים 20 בדצמבר, בעוד רומל נמצא ליד בנגזי ומתכוון לפינוי העיר (אחרי שהרס את הנמל ביסודיות רבה) אנו שומעים כי "לקציני-האפסנאות של הדיבזיות הגרמניות אין בעיות: הדיבזיות קיבלו את מלוא אספקתן".

מכל מקום, מצב כוחות ה"ציר" בכללותם, היה פחות מזהיר. ביום ה-14 בנובמבר אילצו הגרמנים את האיטלקים לחזור ולפתוח את נמל טריפולי לשיט, אך פעולה זו הביאה רק לאבדן אניות נוספות. באמצע החודש מצא עצמו חיל-האוויר הגרמני חסר דלק במידה כזו, שפעולתו הוגבלה לגיחה אחת לימים בלבד. כך אי אפשר היה להמשיך. תוך התעלמות מעצת האדמירלים שלו, שלח היטלר צוללות גרמניות אל תוך הים התיכון. באותו זמן נודע גם, כי כוח חזק של חיל-האוויר הגרמני עומד לחזור מרוסיה לזירה הים תיכונית. בינתיים הפעילו הגרמנים לחץ על צרפת, וזו נאלצה למכור להם 600 טונות דלק מאלג'יריה. גם האיטלקים עשו כמיטב יכולתם כדי להציל את רומל. בימים 16-17 בדצמבר, ליוו ארבע אניות-מערכה, שלוש סיירות, ועשרים משחתות איטלקיות, שיירת הספקה ללוב. אף כי המבצע הצליח, שפכה עצם ההצלחה אור על עוד אחת מבעיות היסוד שמיררו את חיי כוחות ה"ציר" באפ-ריקה: עקב כושר הפריקה המוגבל של הגמלים, יכולה היתה הארמדה האדירה ללוות רק ארבע ספינות-משא בלבד, וגם כך נאלצה אחת מהן לעזוב את השיירה, ולפרוק את מטענה בבנגזי במקום בטריפולי. הדלק שנדרש ל-100,000 טונות של אניות מלחמה שליוו 20,000 טונות של אניות-משא, היה כמו כן רב מאוד, וניתן היה לחזור על מבצע כזה רק פעם אחת נוספת, בראשית ינואר 1942.

נמל בזרטה

ברומא, ניסה מוסוליני לצל את המשבר כדי להחיות את תכניתו לגבי טוניסיה. ב-3 בדצמבר הציע להיטלר סדרה של אמצעים (כולל הספקת דלק גרמני לחיל-הים האיטלקי ושימוש בתובלה אווירית גרמנית, "בקנה-מידה עצום"), על-מנת להקל על מצוקתו של רומל. באותה הזדמנות הוסיף מוסוליני, כי רק פתיחת נמל בזרטה תוכל לשפר את המצב מיסודו. היטלר הסכים, עקרונית, לשני האמצעים הראשונים, אך הביע את החשש המבוסס, כי לחץ גרמני על הצרפתים יחזוף את האחרונים לזרועותיה של בריטניה. לכן דחה את הצעתו של מוסוליני והוסיף כי, בכל אופן, הדרך מבזרטה ללוב היא ארוכה מדי. מוסוליני לא ויתר, וביים 24 בדצמבר הודיע שהוא מוכן להשתמש בכוח נגד הצרפתים, "אפילו בחיל הים האיטלקי כולו". היטלר, שזוה היה הדבר האחרון שבו רצה, מיהר לפתוח במשא ומתן עם ממשלת וישי, אך השיחות לא הביאו לתוצאות ממשיות כלשהן.

נשאלת השאלה האם היה השימוש בנמל בזרטה, מסייע לרומל במידה גדולה. נכון אמנם שבעיית כושר-הפריקה של גמלי צפון אפריקה היתה נפתרת בבת אחת, אולם כך, היו קוי ההספקה של כוחות ה"ציר" מתארכים ב-800 ק"מ נוספים.

התעלם מהאזהרות וביום 29 בינואר חזרו כוחותיו וכבשו את בנגוזי. את אחריתו של הסיפור אפשר לקרוא ביומנו של קצין-האפסנאות של כוחות ה"ציר" באפריקה: "ב-9 בפברואר שזב אי-אפשר היה להבטיח אספקה מלאה לגייסות, וביום הבא כבר לא הגיעה אליהם אפילו תחמושת". ב-12 בפברואר התפרץ לבסוף קצין-האפסנאות ותבע פגישה דחופה עם רומל. ביום הבא הודיע הלה כי יעצור את התקדמותו בגולה, במרחק 1,500 ק"מ מטריפולי.

מאמצע פברואר ועד למאי 1942, כמעט אין מוצאים תלונות על ההספקה בהתכתבות בין רומל לבין המטה הכללי בברלין. זוהי עובדה מוזרה, שכן רומל, שצבאו גדל בינתיים לכעשר דיביזיות, קיבל בממוצע רק כ-60,000 טונות אספקה לחודש, במקום 100,000 שגדרשו לכוח זה. לאמיתו של דבר, הכמות עד 60,000 טון, נמוכה אפילו ממה שקיבל צבאו, שהיה אז קטן במידה ניכרת, במשך התקופה הקשה שמילוי עד אוקטובר 1941. למרות זאת, הצליח רומל לא רק להתקדם 750 ק"מ מאל-עגיליה לגולה, אלא גם להתכונן למתקפה נוספת, ראוי-תנית אפילו יותר, שעתידיה היתה להביאו לאל עלמיין. את ההסבר לסתירה יש לחפש בשני גורמים. ראשית, כוחו המעשי של רומל, היה קטן בהרבה מעשר דיביזיות גרמניות מלאות. שנית, הפעם — בניגוד לשנה הקודמת, עשו כוחות ה"ציר" שימוש מלא בנמל בנגוזי ודבר זה הפחית את המרחק, אשר לפחות חלק מן האספקה היתה צריכה לעבור בתוך אפריקה לכ-450 ק"מ בלבד.

את בעיותיו העיקריות, והן כושר הפריקה הקטן של הנמלים בלוב והמרחקים העצומים בתוך אפריקה.

בינתיים, כפי שאנו למדים מתוך יומן קצין-האפסנאות של רומל, השתפר המצב במידת-מה. מאחר שרק כ-39,000 טונות של אספקה חצו את הים התיכון בדצמבר, אין לייחס את השיפור לקוי-ההספקה הימיים. מה שאירע באמת הוא שרומל גילה 13,000 טונות דלק שהאיטלקים ניסו להעלימם ליד טרי-פולי. מלבד זאת, קיצעה נסיגתם של כוחות ה"ציר" לאל-עגיליה, את אורך קוי-ההספקה שלהם עד לכ-750 ק"מ — פחות ממחצית אורכם בקיץ. המצב השתפר עוד יותר כאשר הגיעה, ב-6 בינואר 1942, שיירה גדולה בת שש ספינות-משא שלוחתה על-ידי מחצית חיל הים האיטלקי. למרות זאת, וכפי שכתב הנספח הצבאי-הגרמני ברומא, אפילו שליטה גרמנית-איטלקית מלאה במרכז הים התיכון, לא היתה מסוגלת לשפר את המצב לטווח ארוך, ללא מסילת-ברזל המקשרת בין טריפולי לחזית.

כך או כך, ברור היה לכל כי הקשיים יחזרו ויופיעו ברגע שינסה רומל לתקוף ולהתקדם שוב. אפילו רומל עצמו הבין זאת, ודרש תוספת של 8,000 משאיות למערך ההספקה שלו. היתה זו שטות מוחלטת, שכן באותו זמן סבלו הגרמנים אבידות כבדות מאוד ברוסיה, ומספרן הכללי של המשאיות שעמדו לרשות 150 הדיביזיות שלחמו שם, ירד ל-14,000 בלבד. בדחותם דרישה אבסורדית זו, חזרו המטה הכללי הגרמני, הנספח הצבאי ברומא ואפילו מוסוליני, והזהירו את רומל לבל ישוב ויכניס עצמו לקשיים לוגיסטיים על-ידי מתקפה חדשה, אך רומל

ההחלטה על כיבוש טוברוק

מזרחה לבנגוז, לא היו בלוב גמלים בעלי כושר-פריקה כלשהו, וכך היתה כל התקדמות נוספת חייבת להביא למשבר חדש. מוסולייני והפיקוד העליון האיטלקי הבינו זאת, ועל כן תבעו מרומל לעצור, ואילו רומל התכוון רק לחכות לתגבורת, בטרם ימשיך מזרחה לטוברוק, אל הגבול הלוכי-מצרי והלאה אל תוך מצרים. משנשאל רומל על-ידי האיטלקים, כיצד הוא מתכוון לקיים את צבאו, ענה המפקד הגרמני כי אינו יודע: השירותים הלוגיסטיים חייבים היו „להתאים עצמם” להתפתחות חיות הטקטיות. כיוון שכך, ניסו האיטלקים לנצל את רצונו של היטלר לכבוש את האי מלטה בטרם תימשך ההתקדמות בצפון אפריקה, ולבלום בצורה זו את רומל. הם תיכננו לנחות באי, אך לעשות זאת בהיקף כה גדול, עד שאי אפשר יהיה לסיים את הכנת המבצע לפני ברא הסתיו. פילדמרשל אלברט קסלרינג, המפקד הגרמני בזירת הים התיכון, הבין מהי מטרת האיטלקים. הוא ניסה לשכנעם לכבוש את מלטה מיד. משנכשל בכך, הועברה השאלה להכרעתם של היטלר ומוסולייני בפגישתם מסוף אפריל. בסופו של דבר התקבלה פשרה ועל פיה היה על רומל לתקוף ולכבוש את טוברוק בסוף מאי. בו בזמן נאסר עליו לחצות את הגבול שבין לוב למצרים; כמו כן נקבע שעליו לסיים את מבצעו עד ל-20 ביוני, כדי לאפשר לחיל-האוויר הגרמני להיערך מחדש לקראת כיבושה של מלטה.

בכל תולדותיה של מלחמת-העולם השנייה, לא היתה עוד החלטה שעוררה מחלוקת כה חריפה בין ההיסטוריונים במשך שלושים השנים האחרונות. מנקודת-ראות מבצעית, היתה זו החלטה נבונה, שכן על-ידי התקדמות לעבר טוברוק, היו צבאות ה„ציר” שוללים מן הבריטים את שדות התעופה שלהם בלוב המזרחית, ובכך מסייעים לבידודה של מלטה. אך מבחינה לוגיסטית, היתה זו החלטה קשה. כפי שראינו, נבעו קשיי ההספקה של רומל פחות מנזכותם של כוחות בריטיים במלטה, כמו בגלל כושר הפריקה המוגבל של הגמלים בלוב, ובגלל המרחקים העצומים בתוך אפריקה. מתקפה גרמנית לעבר הגבול הלוכי-מצרי, לא היתה מביאה להכרעה אסטרטגית, ועם זאת היתה מוסיפה עוד כ-230 ק"מ לקוי ההספקה של רומל, הארוכים בלאו הכי. כל זאת, בזמן בו השתמשו האיטל-קים בעילת המחסור (אמיתי או מלאכותי) בדלק, על-מנת להעביר חלק גדול והולך של האספקה שבאה מאירופה — מבנגוזי לטריפולי. מאחר שכושר הפריקה של גמל טוברוק היה קטן ביותר, אפילו כיבוש מלטה לא היה פותר את בעיית ההספקה של רומל. דבר זה התברר כבר באביב של השנה הקודמת, כאשר אורכם של קוי התחבורה גרם לקשיים אין סופיים, למרות שהאספקה זרמה מאירופה לאפריקה כמעט באין מפריע.

הבעיה שעמדה בפני ה„ציר” היתה איפוא כפולה: כיצד להביא טיח את שלומן של השירותים החוצות את הים התיכון, וכיצד להבטיח גמל בעל כושר-פריקה סביר, במרחק מתקבל על הדעת מן החזית. על-מנת שתצליח פלישה עתידה לתוך מצרים, צריך היה לפתור את שתי הבעיות גם יחד. כיוון שכך, עמדו בפני ה„ציר” שתי אפשרויות. האחת, לאמץ את ההצעה האיטלקית, דהיינו לאלץ את רומל להישאר במקומו ולהיערך בינתיים לכיבושה של מלטה. בהנחה כי ניתן היה למצוא דלק לחיל-הים האיטלקי ואולי גם להרחיב במידת-מה את כושר הפריקה של

גמל בבנגוז, היה הדבר מאפשר לרומל להחזיק מעמד בפני כל מתקפה בריטית צפויה, ובאותו זמן להתכונן לקראת כיבוש מצרים במועד מאוחר יותר. לחילופין, אפשר היה להביא לאפ-ריקה תגבורת חזקה למדי — שתיים עד ארבע דיביזיות משור-יינות גרמניות — ולאגור די אספקה, כדי לאפשר לרומל לתפוס את אלכסנדריה במהלומה אחת ויחידה. כפי שחזה המטה הכללי הגרמני זמן רב קודם לכן, היה כיבוש העיר פותר את בעיית כושר הפריקה של הגמלים אחת ולתמיד, ובאותו זמן מותיר את מלטה הרחק מאחור, הופכה לחסרת-ערך מבחינה אסטרטגית ומאפשר להרעיב אותה עד לכניעתה.

אפילו היו כוחות ה„ציר” כובשים את מלטה, ספק אם העניין כולו היה מעשי. גם אילו היה היטלר רוצה ויכול לשלוח לרומל תגבורת, היה מגדיל בכך את צריכתם של כוחות ה„ציר” באפריקה, הרבה מעבר לכושר הפריקה המשותף של טריפולי ובנגוזי. פירושו של דבר, ביטול האפשרות לאגור מלאי לקראת מתקפה עתידה, וזאת בלי להתייחס עדיין לבעיית כלי-הרכב שיעבירו את האספקה בתוך אפריקה, שמספרם היה חייב להיות גדול בהרבה ממה שמשאביה המוגבלים של גרמניה יכלו לספק. יתכן שניתן היה לפתור את הבעיה, אילו היה רומל יכול להשתחרר מהחלק האיטלקי של צבאו, ולהחליפו ביחידות גרמניות, כפי שדרש פון-תומא באוקטובר 1941, אך דבר זה לא היה אפשרי מבחינה פוליטית. ניתן, איפוא, לסכם ולאמר כי כיבוש מלטה היה מאפשר לרומל להחזיק מעמד לזמן בלתי מוגבל, כל עוד שמר על מרחק סביר מהגמלים ובהישג זה אפשר היה להסתפק, שכן החזקת מעמד בלוב, ולא כיבוש מצרים — היתה משימתו של רומל כאשר נשלח לאפריקה ברא-שית 1941. מאידך, כל ניסיון לעשות יותר מכך, חייב היה להסתיים במשבר לוגיסטי חדש.

בנסיבות אלו, היה הפיתרון שאומץ בסופו של דבר, גרוע ביותר. רומל פתח במתקפתו ב-26 במאי, וב-22 ביוני נכנסו כוחותיו לטוברוק ומצאו את הגמל שלם. אבל ה„ציר” לא היה מסוגל לנצל הצלחה זו: מחסור בדלק לצי האיטלקי, גרם לכך כי האספקה שהגיעה לרומל בחודש יוני ירדה ל-30000 טונות, לעומת 150000 במאי, ומאותה סיבה עצמה היה צורך לפרוק גם אספקה חלקית זו בטריפולי, במקום בבנגוזי הקרובה יותר לחזית. כך הפך מצבו של רומל לנואש: כיוון שלא היה יכול להישאר במקום בו נמצא, לא נותרה לו ברירה, אלא לסגת או „להימלט קדימה”, כדי לנסות ולהתקיים משלל האויב. לשוא מיחה המטה הכללי האיטלקי על הפרת ההסכם שבין היטלר ומוסולייני. רומל טען כי האספקה הבריטית שנפלה בידו בטוברוק, תספיק לו כדי להגיע לנילוס, היטלר, שמעולם לא התלהב מהתכנית לכבוש את מלטה, תמך בו. תקוות ה„ציר” היו עתה תלויות ב-2000 כלי רכב, 5000 טונות אספקה וכ-1400 טונות דלק שנתפסו בטוברוק, אך כמויות אלו לא הספיקו, ואחרי שהתקדם עוד כ-600 ק"מ, נאלץ רומל לבלום את צבאותיו עקב „מצב האספקה המחמיר”.

אף שנאלץ להיעצר באל עלמין, לא היתה לרומל כל כוונה לוותר על כיבוש מצרים. להיפך, הוא קיחה לחדש את המתקפה כעבור כמה ימי התארגנות. ברם, בשלב זה החל אורכם הבלתי אפשרי של קוי ההספקה שלו לתת את אותותיו. מתוך 100000 הטונות שצרכו כוחות ה„ציר” מדי חודש, לא יכלה טוברוק

שיירת אספקה גרמנית בדרך לגולה

באבידות בים התיכון. למרות שזנכת כי ניתן להעביר לאפריקה אספקה תוך אבידות מתקבלות על הרעת, לא סייע הדבר לרומל, שכן מספר האניות השטות מאיטליה ללוב נחל לרדת באופן חד. אי אפשר לברר בוודאות אם נבע הדבר מחוסר דלק או מרצונם של האיטלקים שלא לאבד אניות נוספות. כך או כך, הלך המצב והחמיר, וערב קרב אל עלמיין, נותרו בידי רומל רק שלוש מנות דלק ושמונה מנות תחמושת בלבד.⁵ נסיגתו של רומל בעקבות מפלתו בקרב אל עלמיין, בתוספת פלישת בנות הברית לאפריקה הצפון-מערבית ב-8 בנובמבר, העמידה את נוכחותם של כוחות ה, "ציר" באפריקה על בסיס חדש לגמרי. על פלישת בנות הברית הגיבו הגרמנים בתפיסת נמלי טולון וביזרטה וכן בהחרמת צי הסוחר הצרפתי. כתוצאה מכך, יכלו עתה להביא לאפריקה אספקה בכמויות שרומל אף לא חלם עליהן. אך גם כך, לא הצליחו כוחות ה, "ציר" להחזיק מעמד בטוניסיה יותר מחודשים ספורים.

סיכום

הלקחים ברורים: ראשית, ברור כי קשיי ההספקה של רומל נבעו מכוסר-האפריקה המוגבל של הגמלים בלוב, ומעל לכל, בגלל המרחקים האדירים מגמלים אלה ועד לחזית. שנית, החשיבות שמייחסת הספרות ההיסטורית ל, "מאבק על השיירות" בים התיכון היא מוגזמת: בשום זמן, מלבד אולי בנובמבר-דצמבר 1941, לא שיחק המאבק האוירי והימי במרכז הים התיכון תפקיד מכריע במאורעות שהתנהלו בצפון אפריקה. ואפילו אז, קשייו של רומל נבעו לא פחות בגלל אורכם העצום של קוי התחבורה בתוך אפריקה מאשר בגלל האבידות בקרב האניות ששטו מאיטליה ללוב. שלישית, החלטתם של ראשי ה, "ציר" ביוני 1942, שלא לכבוש את מלטה היתה חשובה פחות לתוצאות המאבק, מאשר העובדה כי נמל טוברוק היה כה קטן, וחשוף לחלוטין להתקפות חיל-האוויר הבריטי שפעל מבסיסיו במצרים.

הטענה הנשמעת לעתים כה קרובות, כאילו נבע כשלונו הסופי של רומל בגלל חוסר תמיכה מצד היטלר, אינה נכונה. על-פי האמת, קיבל רומל את כל הכוח שניתן לקיים באמצעות כושר הפריקה המוגבל של הגמלים בצפון אפריקה, ואף למעלה מזה. למרות שכמות כלי-הרכב המנועיים ששרשותו היתה גדולה בהרבה מזו של כל יחידה גרמנית אחרת בגודל דומה, אי אפשר היה לפתור את בעיית התובלה בתוך אפריקה. אך רומל התעקש, תוך התעלמות מאזהרות ואף מפקודות מפורשות, ופעל כאילו הבעיה לא היתה קיימת. זאת, בתוצאות שאפשר היה לחזותן מראש. העובדה שהצבא הגרמני במלחמת-העולם השנייה היה ממונע רק בחלקו ולא התבסס על תעשיית רכב חזקה באמת; הנסיבות הפוליטיות, אשר אילצו את רומל לגרור עמו, "מטען מת" איטלקי גדול; כושר הפריקה הקטן של נמלי לוב והמרחקים העצומים ביבשת אפריקה — כל אלה מחייבים את המסקנה כי למרות כל גאונותו הטקטית של רומל, לא היתה התקדמות כוחות ה, "ציר" אל תוך המזרח התיכון בבחי-נת מבצע אפשרי. החלטתו המקורית של היטלר לשלוח כוח קטן לצפון אפריקה, כדי למנוע את נפילתה לידי הבריטים, היתה איפוא נכונה ואילו ותרגותו ונכונותו להיגרר אחרי נסיגותיו של רומל להתקדם מזרחה מעבר למרחק סביר מבסיסיו, היו מוטעות לחלוטין.

לפרוק אלא 20000 בלבד וגם כך, היו הנמל ודרכי הגישה הימיות אליו, חשופים להתקפותיו של חיל-האוויר הבריטי המוצב במצרים. כיון שכך, היה כל שיט לעבר טוברוק (או לנמלים הקטנים והפגיעים עוד יותר בברדיה ומרסה מטרוד) בבחינת רצח. מצד שני, אי פריקת אספקה בבנגזי וב-טריפולי, המרחקות 1200 ו-2100 ק"מ מן החזית, גרמה לעיכו-בים קשים בתוך אפריקה. בעומדו בפני בעיה זו, פסח המטה האיטלקי על שתי הסעיפים. בחודש יולי התעלמו האיטלקים ממחאותיו הקולניות של רומל ובוחרו לשלוח את אניותיהם לטריפולי. אף כי בדרך זו טובעו רק כ-5% מ-91000 הטונות שנשלחו לאפריקה, עלה הדבר בבזבוז שבועות רבים בטרם הגיעה האספקה לחזית. בתודש אוגוסט, נכנעו האיטלקים לרומל ושטו ישר לטוברוק. כתוצאה מכך עלה שיעור האבידות פי ארבעה ורק 51000 טונות הגיעו לרומל.

ניסיון לכבוש את מצרים

משמעותן של עובדות אלו ברורה. ללא קשר לנוכחותם של כוחות בריטיים במלטה, הצליחו בדרך כלל האניות השטות מאיטליה לטריפולי ולבנגזי להגיע לידיהן, ואילו אותן אניות שנשלחו אל הנמלים שממזרח לטריפולי ולבנגזי, שימשו רק כדי להפוך את טוברוק ל, "קברו של הצי האיטלקי". באמצע אוגוסט החליטו על-יכן האיטלקים להתעלם ממתאותיו הנמש-כות של רומל ולהתרכז בשני הנמלים הראשונים. דבר זה היקשה עוד יותר על מצבו של רומל. המפקד הגרמני החליט איפוא לעשות ניסיון נואש אחרון, ולכבוש את מצרים עם הכוחות שהיו תחת ידו. בסוף אוגוסט פתח במתקפה בעלם-חלפה, אך נכשל ומצא עצמן, ארבעה ימים אחרי שפתח במבצע, ללא שום הישג ועם 10000 טונות דלק פחות מכפי שהיו לו קודם לכן.

בשלב זה הבין רומל כי הכל אבוד. הוא התחיל לשקול נסיגה כללית, אך היטלר התערב ואסר עליו לבצע זאת. בספטמבר המשיכו האיטלקים להתעלם ממחאותיו ולשלוח את אניותיהם לטריפולי ולבנגזי. כתוצאה מכך, עלתה כמות האספקה שקיבלו כוחות ה, "ציר" באפריקה ל-77000 טונות, תוך ירידה חדה

5. "מנת" דלק היא הכמות הדרושה ליחידה כדי לעבור מרחק 100 ק"מ, "מנת" תחמושת היא הכמות הדרושה לה כדי להילחם יום אחד.

ראיית מלחמת יום הכיפורים בעיני המצרים

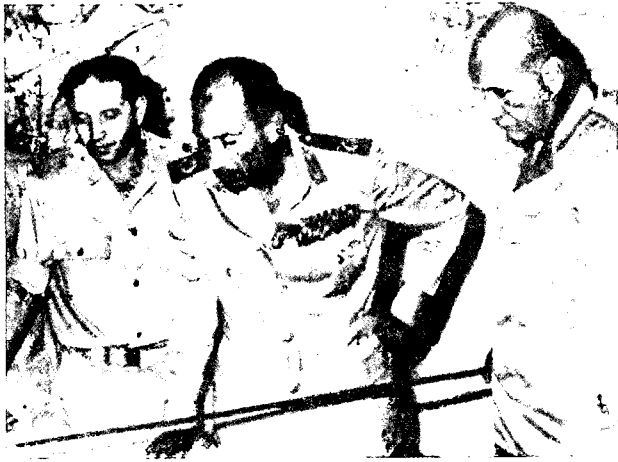
סא"ל אבי שי

ב-22 באוקטובר 1973, בשעות אחה"צ המוקדמות, שודרה ברדיו קהיר הודעה בשמו של הנשיא סאדאת, בה הודיע נשיא מצרים על הסכמתו להתלפת מועצת-הביטחון 338, אשר קראה להפסקת-אש מיידית, לביצוע ההחלטה מס' 242 של מועצת-הביטחון שהתקבלה ב-22 בנובמבר 1967 ולניהול משא-ומתן בין הצדדים, בחסות מתאימה במגמה לכונן שלום צודק ובר-קיימא במזרח-התיכון. ההודעה של סאדאת הסבירה, כי מצרים הסכימה להפסקת-האש, מאחר, „שהפעולה הגדולה של ה-6 באוקטובר שברה את הקיפאון שנוצר במשבר המזרח-תיכוני“¹. הודעה זו התקבלה בהפתעה על-ידי הציבור המצרי, שזכר עדיין היטב את נאומו של נשיאם בפני מושב מיוחד של מועצת העם, ב-16 באוקטובר, בו אמר סאדאת, בין היתר: „אנו נכונים להסכים להפסקת-אש, על בסיס של גסיגה לאלתר של הכוחות הישראליים מכל האדמות הכבושות אל הקוים שמלפני ה-5 ביוני 1967“. התבדל בין התניה אולטימטיבית חד-משמעית זו, לבין מתן גושפנקא חוזרת לנוסח המעורפל והבלתי מחייב של החלטה מס' 242, וזאת כאשר פחות משבוע מפריד בין שתי ההודעות — בוודאי שלא נעלם מאוזני המאזין המצרי. זאת, ועוד: רק יום אחד קודם, ב-21 באוקטובר, שודרה ברשתות הטלביזיה בארה"ב הקלטה של מסיבת עיתונאים עם שר החוץ של מצרים, מחמד חסן אל-זיאט. במהלכה של מסיבת עיתונאים זו, אמר זיאט: „מצרים תסכים להפסקת אש, רק אם זו תלווה בערבות חד-משמעית של המעצמות לנסיגה מלאה של כוחות ישראל אלה לגבולות שקדמו למלחמת 1967“. עיקרי דבריו של זיאט נמסרו בהרחבה באמצעי התקשורת של מצרים. מבוכתו של האורח המצרי נוכח הכרסום שחל במשך ימים ספורים בעמדת מנהיגיו, הפכה לתדהמה כאשר גודע לו כי כוחות גדולים של צה"ל נמצאים ממערב לתעלת סואץ, וכי העיר סואץ מנהלת קרב-הגנה עיקש למניעת נפילתה בידי כוחות צה"ל. זאת כאשר הדובר הצבאי הרשמי חזר והודיע במהלך הימים הקודמים, כי כוחות קטנים מאוד בלבד של הצבא הישראלי, הצליחו להסתנן לאיזור דוורסואר, כי הכוחות המצריים השמידו את רובם של כוחות אלה, וכי שרידיו של הכוח הישראלי שהסתנן אל ממערב לתעלה, נרדפים על-ידי המצרים.

המפנה לרעה שחל בחזית הצבאית, הסתבר אם כן, לאורח המצרי, תוך ימים ספורים. הוא הבין כי הכוחות המזוינים של מצרים, השיגו אמנם, במהלך היומיים הראשונים של המלחמה, הצלחה בלתי מבוטלת בעצם צליחתה של התעלה וביצירת מאחו קרקעי בעברה המזרחי, אולם המשך התקדמותם לא רק שנבלם, אלא שכוחות צה"ל הצליחו לעבור למתקפת-נגד, לחצות את התעלה ולנתק את הכוחות של הארמיה השלישית בעורפם, באמצעות שליטה על צירי התחבורה בין קהיר למרחב סואץ. אמנם, בימים שקדמו להפסקת-האש, שודרו ברדיו קהיר, מדי פעם, גם דברי פרשנות בעלי נימה פחות אופטימית כגון: „המלחמה תהיה ממושכת“; „החשוב אינו השטח שייכבש בשלב זה או אחר של המלחמה, אלא הניצחון העקרוני“ וכו'. אולם, נימת האזהרה שהוטרטה היטב בדברים אלה, נבלעה, ככל הנראה, בלהט הודעות הניצחון, אשר היוו את הנימה השלטת באמצעי התקשורת.

* נוסח עברי של כל המובאות ממקורות ערביים. לפי תרגום של „עתים מזרח“ — המ ע ר'.

החוף המזרחי; ידעתי את הלך מחשבתם של מפקדי ישראל: הישראלים ציפו כי אנו נדהר במהירות אל תוך סיני, הם היו מעוניינים להציב לנו מלכודת כדי שניפול לתוכה, ואח"כ לפתוח בהתקפת-נגד כדי להשמידנו. לא נתנו להם את ההזדמנות, ולא דהרנו לעומק סיני... ידענו כי סבלנותם תיפקע והיינו בטוחים כי שיטה זו תיאלץ אותם להתקיף אותנו... ואמנם הם באו אלינו ואנו השמדנו אותם.¹

אולם, ספק אם יש בדברים אלה של סאדאת, תשובה לשאלות דוגמת אלה שאותן הציג הייכל בפני אחמד אסמאעיל. עובדה היא כי השאלה, האם אמנם מיצו הכוחות המזוינים המצריים באופן מלא את ההצלחה של השלב הראשון במלחמה, חוזרת ונשנית בניסוחים שונים, ברוב הראיונות של מפקדים בכירים אחרי המלחמה. די בכך כדי להעיד, כי נמצאו מערערים על ההסברים הפשטניים, דוגמת ההסבר שנתן סאדאת. זאת, למרות שלא תמיד מביעים הללו את הסתייגותם באותה לשון בוטה, כפי שעשה זאת עורכו הצבאי של „אלנהאר“ הלבנוני.

במגמה להבהיר את הרקע לויכוח שהתעורר בסוגיה שלפנינו, כדאי לשחזר, בקיום כלליים, את המהלכים העיקריים של המלחמה, כפי שמתארים אותם מפקדים מצריים. המלחמה החלה בהרעשה ארטילרית מאסיבית, שנמשכה כ-50 דקות על-ידי למעלה מ-2100 קנים ארטילריים שמשיתמם היתה ריכוך יעדים. כ-1900 קנים ארטילריים נוספים וכן טנקים, ירו בכיוון ישיר כדי לפצח ביצורים. במקביל להרעשה הארטילרית, תקפו כ-190 מטוסים שדות-תעופה, מרכזי-קשר ושליטה, ויעדים אחרים בעומק האופרטיבי שבסיני.² בחסות האש הארטילרית המכינה, צלחו הכוחות המסתערים — כ-8000 חיילים — את התעלה לכל אורכה ונאחזו בגדה המזרחית. במרחב האחריות של הארמיה השנייה, שהשתרע מדורסואר צפונה, עלה בידי המהנדסים הצבאיים לבנות גשרים על פני התעלה

1. סאדאת, בראיון עם מתברי הספר „מלחמת שש השעות“, אשר פרקים מתוכו פורסמו על-ידי השבועון המצרי „אחור סאעה“ ב-8 במאי 1974. בהמשך הראיון תיאר סאדאת את בלימת המתקפה של כוחות צה"ל מן ה-8 באוקטובר ואת שבייתו של סא"ל אסף יגורי „מפקד חטיבת שריון 190“. בצורה זו ניסה להמחיש את הערכתו על התגובה הצפויה של כוחות צה"ל ולהוכיח, כי התפישת האופרטיבית והטקטית שבה נקטו כוחותיו, הצדיקה את עצמה.

2. מחמד עבד אל-עזי אלגמסי, מי שהיה בפרוץ המלחמה, ראש אג"מ (כיום שר המלחמה). בהרצאה שנשא בכנס של מפקדים בכירים שנערך בקהיר בתחילת דצמבר 1973 (לפי השבועון הלבנוני „אל-בלאע“, 30 בספטמבר 1974).

כאשר התבררה, בתום המלחמה, התמונה המלאה של המצב הצבאי, התעוררו במצרים ובעולם הערבי כולו, שאלות וערעור-רים לגבי ניהול המלחמה בשלביה השונים. הפער בין הציפיות, שנוצרו על רקע ההישגים בימים הראשונים של המלחמה, וההודעות האופטימיות של אמצעי התקשורת, לבין מצב החזית בהיכנס הפסקת-האש לתוקפה, היה כנראה כה גדול, עד שהתעוררה הרגשה של ניצחון שהוחמץ. ביטוי ברור לכך ניתן למצוא בדברי הסיום של סקירת מהלך המלחמה, שנכתבה על-ידי העורך הצבאי של היומון הלבנוני „אלנהאר“, אשר התפרסמה ב-30 באוקטובר 1973: „לו שקדו הכוחות המצריים להתקדם בסיני מיד לאחר חציית התעלה, ולו השתלטו על מעברי המיתלה, הגידי וגפגפה, לפני שהגיעו לשם כוחות המילואים של ישראל, לא היתה המלחמה בחזית מצרים מסתיימת כפי שהסתיימה“.

סימני השאלה וההשגות למיניהן, נשמעו לא רק בלבנון, אלא גם במצרים עצמה, אשר מנהיגיה, המדיניים והצבאיים כאחד, מצאו עצמם לפתע נדחקים לעמדה של התגוננות. את הטון קבע עורכו דאז של „אלנהאר“, מחמד חסנין הייכל, אשר זמן קצר אחר תום הקרבות, ריאיון את מי שהיה שר המלחמה, הפריק אול (גנרל) אחמד אסמאעיל עלי. בראיון זה, אשר התפרסם ב„אלנהאר“ ב-18 בנובמבר 1973, לחץ עליו הייכל, במטרה לקבל תשובה ברורה לשלוש השאלות הבאות:

א. „מהי הסיבה שבגללה לא פותחה התקפתנו במהירות הדרושה? יש סבורים, שההצלחה העצומה (שהושגה) בצלחת התעלה לא נוצלה במהירות. נשאלות שאלות רבות בהקשר זה: האם התכנון המוקדם שלנו נועד רק (לשלב) הצליחה הכבירה? האם לא יכולנו לחזות את ההזדמנות שנפתחה בפנינו? כלום היינו איטיים מדי?“

ב. „מה קרה למתקפה של כוחות השריון ב-14 באוקטובר?“
ג. „כיצד אירעה הצליחה של התעלה על-ידי כוחות צה"ל באיזור דורסואר? מדוע הרשינו שהיא תתרחש? מדוע המעטנו בהתחלה מהיקפה ומחשיבותה? מדוע סתרו ההודעות הרשמיות אלו את אלו?“

מעבר לשאלות האלו, שהן במהותן צבאיות ומתייחסות להיבט הצבאי של ניהול המלחמה, נמצאת השאלה הקרדינלית, המת-ייחסת למטרות המלחמה, להפסקת האש, וליחס הגומלין ביניהן. בעיצומה של המלחמה, ב-16 באוקטובר, נאם סאדאת בפני חברי מועצת העם, ואז הגדיר את מטרות המלחמה באופן הבא: „אנו נלחמנו, נלחמים ונמשיך להילחם למען שתי מטרות: החזרת אדמותינו הכבושות משנת 1967, ומציאת דרך להחזרת הזכויות הלגיטימיות של העם הפלשטינאי“. בהמשך הנאום הציב סאדאת את התנאי, אשר כבר הוזכר, להסכמתו להפסקת-האש. מה קרה, אם כן, למטרות המצריות האלה של המלחמה ואם הן לא הושגו, מדוע נתן גשיא מצרים את הסכמתו להפסקת-האש?

להלן ננסה לעמוד על התשובות אותן השיבו דוברים רשמיים של מצרים לשאלות אלה.

מדוע נעצרו הכוחות המצריים בסמוך לתעלה

באחד מן הראיונות של סאדאת אחרי המלחמה, התייחס הנשיא המצרי לסוגיה זאת במלים הבאות: „נתתי פקודה לחצות את התעלה, לפרוץ את קו בר-לב, לכבושו, ואח"כ להמתין על

עם המפורטת, שקבעה לה כמטרה ראשונה במעלה, להתיש את כוחות צה"ל על-ידי אילוצם לתקוף בסיסים מצוקים של חי"ר ושריון בגדה המזרחית, המוגנים על-ידי מערכת טילים קרקע-אוויר בגדה המערבית. בצורה זו קיוו המתכננים לבטל שניים מהיתרונות הבולטים ביותר שהיו, להערכתם, לכוחות צה"ל: העליונות באוויר והעדיפות בקרבות שריון ניידים.⁹

בהתאם לכך נחלקה התכנית המקורית המצרית לשלושה שלבים מערכתיים:

● השלב הראשון יכלול את צליחת התעלה, הבקעת קו בר-לב, כיבוש ראשי-הגשר ויצירת הבסיס המוצק באמצעות חמש דיביזיות חי"ר מתוגברות. המצרים העריכו, כי ייגרמו להם, במרוצת שלב זה, עד 20 אלף אבידות בנפש, במיוחד בעת הצליחה והלחימה לכיבוש קו בר-לב.¹⁰

● שלב ביניים, שהוגדר כשלב של "עצירה טקטית". במהלכו תיערך, "הערכת המצב מחדש, לאור תגובות האויב", ויעברו לגדה המזרחית הדיביזיות המשוריינות וסוללות הטילים הניידים קרקע-אוויר.¹¹

● השלב השלישי, פריצה מראש הגשר על-ידי העוצבות המשוריינות, שיתקדמו בחסות טילי הקרקע-אוויר הניידים לעבר קו המעברים ההרריים, שהשתלטות עליהם נקבעה כיעד המער-כתי. שלב זה אמור היה להתחיל ב-15 באוקטובר.¹²

התכנית המקורית בוצעה במלחמה בקפדנות מרובה, לפחות בכל הכרוך בשני שלביה הראשונים. כך מעיד על עצמו אחד אסמאעיל עלי, בנסותו להדוף את השאלות המביכות והפרובוקטיביות של הייכל: "איני יודע אם היינו איטיים מכפי שצריך. מה שאני יודע הוא, שאני דבקתי בתכנון. כוונתי היא, שהתכנית המקורית חייבה עצירה טקטית, לאחר השלמת החצייה ולאחר אבטחת ראשי-הגשרים — עצירה לשם הערכת המצב מחדש, לאור תגובות האויב. זאת, כדי שאוכל להתכונן לצעד הבא (לשלב הבא), תוך נקיטת צעדי הזהירות המספיקים (קידום הטילים אל הגדה המזרחית) ואז להתקדם".¹³ אולם, דווקא דבקות קפדנית זו בתכנון המקורי היא שהיוותה את היסוד לביקורת, שהושמעה כלפי הפיקוד העליון, והיא ששימשה כבסיס לטענה בדבר הניצחון שהוחמץ.

מתברר כי ביקורת זאת לא היתה נחלה בלעדית של עיתונאים ושל פרשנים צבאיים שונים,¹⁴ אלא חדרה גם לשורות המפקדים

במשך זמן קצר יחסית, כך שהטנקים הראשונים הצליחו לחצות את התעלה, מצפון לאסמאעיליה, ב-062000 בקירוב,³ היינו כשש שעות מהתחלת המתקפה. מאידך, במרחב האחריות של הארמיה השלישית, שהשתרע מאיזור האגמים עד לסואץ, נתקלה פריצת הסוללה בגדה המזרחית בקשיים, וגישור התעלה התעכב. אי לכך, הטנקים הראשונים חצו את התעלה בגזרה זו, רק בשעות הבוקר של ה-7 באוקטובר, בסביבות השעה 4.1000. תוך כדי בלימת התקפות-נגד, הצליחו המצרים להעביר במשך היומיים הראשונים של המלחמה, "חמש דיביזיות חי"ר — שלוש מהן שייכות לארמיה השנייה ושתיים, בדרום, שייכות לארמיה השלישית. לכל דיביזיה צורפה חטיבת טנקים".⁵ חמש הדיביזיות כבשו ראשי גשר דיביזיוניים שחוברו בהמשך המתקפה לשני ראשי גשר ארמיוניים.⁶ במהלך הימים הבאים, עד ל-13 באוקטובר, לחמו הכוחות כדי לקיים את המאחז בגדה המזרחית, תוך מאמץ להעמיקו, כשהם ממשיכים להעביר כוחות אל מעבר לתעלה. בימים אלה חזרו ובלמו הכוחות המצריים התקפות-נגד של כוחות צה"ל, כאשר, "המטרה שלנו לא היתה לכבוש ק"מ אחד או שניים נוספים, אלא להסב לצה"ל אבידות בנפש ובציוד, וכך להשפיע עליו מבחינה מוראלית".⁷ ב-14 באוקטובר, ערכו כוחות השריון המצריים את מתקפתם הגדולה בכיוון מזרח, לעבר המעברים ההרריים (את הגרסה המצרית להתקפה זאת נביא בהמשך). כאשר נשברה מתקפה זו, עברו כוחות צה"ל למתקפת-נגד, ובמהלכה — בליל 15—16 באוקטובר, צלחו את התעלה ועברו לצידה המערבי.

מהלכים אלה של המלחמה, עד ל-14 באוקטובר — היום שבו בוצעה המתקפה המשוריינת, עומדים במרכזו של הויכוח שהתעורר במצרים לאחר המלחמה. את העמדה הרשמית, הבאה להגן על תכנית המלחמה כפי שבוצעה, ולהצדיקה גם בניתוח בדיעבד, מייצג בעיקר מי שהיה בתקופת המלחמה שר המלחמה, אחמד אסמאעיל עלי. תומך בו במידה רבה, מחמד עבד אלעזי אלגמסי, שמיילא במלחמה את תפקיד ראש אגף המבצעים במפקדה הכללית של הכוחות המזוינים. אחמד אסמאעיל טוען כי הוא, בתפקיד המפקד הכללי של הכוחות המזוינים, קיבל בכתב, "לראשונה בתולדות הצבא המצרי, הנחיות פוליטיות, נוסף להנחיות הצבאיות. אחת מהנחיות אלה כללה הוראה להסב אבידות כבדות ככל האפשר לאויב, עם מינימום אבידות לנו, בלא לשים לב לגודל השטח אותו יכבשו כוחותינו".⁸ על בסיס הנחיה זאת נקבעה תכנית המבצ-

3. מאמר הסוקר את פעולותיו של חיל-השריון המצרי במלחמה; התפרסם ביומן הקאהירי, "אלג'מהוריה" ב-4 באוקטובר 1974.

4. אחמד אסמאעיל עלי, בראיון עם כתב העיתון המצרי "אלאד'אעה ואלטלבויון"; התפרסם ב-5 באוקטובר 1974, לרגל יום השנה למלחמה.

5. אחמד אסמאעיל עלי, בהרצאה שנשא ב-16 באפריל 1974 בפני סטודנטים מצריים הלומדים מחוץ למצרים (סוכנות הידיעות המרוח תכונות מקהיר, להלן סימוני, 18 באפריל 1974).

6. הלואא סעד אלמאמון בשיחה עם אחמד בהא אלדין; נכללה במאמר בשם, "דעת מפקדים מצריים על מחדלי ישראל במלחמת אוקטובר" ("אלאהראם", 4 באוקטובר 1974).

7. גמסי, בהרצאה שנשא בדצמבר 1973 (לפי השבועון הלבנוני "אלבלאע"; 7 באוקטובר 1974. השבועון הביא את הרצאתו של גמסי בשני חלקים: הראשון ב-30 בספטמבר — לעיל, והשני ב-7 באוקטובר 1974).

8. אחמד אסמאעיל עלי, בראיון עם הכתב הצבאי של "רוז אליוסף", עבד אלסתאר אלטולה, מחבר הספר, מלחמת שש השעות ביומנו של כתב צבאי, אשר התפרסם באוקטובר 1974 בו זמנית בקהיר ובבירות

(לפי פרקים מהספר, שפירסם השבועון הלבנוני, "אלאסבוע אלערבי" בנליונו מיום 11 בנובמבר 1974). כן גם בהרצאתו ב-16 באפריל 1974 (לעיל מס' 5) ובראיון עם העיתונאית מהג'ה עת'מאן, "רוז אליוסף", 15 ביולי 1974.

9. על הערכת המצרים את יתרונות צה"ל, הרחיבו את הדיבור אחמד אסמאעיל עלי בראיון עם מחמד חסנין הייכל ("אלאהראם", 18 בנובמבר 1973) וגמסי בהרצאה שנשא בקהיר בדצמבר 1973 (לעיל, הערה 2).

10. אלטולה (לעיל הערה 8).

11. אחמד אסמאעיל בראיון עם הייכל (לעיל, 9).

12. אחמד אסמאעיל בראיון עם אלטולה (לעיל, 8).

13. אחמד אסמאעיל בראיון עם הייכל (לעיל, 9); כן גם בהרצאה שנשא ב-16 באפריל 1974 בפני משתלמים הלומדים מחוץ למצרים (לעיל, 5).

14. דוגמה בולטת לביקורת על הדבקות בתכנית המקורית ועל אי ניצול ההצלחה אחרי שלב הפתיחה שנבעה מכך, ניתן למצוא במאמריו של מחמד עומי, הפרשן הצבאי של השבועון הלבנוני "אלדסתור". תמצית מדבריו הובאה במאמר, "הסיכוב החמישי בעיני פרשנים ערביים לאור לקחי מלחמת אוקטובר", "מערכות", 241, דצמבר 1974. עמ' 36.

צה"ל את התעלה באיזור דוורסואר היתה נמנעת, וכיבוש המעברים,, היה פותח בפני הצבא המצרי את הדרך לשחרור כל סיני ורצועת עזה. דבר זה עשוי היה להעניק למצרים קלף מיקוח חזק בשיחות המדיניות". בנוסף, התקפה כוללת כזו, לו נערכה בימים הראשונים של המלחמה, היתה מקלה את הלחץ מעל הצבא הסורי בגולן והיתה מאפשרת לו, וכן לצבא העירקי וליתר הכוחות הערביים שהתרכזו בחזית הצפון,, לבצע התקפת-נגד כוללת, אשר עשויה היתה לדחוף את ישראל למבוי סתום ולא לץ אותה לסגת מרמת הגולן".¹⁸

אחמד אסמאעיל עלי אינו מתעלם מנימוקים אלה, הגם שאינו מקבלם, אפילו לא בדיעבד. לדבריו, לו היה מקדם את הכוחות לפני שהעביר את הטילים קרקע-אוויר, פירוש הדבר,, שאני מטיל את מלוא הנטל על חיל-האוויר ומעמיס עליו משימה שהיא מעל ליכולתו. זאת, שעה שאני יודע כי השעות הקשות עדיין לפנינו". יתירה מזו: ,,העצירה הטקטית לא היתה תקופה של מנוחה, אלא של ספיגת התקפות-הנגד מצד האויב וחיסולו. אל לנו לשכוח שבימים בהם ספגנו את התקפות-הנגד של האויב תוך בלימתו, השמדנו לו 500 טנקים ואין זה דבר פעוט".¹⁹

המתקפה המשורינית ב-14 באוקטובר

„בקרבות האכזריים שהתנהלו ב-14 באוקטובר, במטרה להשמיד את שריון האויב, הצליחו כוחותינו להשתלט על שטחים חדשים בכל חזית סיני... כוחותינו הצליחו להגשים את מטרתם והשיגו מידו לאויב 150 טנקים. 100 טנקים שלנו נפגעו". זהו נוסח ההודעה, שפירסם הדובר הצבאי המצרי²⁰ בסיומו של יום לחימה, אותו תיארו המצרים כיום בו התחולל אחד מקרבות-השריון הגדולים ביותר בהיסטוריה. המתקפה המשורינית הסתיימה, לדברי הדובר הרשמי, בהצלחה מלאה, בהשיגה את היעדים שנקבעו לה — הגם במחיר של אבידות ניכרות.

18. אלטוילה, שם. זוהי גם תמצית הביקורת שמביעים הסורים לגבי ניהול המלחמה בחזית המצרית. ביטוי בולט לכך נמצא במאמר שהתפרסם בגליון אוגוסט-ספטמבר 1974 של כתב-העת של הצבא הסורי ,,אלמג'לה אלעסכריה", בו נאמר בין היתר שהיעדר התיאום בין שתי זירות הקרב גרם לכך,, שהמאמץ הצבאי בזירה אחת (קרי סוריה) היה מהיר, ובשניה איטי. זאת, שעה שהמגזב תבע מהירות (בשתי החזיתות). נוכחות מצרית במעברים בסיני, עשויה היתה לחסום את דרכה של ישראל אל חוף המזרחי של ים סוף... ולמנוע בעדה לבצע את מבצע דוורסואר. כתוצאה מכך היתה הפסקת-האש, שבאה לאחר התערבות בין-לאומית, נושאת אופי אחר. כן לא היה הדבר מקפיא את הפעילות הסורית בגולן נגד הצבא הישראלי".

19. אחמד אסמאעיל בראיון עם הייכל (לעיל, 9). דברים אלה של שר המלחמה, משקפים את ההערכה הריאלית של הפיקוד המצרי בדבר יכולתם של כוחות האוויר המצריים להתמודד עם חיל-האוויר של צה"ל. ואכן, משהוטלו כוחות האוויר במלוא עוצמתם לקרב, כדי לבלום את כוחות צה"ל באיזור ההבקעה שבדוורסואר, נכשלו אלה במשימתם. תוך אבידות כבדות מאוד.

הלוא (מייג'ור-גנרל) סעד מאמון, מי שהיה מפקד הארמיה השנייה עד ל-13 באוקטובר, תאריך בו לקה בהתקף לב, טוען כי כוחות הארמיה השנייה בלבד הדפו בימים 6-13 באוקטובר — 36 התקפות-נגד, מהן 7 התקפות-נגד עיקריות, שבכל אחת מהן הפעילו, לדבריו, כוחות צה"ל, 100-150 טנקים (סעד מאמון בסמפוזיון עם עיתון נאים, שנערך בקהיר לרגל יום השנה למלחמה; ,,אלאח'באר", 14 באוקטובר 1974). גמסי הגדיר ימים אלה כ,,קשים ביותר לארגון הכוחות בראשי-הגשר כהכנה ליינוק מזרחה". (גמסי בהרצאה בדצמבר 1973, לעיל 7).

20. הודעת הדובר שודרה ברדיו ,,צות אלערב" שעה 14:19, 1973. אוקטובר 1973. הודעה קודמת של הדובר הצבאי מסרה את הפרטים הבאים: ,,כוחותינו המזוינים החלו ב-140600 באוקטובר בפיתוח התקפה מזרחה, בהתאם לתכנית שהותוותה. כוחות השריון והכוחות הממוכנים מתקדמים בהצלחה לאורך החזית". (רדיו קהיר, 14:0958, אוקטובר 1973).

גמסי

שאצ'לי

של הצבא המצרי.¹⁵ המבקרים טוענים, כי שלב הצליחה הסתיים בתוצאות בלתי צפויות מבחינת המצרים: האבידות שנגרמו לכוחות הצולחים, היו קלות מאד בהשוואה לאלה שהוערכו מראש.¹⁶ צליחת התעלה, ההשתלטות על קו בר-לב, והעברת הכוחות לראשי הגשר בוצעו בזמן קצר יותר מכפי שהוערך בשלבי התכנון. כתוצאה מכך נוצרה מבוכה אצל האויב. מן הדין היה, לנצל את המצב החדש ואת העובדה שהגייס המלא של כוחות המילואים של צה"ל טרם הושלם וכך,, לשנות את התכנית ולזנק קדימה מתוך מטרה לכבוש את המעברים, אף אם פעולה זו תרחיק את המצרים, זמנית, ממטריית הטילים. שכן, מספר האבידות שהיה נגרם לכוחות המתקדמים, שהיו נחשפים לחיל-האוויר הישראלי, לא היה עולה על מספרם, כפי שהוערך לגבי שלב הצליחה והלחימה לכיבוש ראשי הגשר".¹⁷ יתר על כן, כוחות האוויר המצריים יכולים היו לספק מטריה אווירית לכוחות המתקדמים עד לקידום של טילים קרקע-אוויר לגדה המזרחית. במקרה כזה, כך טוענים המבקרים, לו הותאמה התכנית למצב החדש שנוצר בשטח, היו הכוחות המצריים נמצאים במצב טוב יותר: צליחת כוחות

15. אפשר כי בראש המבקרים מבין אנשי הצבא ניצב הפריק (לוט. גנרל) סעד אלדין אלשאד'לי, שהיה רמטכ"ל צבא מצרים מאז מאי 1971, ועד להדחתו — במהלך המלחמה — ב-19 באוקטובר 1973 (הגם, שלהדחתו ניתן פומבי רק בדצמבר 1973). בראיון שקיים ב-17 באפריל 1974 עורך השבועון הלבנוני ,,אלחואדת" עם סאדאת, ביקש סלים אללוזי את תגובתו של נשיא מצרים לשמועות, לפיהן חילוקי דעות בין אלשאד'לי לבין שר המלחמה נתגלעו כבר ב-11 באוקטובר, על רקע הצעתו של הראשון לנצל את ההצלחה, להמשיך ולתקוף את כוחות צה"ל במטרה,, לגרום להם תבוסה שלמה". אחמד אסמאעיל דחה את ההצעה,, התחילט לעצור את ההסתערות ולהתרכז בביסוס העמדות". סאדאת התחמק מלענות על שאלה זאת (נוסח הראיון התפרסם ב,,אלחואדת" ב-26 באפריל 1974). אלטוילה (לעיל, הערה 8) לא נקב אמנם במפורש בשמו של שאד'לי, כאחראי על ההיצמדות לתכנית המקורית, אולם מהקשר הדברים ניתן להסיק זאת. על הרקע להדחת שאד'לי ב-19 באוקטובר, עמד סאדאת בהמשך הראיון עם אללוזי ובהרחבה רבה עוד יותר בראיון עם עורך השבועון הלבנוני ,,אלאסבוע אלערבי", אשר התפרסם ב-8 באוקטובר 1974.

16. המצרים נמנעו, עד כה, מפרסום נתונים רשמיים על מספר האבידות שנגרמו להם במהלך המלחמה. אולם, ב-14 באוקטובר 1973 התפרסם ביומון הקהירי ,,אלאח'באר" מאמר הסוקר את הימים הראשונים של המלחמה. בין היתר כתוב בעל המאמר כי מספר האבידות שנגרמו לכוחות התוקפים בשלב הראשון של הצליחה — היינו לדרג המסתער שמנה כ-8000 לוחמים — הסתכם בשני אחוזים בלבד. זאת, כאשר המטה המתכנן העריכם ב-70 אחוזים. הגם שאין הכרח לקבל שני נתונים אלה כמדויקים, דומה כי הם משקפים נאמנה את הפער שנוצר בין מספר האבידות בפועל לבין המספר שהוערך מראש בשלבי התכנון.

17. אלטוילה (לעיל, 8).

במהירות²⁶. ההתקפה נשברה אם כן, אפילו לפי הודאתם של המפקדים המצריים, והכוחות נסוגו בחזרה אל ראשי-הגשר, אחרי שסבלו אבידות כבדות. אולם, כמו הודעתו של הדובר הצבאי הרשמי מן ה-14 באוקטובר, כך גם המפקדים המצריים תיארו את הקרב כניצחון וכמהלך שהשיג את מטרתו: „אנו ניצחנו בקרב זה, וחרף אבידותינו, הסבנו לאויב אבידות קשות. כן התקדמנו כמה ק"מ והקלנו על הלחץ בחזית של אחינו הסוריים”²⁷.

מעקב אחרי הדברים שהתפרסמו במצרים על המלחמה, מלמד כי גרסה זאת של אירועי ה-14 באוקטובר לא נקלטה ולא התקבלה. הכתבים והפרשנים השונים סירבו להתייחס למתקפה של עוצבות השריון כאל סתם אחד הקרבות במערכה מפוארת, אשר גם אם לא השיג את מלוא המטרות, הסתיים בסיכומו של דבר בהצלחה. הם בחנו את הקרבות שהתנהלו ביום זה, על רקע הימים שקדמו לו, ובמיוחד תוך התייחסות לאירועי הימים הבאים — ובמרכוזם צליחת כוחות צה"ל את התעלה באיזור דורוסאר. בעשותם כך, הגיעו למסקנה, כי המתקפה ב-14 באוקטובר, לא רק שנכשלה, אלא גם שבמועד בו בוצעה — היתה מיותרת. יתר על כן, מאחר שבוצעה והסתיימה כפי שהסתיימה, מסמנת זו את נקודת המפנה המכרעת לרעת מצרים, במלחמה כולה. דומה כי מוסא צברי, היטיב לבטא עמדה זו בשאלה הבאה, שאותה הפנה לגמסי: „אומרים, כי מבחינה צבאית לא היה צורך במתקפה זאת, שכן היא עלתה לנו, באבידות כבדות. שטח התקדמותנו היה קטן ולא עלה בקנה אחד עם האבידות שנגרמו לנו. לבסוף, מתקפה זו, היא אשר נתנה לאויב את ההזדמנות לבצע את הפריצה (בדוור-סואר)”.²⁸ מעניין כי בשאלתו, התעלם צברי לחלוטין מהטיעון של תקלת הלחץ מעל סוריה — טיעון שבו השתמשו המפקדים המצריים כאשר ניסו להסביר מדוע החליטו לבצע את המתקפה במועד שבו בוצעה. ואכן, למקרא הסברי המפקדים מתקבל הרושם, כי שיקול זה צף ועלה אצל הפיקוד הגבוה רק אחרי המלחמה, וכל כולו לא נועד, אלא לתרץ את הכישלון. יתכן אמנם, כי רושם זה אינו מוצדק באופן מלא, שכן דומה, כי המצב בחזית הצפון והמחויבות שחש סאדאת כלפי נשיא סוריה, אכן נשקלו על-ידי צמרת הפיקוד המצרי העליון. מכל מקום, אין ספק כי על רקע ההתפתחויות בחזית הצפון — לאחר בלימת המתקפה הסורית ברמת הגולן ב-9 באוקטובר — הרי שהמתקפה ב-14 באוקטובר, באה במועד מאוחר מדי מכדי שתוכל להשפיע באופן משמעותי על המצב בחזית זו, אפילו הסתיימה בתוצאות חיוביות יותר עבור המצרים.²⁹ זו

כבר עמדנו על כך, כי תכנית המבצעים המקורית של המצרים, קבעה את הפריצה מראשי-הגשר הארמיזיים השתלטות על המעברים ההרריים על-ידי העוצבות המשוריינות, הנמנות על הדרג השני האופרטיבי, כשלב המערכתי השלישי. שאכן זו היתה הכוונה המקורית, ניתן ללמוד מהדברים הבאים של גמסי: „...היינו חייבים לבצע את התכנית, שכן לא יתכן היה שכוחותינו ישארו בעמדותיהם ויעברו ממצב של התקפה למצב של הגנה. לו היו כוחותינו נשארים בהגנה, היה הדבר מאפשר לאויב לפרוץ את העמדות במקומות רבים, משום שהתקפותיו היו אינטנסיביות ומטרתו היתה לפרוץ. זאת ועוד, האויב החזיק ברצועה, המשתרעת מהצפון עד לד-רוב, במרחק של 15 ק"מ מעמדות כוחותינו. מעמדותיו ברצועה מתמשכת זו, יכול היה האויב לרכז התקפות חיו מ כמה כיוונים. לפיכך הכרחי היה שנתקדם כדי להגיע אל רצועה זו ולהתמקם בקו חדש זה, כך שהאויב יאלץ לסגת אל ממזרח למעברים וכוחותינו יהיו מאובטחים בפני התקפותיו האינטנסיביות”²¹. במסגרת ההכנות לביצוע שלב זה של תכנית המתקפה, הועברו אל מורח התעלה הדיביזיה המשוריינת העשרים ואחת במרחב הארמיה השניה, חטיבת טנקים 3 מדיביזיה משוריינת 4 במרחב הארמיה השלישית, וכן סוללות טילים קרקע-אוויר, בכללן סוללות נידות

ס.א.6-22.

כאמור, תוכנה המתקפה מראש, ואפשר כי נועדה להתחיל ב-15 באוקטובר.²⁸ מכל מקום, היא בוצעה „מוקדם יותר מכפי שתוכנן כדי להקל מן הלחץ (שהופעל) על סוריה”.²⁴ בנוסף להקלת הלחץ מעל החזית הצפונית, נועדה ההתקפה להשיג שתי מטרות נוספות: הסבת אבידות כבדות ככל האפשר לכוחות צה"ל, במיוחד לכוחות השריון ולחיל-האוויר, והרחבת ראשי-הגשר על-ידי השתלטות על שטחים נוספים.²⁵ היינו: היעד האופרטיבי כפי שהוא נקבע בתכנית המקורית וכפי שמשממע בבירור מדבריו של גמסי שהובאו לעיל.

המתקפה שהחלה בשעות הבוקר המוקדמות של ה-14 באוקטובר, נפתחה בהרעשה מכינה של 48 גדודים ארטילריים, וב-הסותה התקדמו יותר מ-500 טנקים, שהתפרסו לכל רוחב החזית בארבעה מאמצים לכיוון מזרח. במשך כל שעות היום התנהלו קרבות שריון בשריון, לעתים בטווחים של מאות מטרים בלבד. במהלכם סבלו הטנקים המצריים, אבידות כבדות על-ידי הגשק נ"ט שהופעל עליהם וכן על-ידי הטנקים שהופיעו ברשות האויב. כאן התברר המצב: הגשק האמריקני הגיע... ישירות לאל-עריש ולשדות-התעופה בסיני. והו גשק קטן (הכוונה לטילים ג"ט), המסוגל להשפיע על כוחותינו

26. גמסי בהרצאה בפני מפקדים בדצמבר 1973 (לעיל, 7) בסוגיית משלוחי הגשק לישראל ובמעורבות האמריקנית, כפי שהיא מוצגת על-ידי המצרים, נדון בהרחבה בהמשך.

27. אחמד אסמאעיל, בראיון עם אלטוילה (לעיל, 8). מעניין להשוות גרסה מאוחרת זאת עם הדברים אותם אמר אסמאעיל בסמוך לסיום המלחמה, בראיון עם הייכל: „קרבות אלה התנהלו מחוץ לטווח הטילים (קרקע-אוויר). כאשר הרגשתי, כי אילצנו את האויב למשוך חלק מכוחותיו, הפועלים בחזית הסורית — בנוסף להעתקת המאמץ של חיל-האוויר שלו משם, והחשתי עתודותיו אל הצד שלנו — העדפתי לחזור לראשי-הגשר, כדי לחקום ולהפכם לסלע, עליו יתנצו התקפות-הנגד של האויב” (לעיל, 9). ההבדל הוא אמנם דק, אולם בולט ומשמעותי מאד.

28. לעיל, 21.

29. „אם מטרת ההתקפה ב-14 באוקטובר היתה לסייע לסוריה ולהקל מעליה את הלחץ, מן הדין היה שתבוצע 2-3 ימים מוקדם יותר”, כך כתב הגנרל היהודי פאליט, מי שהיה נספח צבאי של

21. גמסי בראיון עם מוסא צברי (אח'באר אליום), 31 באוגוסט 1974.

22. העברת דיביזיה משוריינת 21 וסוללות הטילים — בראיון של גמסי עם מוסא צברי (לעיל, 21); חטיבת טנקים 3 חצתה את התעלה ב-13 באוקטובר — עלי אלצעייר; „קרבות שריון במיתלה” (הירחון המצרי „אלנצר”; דצמבר 1974).

23. אחמד אסמאעיל בראיון עם אלטוילה (לעיל, 8) ואלה דבריו: „התכוננו לפתח את ההתקפה ולבצע קפיצה גדולה ועמוקה יותר בסיני... התכוננו לפתח את ההתקפה החל מה-15 באוקטובר”.

24. אחמד אסמאעיל בהרצאה שנשא ב-16 באפריל 1974 (לעיל, 5).

25. אחמד אסמאעיל בראיון עם כתב השבועון „אלעד'אעה ואל-טלבייון” (לעיל, 4); הלואא סעד אלמאמון בראיון עם אחמד בתיא אלדין (לעיל, 6); גמסי בראיון עם מוסא צברי (לעיל, 21).

הייכל

לדברי הכתב של היומון הלבנוני „אלאנאר“ בקהיר, התנהלה בגורה המרכזית בסיני אחת ממערכות השריון הגדולות ביותר בהיסטוריה, בהשתתפותם של כ-2000 טנקים, שהסתייעו באר-טילריה, בכוחות אויר והגנה אווירית. הכתב, שהתגלה לאחר מכן כאחד שחזה את הנולד, הוסיף כי מערכה זאת תקבע את המגמה הכללית של המצב בחזית המצרית שתוצאותיה ישתקפו באופן בולט במצב המדיני שיווצר באזור.³⁵ ב-21 באוקטובר מסרו כתבים, כי כוחות צה"ל הצליחו, אמנם, ליצור שני כיסים בחוף המערבי של תאגמים — באזור סרפאום ובאזור דורסואר — אולם הם טענו כי עד לצהרי ה-20 באוקטובר כבר הושמד חלקו הגדול של כוח האויב.³⁶ כיצד קרה שכוחות צה"ל, אשר לפי ההודעות הראשונות הושמדו זה מכבר, הצליחו בכל זאת ליצור מאחזים בגדה המערבית — מתברר מהגרסה הבאה, אשר הופצה בסמוך למועד בו אמורה היתה להיכנס לתוקפה הפסקת האש הראשונה: הטנקים הישראליים התפזרו במהירות בשטח, כדי לא להיתקל בכוחות המצריים בקרב פנים-אל-פנים, שכשלונם בו ודאי מסיבה זו נמשך המרדף אחרי כוחות אלה מעבר לזמן שהוערך. אולם, לבסוף הצליחו, כוחותינו לכתרם מכל הכיוונים, וסיכלו את הנסיגות שערכו הישראליים להצילם.³⁷

משכנסה הפסקת-האש השנייה לתוקפה, בשעות הבוקר המוקדמות של ה-24 באוקטובר, לא ניתן היה עוד להסתיר את האמת מן הציבור המצרי. המצב הצבאי שנוצר בשטח, ובראשו ובראשונה כיתורם של כוחות הארמיה השלישית וניתוקם מבסיסי ההספקה שלהם, העיב על ההישגים ההתחלתיים של הכוחות המצריים משלושת הימים הראשונים של המלחמה, וכפי שהתברר, השפיע בצורה כבדת משקל על השיחות המדיניות שקיים נשיא מצרים עם מזכיר המדינה של ארה"ב. מצב זה משתקף בבירור בשאלות שהפנה הייכל לאחמד אסמאעיל, אותן הבאנו בראשית הדברים. כתשובתו הציביע שר המלחמה על חמישה גורמים, שצירופם יחד מסביר, לדעתו, את אשר אירע באזור דורסואר, וכן את ההודעות הסותרות של הדובר הצבאי על פעולת כוחות צה"ל ממערב לתעלה.³⁸

- המפקדה המקומית העריכה, כי המדובר בצליחתם של מספר קטן של טנקים אמפיביים, אשר ניתן לחסלם במהירות.
- חילופים בשורות הפיקוד — אותם היה הכרח לבצע, בגלל נסיבות בלתי צפויות, פגעו בקריאת הקרב של המפקדה המקומית וגרמו לליקויים בדיוח כלפי מעלה.³⁹
- כוחות צה"ל צלחו באזור של מטעים, בהם הסתירו את הטנקים, בשלבים הקריטיים של התחלת פעולתם.
- היתה זו פעולה של „חירוף נפש“, שלמען הצלחתה הטיל צה"ל את, כל כובד משקלו והיה מוכן לשאת בכל האבדות.

35. מדיווח כתב „אלאנאר“ בקהיר, לפי סימו"ת מקהיר — 190130 ; אוקטובר 1973.
36. מתוך סקירה של הכתב הצבאי של „אלאהראם“, 21 אוקטובר 1973.

37. רדיו „צות אלערב“ — 220715 ; אוקטובר 1973.
38. אחמד אסמאעיל בראיון עם הייכל (לעיל, 9).
39. ככל הנראה רומז אחמד אסמאעיל בדבריו על החלפת מפקד הארמיה השנייה הלואא (מיג'ור-גנרל) סעד מאמון בלואא עבד אל מנעם ח'ליל. לפי הגרסה הרשמית לקה סעד מאמון ב-13 באוקטובר בהתקף לב ואושפו בבית-חולים צבאי בקהיר. („אלאהראם“, 11 בדצמבר 1973). משהחלים, מונה כמפקד הכוחות שממערב לתעלה, אשר לדברי המפקדים המצריים, כיתרו את כוחות צה"ל שצלחו את התעלה (על מינויו החדש של סעד מאמון, בראיון שקיים אחמד בהא אלדין עם אחמד אסמאעיל — „אלאהראם“, 4 באוקטובר 1974).

גם דעתם של אותם מפקדים מצריים אשר ביקרו את אופן ניהול המלחמה בידי אחמד אסמאעיל, כפי שהיא מתומצתת על-ידי העיתונאי אלטוילה במשפט הבא: „לו בוצעה המתקפה לעבר המעברים במועד מוקדם יותר, היתה נבגעת צליחת התעלה על-ידי כוחות צה"ל תלחץ על סוריה היה יורד.“⁴⁰ מהצורה בה נוסחה הביקורת, משתמעת במלואה דעתו של העיתונאי הנ"ל: במועד בו בוצעה, לא הצליחה המתקפה של עוצבות השריון המצריות להפחית את הלחץ שהופעל על סוריה, והיא גרמה במישרון לצליחת התעלה — בין היתר בגלל האבידות הכבדות שנגמרו לעוצבות המשוריינות.

צליחת כוחות צה"ל את התעלה

„במהלך הקרבות ביצע האויב בשעה 1430, התקפה נואשת: שבעה טנקים הסתננו דרך האגמים המרים בניסיון לפשוט על כמה מוצבים ממערב לתעלה. הארטילריה שלנו המטירה עליהם אש צפופה, והשמידה שלושה טנקים. יתר הטנקים התפזרו וכוחותינו דולקים עתה אחריהם כדי לחסלם סופית.“⁴¹ זהו הנוסח שבו התבשרו תושבי מצרים על צליחת התעלה על-ידי כוחות צה"ל בליל ה-15—16 באוקטובר. כיממה מאוחר יותר, מסר הדובר הצבאי, הלואא (מיג'ור-גנרל) עז אלדין מח'תאר, כי כל הכוח הישראלי ממערב לתעלה כבר הושמד.⁴² אולם, ב-18 וב-19 באוקטובר דיווחו אמצעי התקשורת, כי הכוחות המצריים עדיין נלחמים עם יחידות קטנות של צה"ל ממערב לתעלה.⁴³ במקביל, דיווחו הללו בהרחבה על קרב הבלימה העיקש, אותו ניהלו הכוחות של הארמיה השנייה, שנועד למנוע בעד כוחות צה"ל מלהגיע אל ראש הגשר ולתגברו בכוחות נוספים. הכתבים הצבאיים תיארוהו כקרב העז ביותר, אשר התנהל עד כה בין הכוחות המשוריינים של שני הצדדים.⁴⁴

ארצו בקהיר ואשר קיבל את החומר לספרו ממקורות רשמיים, כפי שכתב בהקדמה לספרו.
(Major-General D. K. Palit: Return to Sinai — The Arab Offensive (Palit Publishers, New-Delhi; April 1974, pp. 122).
30. אלטוילה, פרקים מספרו, מלחמת שש השעות ביומנו של כתב צבאי, לעיל, 8.
31. סימו"ת מקהיר — 162145 ; אוקטובר 1973.
32. רדיו קהיר — 172305 ; אוקטובר 1973.
33. רדיו קהיר — 191945 ; אוקטובר ; רדיו „צות אלערב“ — 192230 ; אוקטובר 1973.
34. רדיו קהיר — 181435 ; אוקטובר 1973.

כמו כן הביע אסמאעיל את ההשערה, כי מטרת הצליחה היתה לאלץ את המצרים להחזיר כוחות מראשי-הגשר, אותם כבשו בגדה המזרחית, „וזה מה שלא רציתי“ (לעשות).⁴⁰

• בתכנוניהם סמכו הישראלים על הפסקת-האש הקרובה, שההודעה עליה עמדה להתפרסם, כגורם אשר יפחית מרצון הלהימה של המצרים. יתירה מזו, ידעה זו דחפת את הישר-אלים לפריסה מכוונת של כוחותיהם בגזרה רחבה, ולגיחול „מלחמת גרילה עם טנקים“ — פריסה וצורת קרב, אשר בתנאים רגילים לא יכלו להתמיד בה זמן רב.⁴¹

לאחר המלחמה תיארו המפקדים המצריים את ההיאחזות של כוחות צה"ל בגדה המערבית של התעלה באופן הבא:⁴²

כוחות צה"ל ניצלו את ה„תפר“ בין שתי הארמיות, שהיה קיים בחלק הצפוני של האגם המר הגדול,⁴³ והצליחו להעביר טנקים אמפיביים בודדים אל מעבר לתעלה. הם השתלטו על הכפר דוורסואר, ותיגברו את הכוח שם בפעולת מרמה והונאה. פעולה זו התבטאה בכך, שחיילי צה"ל התחזו כחיילים מצריים, שבאו להתחליף יחידה, אשר עזבה את המקום ועברה לגדה המזרחית.⁴⁴ משהתבררה המרמה, תקפו את היחידות הישראליות כוחות של הארמיה השנייה, אשר נשארו ממערב לתעלה וגרמו להן אבי-דות ניכרות. למרות זאת לא הושמד הכוח במלואו, שכן שרדיו התפזרו בשטח ופעלו בקבוצות קטנות של „מלחמת גרילה“.

במקביל, צלחו כוחות משוריינים נוספים את התעלה. משהתברר, כי עוצמת הכוחות שכבר צלחו את התעלה, גדולה ממה שהוערך בהתחלה על-ידי הפיקוד המקומי, נטלה המפקדה הכללית את הפיקוד הישרי על חיסול הכוח לידה. בשלב הראשון הפעילה המפקדה הכללית, בבוקר ה-17 באוקטובר, „חטיבה שלמה, מורכבת מהעודדות של הכוחות במערב“, התקפת נגד זו לא השיגה את מטרתה, שכן הכוח הישראלי, שמנה כבר כ-30 טנקים, התפור לכיוונים שונים של האיזור ההררי, ונהנה שם ממסתור טבעי. בתנאים אלה לא ניתן היה להשמדו. בשלב זה הצליחו הכוחות שצלחו את התעלה להרחיב את הפרצה ל-7 ק"מ.

התכנית החדשה של המטכ"ל המצרי היתה להנחית התקפה מקבילה בשתי הגדות של התעלה, במטרה „לכתר את הפרצה בתוך שטח צר ככל האפשר במערב, ובמקביל — לסתום אותה במזרח, כדי למנוע זרימת כוחות אויב נוספים אל ממערב לתעלה“. סתימת הפרצה במזרח, הוטלה על חטיבת טנקים 24 מהארמיה השנייה, שאמורה היתה לתקוף מצפון לדרום, ועל חטיבת טנקים 25 מן הארמיה השלישית, שאמורה היתה לתקוף מדרום לצפון. ההתקפה בוצעה בשעות אחה"צ של ה-17 באוקטובר ונשתי החטיבות הצליחו לצמצם את המרחק ביניהן עד ל-4 ק"מ, כאשר חיל-האוויר של האויב עצר את ההתקדמות ומנע את התחברותן.⁴⁵ כך נשארה הפרצה פתוחה. במהלך הימים הבאים הצליח האויב באופן רצוף להעביר אל ממערב לתעלה כוחות נוספים. כוחות אלה, אשר כבר ב-20 באוקטובר כללו שתי חטיבות טנקים, חטיבה ממוכנת, ויחידות קומנדו,⁴⁶ התבססו בשני כיסים — האחד באיזור סרפאום והשני באיזור דוורסואר — התפזרו בשטח, נכנסו לאיזור ההררי בפרברי פאיד, והמשיכו דרומה עד שניתקו את דרך קהיר-סואץ. בכך, איים האויב על דרך ההספקה לשתי הדיביזיות של הארמיה השלישית במזרח.⁴⁷

ב-28 באוקטובר, משנכנסה הפסקת-האש לתוקפה באופן סופי, נוצרה בשטח תמונת המצב הבאה: האויב מרוכז בתוך כיס, כשהוא מכותר ממערב — על-ידי שתי דיביזיות משוריינות ועל-ידי 3 דיביזיות ממוכנות נוספות, וממזרח — על-ידי שתי ארמיות שלמות. רק מעבר צר, שרוחבו אינו עולה על 6 ק"מ, קישר בין כוחות צה"ל משני עבריה של התעלה. האמת היא, אם כך, ש„האויב היה זה שנמצא במלכודת, ולא שתי הדיבי-

40. אפשר כי נימוק זה הוא הד לויכוח אשר התפתח בין אחמד אסמאעיל לבין שאד'לי. לפי הגרסה הרשמית, נשלח שאד'לי לאיזור הקרבות ממערב לתעלה, כדי לעמוד אישית על הידיעות המתורות שהגיעו למצב הפיקוד בקהיר על היקף כוחות צה"ל שצלחו את התעלה. כאשר חזר, בשעות הערב האחרונות של ה-17 באוקטובר, דרש להחזיר כוחות מהגדה המזרחית, כדי לבנות מערך בלימה חזק, שיוכל לעצור בעד התקדמותם של כוחות צה"ל בגדה המערבית. סאדאט ואחמד אסמאעיל דחו המלצה זאת וגמסי מונה ב-19 באוקטובר לרמטכ"ל, במקומו של שאד'לי, אשר לקה ב„הלם“ (פירוס, טובר 1973), כשהוא עומד על צו צה"ל, אשר לקה ב„הלם“ (פירוס, טובר 1973). כוחות אלו, עלילא אלצלה, כתבת „אלאנאר“ הלבנוני, שהתפרסם ב„אלאנאר“ וב„אלאהראם“ ב-29 במרץ 1974; בראיון סאדאט עם סלים אללווי, לעיל 15; בדברי סאדאט עם עיתונאים שביקרו ב-2 באוקטובר 1974 בחדרי-המבצעים של המפקדה העליונה; „אלאנאר“, 3 באוקטובר 1974; ראיון של סאדאט עם עורך השבועון הלבנוני „אלאסבוע אלערבי“, 8 באוקטובר 1974.

41. דומה כי בין הטיעונים שהעלה אחמד אסמאעיל, וזו הטיעון התמוה ביותר, שכן ב-17 באוקטובר 1973, הצהיר עבד אלקאדר אחת, סגן ראש הממשלה ושר ההסברה של מצרים, כי התנאי להפסקת אש הוא נסיגה מיידית של ישראל מכל האדמות הכבושות (אחתם בראיון לטלביזיה של צרפת, לפי סימו"ת מקהיר — 172045 פוקי, טובר 1973). ברוח זאת דיבר גם שר החוץ בפועל, אסמאעיל פהמי, בראיון עם עיתונאים זרים, שהתפרסם ב-19 באוקטובר 1973. כלום לא היה אחמד אסמאעיל מודע לעמדה מוצהרת זאת? קשה להניח. מדוע אמרה היתה דווקא נוכחות כוחות צה"ל ממערב לתעלה לאלץ את ישראל לסגת לגבולות ה-4 יוני 1967 — לשר המלחמה פתרוניס. סביר יותר להניח, שעצם ההישגים של כוחות צה"ל ממערב לתעלה, הם אשר חייבו את נשיא מצרים לבקש את הפסקת-האש, וזאת בלא שהתמלאו התנאים המוקדמים שאותם הציב הנשיא כמה ימים קודם לכן, כאשר עדיין הניח כי המצב הצבאי נוטה לטובת המצרים.

42. קטע זה מתבסס על דברי קצינים מחטיבת טנקים 24 בראיון עם כתב השבועון הלבנוני „אלציאד“, שהתפרסם ב-1 בנובמבר 1973, על הרצאה שנשא גמסי בדצמבר 1973 בכנס של קצינים בכירים (לעיל, 7) ועל הראיון שקיים מוסא צברי עם גמסי (לעיל, 21).

43. לפי הגרסה המצרית, היו אלה שני מטוסי-סיוור אמריקניים, אשר טסו מעל החזית המצרית בצהרי ה-13 באוקטובר, שגילו את דבר קיומו של ה„תפר“ בין שתי הארמיות ושהעבירו את צילומי האויר לישראל. עומדים על כך בהרחבה — מהמד חסנני במאמרו „שאלה שניה — סיפור ההסתננות והפריצה“, „אלאהראם“, 28 באוקטובר 1973; גמסי בהרצאתו בדצמבר 1973 בכנס של מפקדים בכירים (לעיל, 7); אחמד אסמאעיל בהרצאתו ב-16 באפריל 1974 בפני משתלמים, הלוזמים מחוץ למצרים (לעיל, 5); גמסי בראיון עם מוסא צברי (לעיל, 21) ועוד.

44. מדברי קצינים בחטיבת טנקים 24 בראיון עם כתב „אלציאד“, (לעיל, 42).

45. זוהי, ללא ספק, אחת הדוגמות המאפיינות את הדרך שבה משכתבים המצרים את האירועים של מלחמת יום-הכיפורים. כידוע, הושמדה חטיבת טנקים 25 בשעות אחה"צ של ה-17 באוקטובר, בקרב שריון, שהתנהל במרחק של יותר מ-10 ק"מ מדרום למאוז אותו כבשו כוחות צה"ל מול דוורסואר („מערכות“, 240, גיליון מיוחד לקראת יום השנה למלחמה — ספטמבר 1974, עמ' 52-53). המגע עם חטיבת טנקים 24 התנהל מצפון לאיזור ההבקעה — בתוך המערכים של הארמיה השנייה.

46. הייכל; „אלאהראם“, 28 באוקטובר 1973 (לעיל, 43). כתב „אלציאד“ העריך את כוחות צה"ל בגדה המערבית ב-30 טנקים ועוד כ-100 זחל"מים (לעיל, 42).

47. גמסי בראיון עם מוסא צברי (לעיל, 21). נקודה ראויה לציון היא, כי גמסי מודה בראיון זה, כי כוחות צה"ל יצרו את האיום על צירי ההספקה של הארמיה השלישית לפני שהפסקת-האש אמורה היתה להיכנס לתוקפה, בשעות הערב של ה-22 באוקטובר. זאת, בניגוד לגרסה הרשמית, לפיה רק לאחר שכוחות צה"ל הפרו את ההחלטה על הפסקת-האש, הם הצליחו ליצור את האיום על צירי ההספקה. באיזו מידה מסלפת הגרסה הרשמית את המצב שנוצר בשטח ב-22 באוקטובר, ניתן ללמוד מהקטעים של יומן האירועים ורישום שחית של מפקד הארמיה השלישית, שהתפרסמו ב„מעריב“ ב-31 בינואר 1975.

זיות של הארמיה השלישית".⁴⁸ כבר ב-29 באוקטובר עובדה תכנית לחיסול הכוח הישראלי שהיה נצור בתוך הכיס ממערב לתעלה, וזו אושרה על-ידי סאדאת ב-24 בדצמבר 1973.⁴⁹ המפקדים המצריים מסכמים באמרם, כי ישראל הכירה, למעשה, במצבם הנואש של כוחותיה ממערב לתעלה, לכן העדיפה לפנותם במטרה להציל כוחות אלה מהשמדה, במסגרת ההסכם להפדרת הכוחות.⁵⁰ מה עוד, שהכוחות המצריים פתחו ב-30 באוקטובר במלחמת-התשה נגד הכוח הישראלי וגרמו לו אבידות כבדות, שהלכו וגברו מיום ליום.

מאחו כוחות צה"ל בגדה המערבית בליל 15-16 באוקטובר, יצר מצב חדש, שהביא את סאדאת — תוך ימים ספורים — לבקש הפסקת-אש. נוסף לעצם השינוי שביטא המצב הצבאי הזה, על כל המשמעויות שנבעו ממנו, יצרה נוכחות כוחות צה"ל בגדה המערבית בעיה הסברתית ממדרגה ראשונה עבור הדוברים המצריים השונים. דומה כי תגובתו של הדובר הצבאי, הלואא עז אלדין מ'חתאר, שהתפרסמה בשעות הערב המאוחרות של ה-16 באוקטובר, מבטאת היטב מצב חדש זה על כל היבטיו. בדבריו עמד הלה, בין היתר, על שלוש הנקודות הבאות:⁵¹

* פעולות מיוחדות מעבר לקיום ובעומק, אינם דבר חדש באמנות המלחמה. מה שחשוב הוא, מידת ההצלחה של פעולות כאלו.

* מאז ה-6 באוקטובר, פועלים הכוחות המיוחדים של מצרים באופן רצוף מאחורי קווי האויב ובעומק סיני.

* מטרתו העיקרית של האויב בנסינו הכושל לצלות את התעלה היא לרכוש הישג מורלי ומדיני מסוים, במגמה להרים את המורל בשורות האזרחים והכוחות המזוינים, אולם — הודות לעירנותם של כוחותינו — הונחל לו כישרון צבאי מורלי ומדיני.

בהודעה זו, שנמסרה לפרסום כמה שעות לאחר שראש ממשלת ישראל, גולדה מאיר, הודיעה בנואמה בפני הכנסת על נוכחות יחידות של צה"ל בגדה המערבית, כבר נקבעו בפועל הנקודות העיקריות, שחזרו ונשנו בהתייחסותם של הדוברים השונים אל פעולת צה"ל ממערב לתעלה, בימים הבאים של המלחמה. פעולה זו תוארה כפעולת-התאבדות, כמעשה יאוש, כהימור של הרגע האחרון, אשר עצם ההכרח להיוקק לו מעיד על המצב הקשה בו נתונים כוחות צה"ל בגדה המזרחית, ותיאורים דומים.⁵² היבט נוסף ניתן למצוא בדברים של פרשן רדיו, „צות אלערב“, אשר קבע, כי על-ידי פעולותיה בגדה המערבית,

רוצה ישראל להשפיע על המאמצים של גורמים בין-לאומיים, החותרים להשיג הפסקת-אש והסדר מדיני באופן שאלה ישקפו את המצב הצבאי בחזית הלחימה.⁵³ דומה, כי סאדאת היטיב, יותר מכל דובריו, להגדיר את התייחסות המצרית לפעולות ההיאחזות של כוחות צה"ל מעבר לתעלה ומשמעותה:

„הם באו ועשו פרצה בדוורסואר, כשהמטרה היא לבצע פעולת התאבדות... אין אני מכחיש, שמבחינתנו היו שגיאות, אבל המטרה הבסיסית של כל הענין היתה להפגין פעולה פסיכולוגית-פוליטית, יותר מאשר פעולה צבאית, כדי שיוכלו לספר עליה סיפורים גדולים... זוהי פעולה של לוחמה פסיכולוגית גדולה, באמצעותה הם מנסים להסב את תשומת-הלב של דעת-הקהל העולמית לצבא ישראל ולצבאות הישראליות... כשהם מנסים לחפות בכך על הצליחה, על הבקעת קו ברלב ועל כך, שכוחותינו עומדים איתן ובצורה מושלמת במזרח, הן על-ידי הארמיה השנייה והן על-ידי הארמיה השלישית... הם מנסים לבדות נצחון צבאי, כאשר המדובר הוא בפעולת-יאוש, שמטרתה פסיכולוגית ומדינית ותור-לא...“⁵⁴

במקביל להצגת פעולת צה"ל מעבר לתעלה באופן שהודגם למעלה, קיימת גם דרך התייחסות שנייה: מאמץ לגמד את המשמעות הצבאית, שבעצם אקט ההבקעה וכיבוש ראש-הגשר ממערב לתעלה, ולבטלה כליל, בהשוואה לצליחת התעלה וכיבוש ראש-הגשר ממזרח לתעלה על-ידי הכוחות המזוינים של מצרים. מאמץ זה החל כבר בימים האחרונים של המלחמה ונמשך מייד לאחר שנכנסה הפסקת-האש לתוקפה. עם הזמן, התלה דרך התייחסות זו לתפוס מקום חשוב יותר ויותר בהסיכוח של מפקדי הצבא, אשר התייחסו לפרשת המאחו של כוחות צה"ל. לדברי הלואא סעד מאמון, מי שהיה בראשית המלחמה מפקד הארמיה השנייה, הצליחו הישראלים להקים ראש-גשר אחד בגדה המערבית של תעלת-סואץ, רק אחר שני-הלו קרב שריון בן 30 שעות, שנחשב לאחד מקרבות השריון הגדולים ביותר בהיסטוריה. זאת, בעוד שהכוחות המצריים הצליחו לכבוש חמישה ראשי-גשר בגדה המזרחית של התעלה תוך יום אחד.⁵⁵ אחמד אסמאעיל מוסיף על כך, כי ה,כיס של האויב ממערב לתעלה, לא עלה בגודלו על חצי ראש-גשר אחד של אחת מחמש הדיביזיות שלנו במזרח.“⁵⁶

לסיום הדיון בסוגיה זאת, דומה כי שני הקטעים מדגימים היטב, הן את הניסיון של מפקדי הצבא הבכירים לתרץ את

53. פרשן רדיו, „צות אלערב“ בשידור ב-191345 באוקטובר 1973. אפשר, כי הפרשן רמו בדבריו על המגעים אותם קיים סאדאת בימים 16-19 עם ראש ממשלת ברה"מ, אלכסי קוסיגין בדבר הפסקת-אש בחסות המעצמות. יצויין כי לעצם נוכחותו של קוסיגין בקהיר, ניתן פרומבי במצרים רק בבוקר בו עזב הלה את קהיר („אלאהראם“, 19 באוקטובר 1973).

54. מדברי סאדאת במסיבת עיתונאים שקיים בקהיר ב-31 באוקטובר 1973 (רדיו קהיר 31 באוקטובר 1973).

55. הלואא סעד מאמון בהרצאה בכנס של קצינים בכירים שנערך בקהיר בראשית דצמבר 1973 („אלאהראם“, 11 בדצמבר 1973); בנוסף דומה גם בהרצאתו בסמפוזיון עם עיתונאים, שנערך באוקטובר 1974 (לעיל, 19).

56. אחמד אסמאעיל בראיון עם אחמד בהא אלדין (לעיל, 49). בהודמנות סחת ערך הלה את ההשוואה במלים הבאות: „האויב ריכז את כל הכוח שלו והקים ראש-גשר אחד בהיקף של דיביוזיה, תוך שישה ימים... ואילו אנו הקמנו חמישה ראשי-גשר, כל אחד בהיקף של דיביוזיה, בשש שעות בלבד“ (אחמד אסמאעיל בראיון עם כתב, „אלאדיעה ואלטלביזיון“ — לעיל, 4).

48. הלואא סעד מאמון בסימפוזיון עם עיתונאים שנערך בראשית אוקטובר 1974 (לעיל, 19).

49. סאדאת בראיון עם כתבת, „אלגואר“ (לעיל, 40); אחמד אסמאעיל בראיון עם אחמד בהא אלדין שנכלל במאמרו „דעות של מפקדים מצריים על התנהגות הישראלים במלחמת אוקטובר“, „אלאהראם“, 4 באוקטובר 1974.

50. זוהי, כאמור, הגרסה החוזרת ונשנית של דוברים מצריים שונים (כך, לדוגמה, בהרצאתו של אחמד אסמאעיל ב-16 באפריל 1974, לעיל, 5). מעניין להשוות גרסה זאת עם ההערכה הבאה: במהלך המלחמה יכול היה הצבא הישראלי להעמיק את חדירתו מעבר לפרצה שבדוורסואר, אולם הלחץ אותו הפעילה ארה"ב ב-25 באוקטובר, מנע זאת בעודו (הייכל בראיון טלביזיה של כחיות ב-2 בפברואר 1975, לפי הדימוז הכחיתי, „אלראי אלעם“; 3 בפברואר 1975).

51. מתוך נוסח הודעת הדובר הצבאי, כפי שהופץ על-ידי סימו"ת ב-170100 באוקטובר 1973.

52. כך, לדוגמה, בדברי העורך הצבאי של סימו"ת, כפי ששודרו ברדיו, „צות אלערב“ ב-162230 באוקטובר וב-191650 באוקטובר.

עם היאחזותם של כוחות צה"ל ממערב לתעלה, ודומה כי קיים יחס ברור בין השניים. ארה"ב הופכת, לאויב הראשון של האומה הערבית", כזו המספקת לישראל מטוסים יחד עם טייסייהם, במגמה, למנוע מכוחות ישראל תבוסה צבאית חדשה, הנמצאת על הסף בגזרה המרכזית של סיני". כתוצאה מכל אלה, יש להתייחס למלחמה הנוכחית לא עוד כאל מלחמה בין הערבים לבין ישראל, אלא כאל מלחמת-שחרור בין הערבים לבין הברית האמריקנית-ישראלית".⁶² הדובר הרשמי של ממשלת מצרים, אחמד אניס, סיכם מצב זה במלים הבאות: "המשך הסיוע האמריקני לתוקפנים הישראליים מוביל את הערבים לתהיה הגיונית אם נלחמים הם בישראל או בארה"ב".⁶³

משפסקו הקרבות, תפסה המדיניות בה נקטה ארה"ב במהלך המלחמה, את אחד המקומות המרכזיים ביותר בהתייחסויותיהם ובהסבריהם של אישי צמרת הנהגה המדינית ושל המפקדים הצבאיים. ההתייחסות למדיניות האמריקנית נחלקת באופן ברור לשני תחומים, קשורים זה בזה באופן ישיר: הראשון — הסיוע הצבאי בצורתיו השונות והשפעתו על המלחמה; השני — המשמעות שנודעה לסיוע זה על ההתפתחויות המדיניות, היינו: הפסקת האש.

כבר הזכרנו את דבריו של גמסי בדבר ההשפעה שנודעה להספקת טילים נ"ט, על כשלונו מתקפת-השריון ב-14 באוקטובר. כן עמדנו על טענתו וטענת אחמד אסמאעיל לפיה, היו אלה מטוסי הסיוע, ששיגרה ארה"ב ב-13 באוקטובר, אשר גילו את דבר קיומו של, "תפר" בין שתי הארמיות והעבירו מידע זה לישראל. לטענתם, הפיק מכך הפיקוד הצבאי הישראלי את מלוא התועלת, שעה שתיכנן את הבקעת המערכים של ארמיה 2 ואת צליחת התעלה. מעבר לכך, הנשק האמריקני המודרני סייע למעשה לכך, שכוחות ישראל יחזיקו מעמד למרות האבידות הכבדות שנגרמו להם".⁶⁴ שכן, "ארה"ב התחייבה בפני ישראל לשמור על המאזן הצבאי, כשהפירוש שלה (של ארה"ב) לגבי המונח מאזן, הוא לקיים את עליונות ישראל על כל הערבים ביחד".⁶⁵ יתר על כן, אליבא דסאדאת, המדובר הוא במעורבות אמריקנית ישירה, אשר התבטאה, בין היתר, בכך, שמטוסים אמריקניים, "פרקו בשדה התעופה של אל-עריש טנקים חדישים על צוותיהם, אשר נכנסו למלחמה לאלתר. בכל הפשטות, באו אנשים מאומנים ומצויידים ונכנסו ישר לקרב".⁶⁶

הטיעון החוזר ונשנה בדברי סאדאת הוא, שמצרים לחמה בישראל ארבעה ימים בלבד כשבמהלכם הושמדו לישראל,

אשר אירע, והן את תגובתם של אותם עיתונאים ופרשנים, אשר חלקו על דרך ניהול המלחמה בשלביה השונים. בתשובה לשאלותיו של הייכל, אמר אחמד אסמאעיל: "אני מודה, כי פרצה זאת היתה שלב לא טבעי לגבי הכוחות המקומיים, זאת בשל סיבות רבות... עם זאת, האם יכולה פרצה זאת להשפיע על הערך של מה שהשגנו?!" על כך השיב הייכל: "מהבחינה הצבאית, וראיית הפעולה כהלם לגבי נצחוננו... הייתי מייחל, לז פרצה זו שארעה במערב — לא היתה נוצרת".⁶⁷ גמסי התייחס לכך בפירוט גדול יותר כשאמר: "אף-על-פי שהפרצה נחשבת ניצחון טקטי של ישראל, היה המצב האסטרטגי שלה צפוי לכישלון גמור. במלים אחרות: הצלחה טקטית זו לא הצילה את האויב מכישלון אסטרטגי, בעוד שההצלחה המצרית האסטרטגית לא הושפעה ממשגנו הטקטי בעת התנגדות לפרצה. אין להעריך מלחמות על-פי מערכות מוגבלות. ההערכה הנכונה נעשית לפי התוצאות הצבאיות האסטרטגיות של המלחמה, על מכלול מערכותיה המיישמות את היעדים הצבאיים-המדיניים".⁶⁸ דעתו של הייכל שונה: "מלחמת אוקטובר נמשכה 15 יום. אם נרצה לחלק אותה, נוכל לומר כי חמשת הימים הראשונים היו בשלמותם לטובת הערבים; חמשת הימים הבאים היו תקופת-מאבק, מבוכה והכנה. חמשת הימים האחרונים היו, לדעתי, מבחינה צבאית בעדיפות הישראלים. לאחר המלחמה רצינו להתרכז רק בחמשת הימים הראשונים והישראלים התרכזו רק בחמשת הימים האחרונים. לדעתי, אנו טעינו וגם הם טעו. צד אחד גילה את כוחו ולא ניצל אותו במלואו. לאחר המלחמה הוא רצה להתרכז רק בו ולשכוח את כל השאר. הצד השני גילה את תולשתו, העדיף להשכיח אותה ורצה להפחיד את כל האנשים עם חמשת הימים האחרונים, וגם זה לא נכון".⁶⁹

המעורבות של ארה"ב במלחמה או מדוע הסכימה מצרים להפסקת אש

כבר ב-13 באוקטובר, הבליטו אמצעי התקשורת בהרחבה את מעברם של שני מטוסי סיוע אמריקניים, בצהרי אותו היום, מעל מצרים ומעל איזור הקרבות בסיני.⁶⁰ משתחלה ארה"ב להפעיל כליל 13-14 באוקטובר את הרכבת האווירית לישראל, החלו דוברים רשמיים שונים וכן, ובמיוחד, אמצעי התקשורת, להאשים את ארה"ב במעורבות ישירה לטובת ישראל. בנאומו ב-16 באוקטובר גינה, אמנם, סאדאת את עמדת ממשלת ארה"ב — על התייצבותה לימין ישראל, המנהלת, "תוקפנות נגד אומה ערבית שלמה — כאשר הודרוה לפצות את התוקפן על מה שאיבד ולספק לו את אשר לא היה ברשותו". אולם, באופן כללי דיבר סאדאת, עדיין, במונחים כוללניים למדי ותקף את ארה"ב בלשון מתונה יחסית, בהתחשב במועד ובנסיבות בו נשא נאום זה.⁶¹

ההתקפות על ארה"ב הלכו והתחזרו, מאז המפנה שחל בקרבות,

62. מתוך פרשנות ששודרה ברדיו, "צות אלערב" ב-201345 באוקטובר בר 1973.
 63. מתוך הודעת הדובר הרשמי של ממשלת מצרים, כפי ששודרה ברדיו קהיר ב-211600 באוקטובר 1973.
 64. גמסי בראיון עם מוסא צברי (לעיל, 21).
 65. מדברי סאדאת במסיבת עיתונאים, שקיים בקהיר, ב-31 באוקטובר בר 1973.
 66. סאדאת בראיון עם עורך השבועון הלבנוני, "אלאסבוע אלערבי", אשר התפרסם ב-8 באוקטובר, 1974. על האשמה זאת חזר סאדאת מספר פעמים, בין היתר בנאומו ב-2 בינואר 1975, בוועידה, שהוקם דשה לנושא, "מצרים בשנת 2000", שנערכה בקהיר. מאידך, מיתן הייכל במידה רבה טיעון זה: לדבריו לא טייסים אמריקאים סדירים אלא מתנדבים מארה"ב; לא טנקים על צוותיהם האמריקניים, אלא רק טנקים, "שנמסרו" ישר לידיהם של הצוותים, אנשי מילואים, שחיו להם בשדה התעופה אלעריש (הייכל); "שאלה ותשובה" — מאמרו השבועי ב, "אלאהראם", 26 באוקטובר 1973). השוני בין שתי הגרסות מדבר בעד עצמו.

57. אחמד אסמאעיל בראיון עם הייכל (לעיל, 9).
 58. גמסי בראיון עם מוסא צברי (לעיל, 21).
 59. הייכל בראיון עם כתב השבועון הלבנוני, "אלאסבוע אלערבי", שהתפרסם ב-27 בינואר 1975.
 60. רדיו קהיר — 132200 באוקטובר 1973.
 61. נאום סאדאת בפני מושב מיוחד של מועצת העם — רדיו קהיר, 16 באוקטובר 1973.

בשתי החזיתות של הלחימה 800 טנקים ויותר מ-200 מטוסים. בארבעה ימים אלה הובסה, אם כן, ישראל. אולם, בשלב זה, הטילה ארה"ב את כל משקלה למערכה, עם נשק חדיש, שהצבא האמריקני עצמו לא השתמש בו לפני כן. התברר לי, כי ארה"ב רוצה למחוק את הניצחון אותו השגנו יחד עם סוריה ולטשטש אותו, בעודו באיבו, לטובת ישראל". על רקע זה הגיע סאדאת למסקנה, שאין הוא יכול להילחם בארה"ב, או לשאת באחריות ההיסטורית להשמדת כוחותינו המזויינים פעם נוספת.⁶⁷ מכך נבע גם, כי, הסיבה העיקרית להסכמתי להפסקת-אש נעוצה בכך, שהייתי מוכן אמנם להילחם בישראל, אך לא הייתי מוכן להילחם בארה"ב.⁶⁸ מכיוון שכך, אני רואה בהחלטה מה-19 באוקטובר להפסיק את האש, החלטה חשובה יותר מההחלטה שהתקבלה ב-6 באוקטובר לפתוח במלחמה. בגלל החלטה זו, שמרתי על שלמות כוחותינו, שעה שארה"ב הטילה את כובד משקלה למערכה. בשנת 1967 נחלנו תבוסה בה איבדנו 80 אחוזים מנשקנו, ואילו בשנת 1973 חצינו את קו בר-לב, ניפצנו את אגדת העליונות הישראלית והערבים הפכו להיות כוח עולמי. עם כל זאת איבדנו (הפעם) רק 20% מנשקנו, וזאת בגלל ההחלטה להפסיק את האש.⁶⁹ מסקנה מצטברת מכל אלה היא, שהפסקת-האש וההסכם להפרדת הכוחות, לא נעשו עם ישראל אלא עם ארה"ב.⁷⁰ בסיום, דומה כי הדברים הבאים מבטאים נאמנה את העמדה שמציג סאדאת בסוגיה זאת: „לא הפרצה (בדוורסואר) הניעה אותנו להכריז על הפסקת-אש, אלא ההתערבות האמריקנית במערכה“.⁷¹

סיכום

ההחלטה להילחם, הפתיחה בפועל במלחמה וההישגים הצבאיים, שהושגו בימיה הראשונים, התגלו כאקט פוליטי בעל משמעות ראשונה במעלה מבחינתה של מצרים. אין ספק, כי בגלל המלחמה, יכול היה סאדאת לזקוף לזכותו שורה של הישגים חשובים ביותר, אשר במסגרת זאת, די אם נצביע על כמה מהם, בבחינת כותרות, בלא לפרט את משמעותם:

- נשבר המצב של „לא שלום ולא מלחמה“, אשר הטביע את חותמו על המורח התיכון בכלל, ועל מצרים בפרט, מאז תום מלחמת-ששת-הימים ועוד יותר, מאז הסתיימה מלחמת-ההתשה, בכשלונה של מצרים.

- מצרים הפכה מחדש להיות גורם של ממש במפה הבין-לאומית, ובכלל זה גם במפת העולם הערבי.
- מצרים סיימה את המלחמה בהצלחה לשמור על שלמות כוחותיה המזויינים — למרות התהפוכות, שחלו בחזית הלחימה. לכן, בסוקרו את מצבה של מצרים ואת מעמדה, שנה אחרי המלחמה, תוך בחינה רטרופקטיבית של השנים שקדמו לה, יכול היה סאדאת להרגיש הרגשת סיפוק מוצדקת (מבחינתו) באומרו את הדברים הבאים: „היום אנו נמצאים במצב טוב בהרבה מזה שהיינו בו לפני ה-6 באוקטובר 1973, שכן החזרנו לעצמנו את הביטחון העצמי שלנו ואת בטחוננו בכוחותינו המזויינים; ניפצנו את מחסום הפחד והפכנו לעיני העולם כולו מעם שהעולם חשב אותו רדום ובלתי מסוגל למלחמה — לעם, שגילה את עצמו ואת כוחו“.⁷²

קרוב לוודאי, כי בהערכת תוצאות המלחמה מהבחינה הכוללת — במרכזה הדיבט המדיני במובנו הרחב, עליו עמד סאדאת בדברים אלה — קיים קונצנזוס כמעט כללי בקרב הציבוריות הפוליטית שבמצרים. עם זאת, דומה גם כי לראיה זו נלוו לא מעט תהיות וסימני שאלה. מקורם של אלה הוא, ככל הנראה, כפול: השגות לגבי ניהול המלחמה מהבחינה האופרטיבית ומהבחינה הטקטית כאחד, וההפתעה בה נתקבלה הפסקת-האש. אשר להשגות לגבי ניהול המלחמה, מתמקדים הם בסוגיית ההיעצרות והדריכה במקום, שבאה אחרי התנופה, שנתגלתה בימים הראשונים של המלחמה. בעוד שהודות לתנופה זאת, יכלו הכוחות המזויינים לזקוף לזכותם את הישגיהם הגדולים ביותר בשטח, גרמה הדריכה במקום, כך טוענים המבקרים, לשינוי שחל בתמונת המצב הצבאית: כשלון המתקפה המשור-יינת ב-14 באוקטובר, ובמיוחד הפרצה באיזור דורר סואר, שהסתיימה בניתוק הכוחות של ארמיה 3 מעורפם. אשר להפתעה בה נתקבלה הפסקת-האש, דומה כי מקורה בהצהרות שחזרו ונשנו בימים שקדמו לה בדבר ההחלטה הנחושה להמשיך במלחמה, כל עוד לא חוסלו באופן מלא „התוצאות של התקופנות“, דהיינו התוצאות הטריטוריאליות של מלחמת-ששת-הימים. נוצרה, אם כך, בקרב חוגים רבים במצרים הרגשה של ניצחון מלא יותר, שהוחמץ — בגלל האופן בו נוהלו המבצעים הצבאיים, במיוחד על-ידי הרמות הגבוהות של הפיקוד — אשר העיבה, במידה מסויימת, על התודעות עם ההישגים המדיניים, שהושגו הודות לעצם אקט המלחמה.

בגלל כל אלה, מצאו עצמם אישי הצמרת המדינית והצבאית במצב, בו נאלצו לחזור ולהסביר את אשר אירע — לעתים קרובות כשהם נתונים בעמדה של התגוננות. מתוך כך הלכה ונוצרה בהמשך הזמן עמדה רשמית, מעין היסטוריוגרפיה רשמית של האירועים. אין זו בהכרח האמת, אפילו לא זו הידועה והמוכרת לאותם המנהיגים והדוברים; וזוהי בפירוש היסטוריוגרפיה סלקטיבית, אשר חותם של ראייה בדיעבד טבועה בה באופן ברור למדי, ושכל מטרתה להציג את האירועים עים מזוית-ראיה, הגושה להנהגה המצרית. הגם שזוהי היסטוריו-גרפיה סלקטיבית, המוכרת בתור שכזאת מן הסתם לדובריה, הרי כתוצאה מעצם החזרה עליה פעמים רבות, הולכת ומטש-טשת בהמשך הזמן ההבחנה בין האירועים כפי שאירעו בפועל, לבין האופן בו מוצגים אלה בפומבי. כתוצאה מכך, תופכת

67. סאדאת בראיון עם כתבת „אלאנאר“ (לעיל, 40). בראיון זה פרסם סאדאת, ככל הנראה לראשונה, את נוסח האיגרת אותה שלח לנשיא אסד בשעות המוקדמות של ה-19 באוקטובר, בה הודיע לעמיתו מסוריה על החלטתו להסמיך את הסובייטים להשיג הפסקת-אש בהקדם ואת הנימוקים, שהובילוהו לקבל החלטה זאת. בהודמנות אחרת טען נשיא מצרים, כי, „מטרת ארה"ב היתה לחסל את כוחותינו במלואם, על-ידי השמדה קולקטיבית מחושבת“ (סאדאת בראיון עם מלחם כרם, עורך היומן הלבנוני „אלבירק“, לפי סימו"ת מקהיר, 9 בינואר 1975).

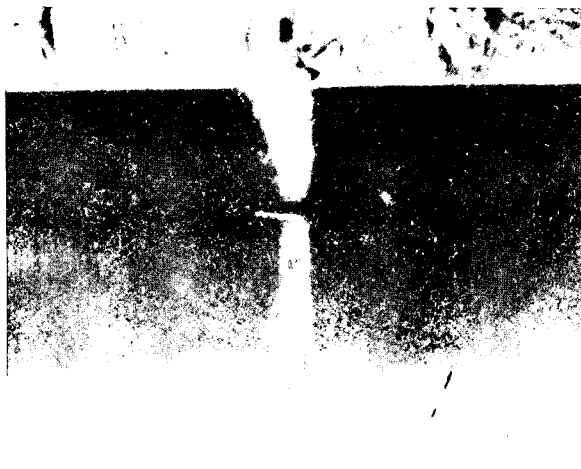
68. סאדאת בראיון עם עורך „אלאסבוע אלערבי“ (לעיל, 66).

69. סאדאת בפגישה, שקיים ב-28 בינואר 1975 בפריז, עם משתלמים מצריים — לפי „רוז אליוסוף“, 3 בפברואר 1975.

70. סאדאת בנאומו ב-2 בינואר 1975 (לעיל, 66). בהודמנות אחרת הגדיר עמדה זאת באופן הבא: „כאשר אישרנו את הסכם הפרדת הכוחות עם ישראל, בינואר 1974, לא חתמתי עליו עם ישראל אלא עם אמריקה. שכן, אמריקה היא העיקר וישראל אינה אלא הצל שלה“ (סאדאת בראיון עם עורך „אלבירק“, לעיל, 67).

71. סאדאת בראיון עם עבד אלסתאר אלטוליה עבור השבועון „רוז אליוסוף“, לפי סימו"ת מקהיר — 23 במרץ 1975.

72. סאדאת בראיון עם עורך „אלאסבוע אלערבי“ (לעיל, 66).

הגשר היבשתי שנבנה על-ידי צה"ל, לקראת השלמתו

דומה גם כי אין זה מקרה, שאת השעיר לעזאזל, „הסטרא אחרא“, עדיין מסמל ה„אימפריאליזם“, המגולם עתה, כמו גם ב־1967, על-ידי ארה"ב, אשר החליפה את בריטניה שמילאה תפקיד זה בתודעה המצרית עד אחרי מבצע סואץ ב־1956.⁷⁶ לפחות מבחינה זאת, של היכולת וגם הצורך ליצור מערכת של אשליות כתחליף להכרה במציאות על כל צדדיה, דומה כי עדיין קיימת זהות ברורה בין מצרים בהנהגתו של סאדאת לבין תקופת שלטונו של קודמו, עבד אלנאצר.

הגרסה כפי שהיא מוצגת, ל„אמת“ היסטורית בעלת חיות משלה, לא רק אצל קהל השומעים, אלא גם אצל המופקדים על הפצתה.

במרכזה של ההיסטוריוגרפיה הרשמית בגרסתה הפומבית, נמצא הטיעון בדבר „הקשר האמריקני“ שראשיתו בטיסתם של מטוסי הביון מעל החזית ב־13 באוקטובר, המשכו בסיוע המאסיבי של אמצעי לחימה שנשלח לישראל, וסופו בטיעון בדבר המעורבות הישירה באמצעות טייסים וצוותי טנקים, שלחמו בשורות צה"ל. מבחינות רבות, זוהי מהדורה חדשה של הטיעון אותו השמיע עבד אלנאצר במהלך מלחמת-ששת-הימים, לפיו נטלו טייסות של חיל-האוויר האמריקני, שהמריאו מנושאות מטוסים ששטו בקרבת החופים של מצרים, חלק במכת הפתיחה האווירית של ה־5 ביוני 1967.⁷³ מאחר שהמצרים מעמידים את הסיוע הצבאי האמריקני במקום כה מרכזי במערכת טיעוניהם, אך טבעי הוא, כי הם מצניעים עד למינימום את התפקיד שמילאה רכבת-האוויר שהפעילה ברה"מ בהזנת מכוונת-המלחמה שלהם. יתירה מזו, נוסף להבחנה, אותה עושים המצרים בין מלחמתם הם, שהיא מלחמה צודקת המכוונת נגד תוקפנים — ובתור שכזאת כל סיוע המוגש להם הוא מוצדק ולגטימי — לבין מלחמתה הבלתי צודקת של ישראל, עורכים הם הבחנה נוספת בין מהות הסיוע אותו הגישו כל אחת משתי מעצמות-העל למדינות הלוחמות. דומה, כי הדברים הבאים מביעים בצורה הנאמנה ביותר הבחנה זאת:

„הגשר האווירי האמריקני, אשר הוקם למען ישראל באל-ערשי, היה גשר להתערבות אמריקנית אמיתית. אשר לגשר האווירי, אותו הקימו הסובייטים למענו, הרי שזה העביר משלוחי ציוד שהוסכם עליהם קודם המלחמה ואשר שיגורם (אלינו) התעכב. אין כלל מקום להשוואה בין שני הגשרים: אחד מתערב בנשקו המודרני ובכל מה שעומד לרשותו, ומטיל את כל כובד-משקלו למערכה ואילו השני נותן חלק מנשק שאושר בהסכמים, אך שיגורו התעכב ובפועל צריך היה להגיע זמן רב לפני כן. מאז היום השני של המערכה ביקשתי מברה"מ טנקים, אך השריון המבוקש מברה"מ, לא הגיע אלי אלא שבוע ימים לאחר הפסקת האש“.⁷⁴

למקרא דברים אלה ניתן, כמובן, לשאול מה הגיע בכל זאת ברכבת האוויר הסובייטית, אשר מטוסייה הראשונים נחתו במצרים ב־12 באוקטובר ומה הגיע באניות הסובייטיות הרבות, אשר פקדו את נמלי מצרים מאז הימים הראשונים למלחמה.⁷⁵ אולם, מתברר, כי שאלה כזאת אינה מטרידה כלל את סאדאת או דוברים מצריים אחרים.

מרכזיות הטיעון בדבר המעורבות האמריקנית, אשר מסקנתה הטבעית האחת היא, שבגללה נאלץ סאדאת, בעל כורחו, להסכים להפסקת-האש, מעידה על האכזבה מההצלחה הצבאית המוגבלת, שהשיגו הכוחות המצריים במהלך המלחמה, ועל חוסר-האונים נוכח התאוששות כוחות צה"ל מאירועי הימים הראשונים, והצלחתם להטות את הכף מבחינה צבאית בהמשך ימי המלחמה. עם זאת, יש בכך פעם נוספת ביטוי לחוסר יכולתם של המצרים להכיר בפומבי במציאות המלאה, על כל היבטיה, ועל הצורך הטבוע בהם עמוק להישען על שעיר לעזאזל זר כדי לתלות בו את האשם.

73. הכוונה לשיחה, שהתפרסמה מאז, בין עבד אלנאצר לבין המלך חוסיין ב־5 ביוני והשדר אותו שיגר לחוסיין ב־7 ביוני 1967, בהם „התבשל“ הטיעון בדבר המעורבות האמריקנית. הנוסח המלא של השיחה והשדר נמצא בספר חוסיין פותח במלחמה — „מערכות“, אפריל 1974, עמ' 76—77 ועמ' 84—85.

74. סאדאת בראיון עם עורך „אלאסבוע אלערבי“. בהודמנות אחרת טען סאדאת, כי „ברה"מ לא החלה לפצותינו על הטנקים שאיבדנו, אלא שבוע אחרי שהחלה הלחימה, וזאת למרות הצורך הגדול שלנו בטנקים בעת מערכת הפריצה“ (סאדאת בראיון ל„רוז אליוסף“, שהתפרסם ב־23 בספטמבר 1974).

75. אחד הפרשנים הצבאיים הלבנוניים העריך, כי במשך ימי המלחמה קיבלו מצרים וסוריה, בדרך האויר, כמות כוללת של 13 אלף טון של נשק וציוד לחימה ועוד כמות כוללת של 50 אלף טון בדרך הים (ראאד חסין עודה: „ה־6 באוקטובר — שנה אחרי המלחמה“, „אלג'מוריה“, לבנון, 10 באוקטובר 1974).

76. המושג „סטרא אחרא“ ומקומו בתפישה הלאומית המצרית, לקוח ממאמרו של י. אורון: „המיתוס הלאומני במצרים של ימינו, המזרח החדש, כרך י' חוברת 3 (39), 1960 עמ' 154—157. בעל המאמר כותב גם, כי בעת מבצע „קדש“ טענו שבויים מצריים רבים, כי חיילים צרפתיים לחמו ליד הישראלים בסניג ואחרים העידו, כי נישבו בידי הצרפתים. קוי הדמיון בין תיאור זה לבין הטענות בדבר מעורבות אמריקנית ישירה ב־1967 וב־1973 גדולים, לדעתנו, מהשוני ביניהם.

תפקידי, מה עלי לעשות וכיצד, אבל כבר הספקתי לשמוע סיפורי-מלחמה רבים מפי הלוחמים הוותיקים ונדמה היה לי, כי האויב ממתין לי מאחורי כל שיח ועץ. יתכן שמחשבה זו — יותר מכל דבר אחר — היא שסייעה לי להישאר בחיים בתחילה, וגם לאחר מכן, במשך כל תקופת שירותי שם.

כשיצאנו לדרך, העברתי את הרובה שלי למצב של ירי אוטו-מטי-מלא ועד מהרה נוכחתי איוה מעשה טפשי עשיתי. הטעם הראשון שטעמנו אותו יום מאש האויב היה ממטח ארטילרי. כשחלפו הפגזים מעל לראשי, צנחתי ארצה. מחשבתי הראשונה היתה כי זהו ירי של תותחין-אנו, ורק כאשר שמעתי את האנשים האחרים צועקים, „נכנס!“! הבנתי מה קורה. נתקפתי אימת-מוות. הייתי מבוהל כהוגן, אבל מפקד הכיתה אמר „זו קדימה“, ואני זותי — הישר אל מול קני-הרובים של מארב אויב. למשמע היריה הראשונה מרוביהם, צנחתי על ברכי, כיוונתי את רובי בכיוון המארב (או בכיוון שהיה נדמה לי נכונ). סחטתי את הזהק וכיסיתי באש את השטח שלפני. עם כל הרעש שעשיתי, הייתי משוכנע כי השמדתי את המארב לחלוטין. לאחר שבריר השניה שנדרש ממני, כדי להוציא את כל התחמושת שבכלי שלי — ולאחר שאזוני חדלו מלצלצל — הצלחתי להבחין בנפץ היריות של האויב.

עתה היה קצב האש שלהם גדול הרבה יותר, ולי נצטיירה תמונה מדויקת יותר באשר למיקום עמדותיהם ומיקום הצלפים שלהם. אלא שבשבילי היתה זו אבחנה מאוחרת מדי. היה עלי להחליף מחסניות כשאני רבוץ על בטני. מרבית המחסניות הרורביות שלי היו תלויות על פני חלק גופי הקדמי. היה עלי להתהפך על גבי, למצוא מחסנית מלאה ולשלוף את הריקה. אין ספק, כי עד להשלמתו של תהליך זה, יכולתי להיהרג מספר פעמים. הדבר שהציל את חיי היה המחסה הזעיר שמצאתי בתוך שקע-קרקע רדוד. מפקד הכיתה, שנשאר כל זמן המסע סמוך מאוד אלי, התקדם בלווית כמה חיילים נוספים וכולם השיבו אש אל עמדות האויב. אחרי-כך נסוגונו כולנו ולבסוף אף שטפנו את עמדות האויב.

ירי מן הכתף

הלקח האמיתי שהפקתי מהתקרית היה אותו ערב, לאחר שהרוחות נרגעו במקצת ויכולתי לשחזר בשקט את אירועי היום. רק אז הבנתי עד כמה „בסיסי“ היה „האימון הבסיסי“ שקיבלתי. הבנתי שחיי ניצלו רק הודות לצירוף-מקרים מוצלח שזימן לי האל הרחום והתנון. נשבעתי כי לקחי אותו יום לא יישכחו ולא יבוזבוזו. למדתי את פרקי בדרך הקשה ולא חדלתי מלימודי עד יום עזבי את ויאט-נאם.

ככל שחלפו החודשים, נעשיתי מתורגל יותר וערמומי יותר במלאכתי. כאשר הייתי נתקל, פתאומית, באויב, היתה היריה הראשונה שלי באה „מן המות“, משום שאת הכלי שלי הייתי מחזיק נמוך, כשאני מהלך רכון במשעול הפטרולים. היריות שלי היו, בדרך-כלל, מדויקות ומכוונות היטב — בהתחשב במחסה המודמן שמאחוריו הייתי תופס עמדת-ירי טובה. שם הייתי מרים את הכלי לכתף ומכוון כל יריה למטרה מוגדרת — בדיוק כפי שלימודני בבסיס-הטירונים — והתוצאה היתה שאש האויב היתה תמיד יותר מפורזת ופחות קטלנית. קליע אחד, מדי פעם, הפגע בעמדת האויב, גרם שם למדומה

רב-טוראי ג'רלד ר. אלם

במשך שלוש שנות שרותי הצבאי לא פגשתי בחייל שנצטווה לשמש כמוביל,* מבלי שיעביר מיידית את נשקו ל„אש אוטומטית“. בשל סיבה אינסטינקטיבית כלשהי, כאשר מטילים על חייל בשדה להוביל, הוא מעביר את נשקו מיד לתנוחה זו, מבלי שאיש הדריכו לעשות זאת. נראה שהעברת הנשק למצב של „אש אוטומטית“, מקנה למוביל תחושת ביטחון.

הפעלה נכונה של הנשק בירי אוטומטי מלא, יכולה להיות קטלנית ביותר, אך לגבי המוביל, המצב שונה במקצת: אמנם נכון, כי עליונות כמותית בעוצמת האש יכולה להיות תכליתית מאוד עבור יחידה המסתערת על עמדה מבוצרת, אך חייל בודד, כאשר הוא מופתע או מצוי בהלם, נוטה לבזבז את תחמושתו במהירות רבה מדי, מבלי לשקול מה הוא משיג בכך. אסור לשכוח, כי נקודת-החוד היא נקודה שבה צפוי תמיד, ובכל רגע, מגע עם האויב. מעטים מאוד האנשים שעצביהם חזקים דיים, רמתם המקצועית גבוהה דיים, ואימוניהם טובים דיים — כדי להקנות להם שליטה מלאה על כל חושיהם, כאשר הם מופתעים, או כאשר הם נקלעים למצב של „חיים או מות“.

מסקנה: הלוחם הבודד שבחוד, אחר שיתגבר על ההפתעה הראשונית ועל ההלם הראשון, יצליח לתזיק לאויב יותר ולהעסיקו זמן רב יותר, אם ישגר אליו מספר כדורים מכוונים היטב, ולא יבזבז את כל תחמושתו בפרץ-אש פראי אחד.

★

כשהגעתי לויאט-נאם, הייתי מבולבל ואובד-עשתונות. לא היה לי מושג מה מתרחש. הוצבתי לגדוד ה-2 של רגימנט הנחתים ה-4, ומנמל דאנאנג נשלחתי, בשיירת רכב, למקום בשם „קאמפ אוואנס“, כאן גדלו בלבולי וחוסר-התמצאותי עוד יותר. הוצבתי למחלקת-רובאים והוצגתי בפני מפקד הכיתה החדש שלי. תוך פחות משבוע מיום בואי, יצאתי למשימת-הקרב הראשונה שלי.

טבילת-אש

בצאתנו מתחומי המחנה, הורה לי המפקד להתקדם אל ראש הטור ולתפוס את עמדת-החוד. כלל לא היה ברור לי מהו

* בויאט-נאם נהגו האמריקאים למנות אחד החיילים כמוביל, או איש חוד (Point man). חייל זה נע בראש הטור וניווט את הכוח. — ה.מ.ע.ר.

רבה יותר, מאשר עשרים קליעים החורשים את צמרות-העצים או את תבלת-השמים אשר מעל לראשו.

הרצועה

רצועת-הרובה מחוברת לכלי כדי להקל את נשיאתו. נוכחתי כי בקרב היא מיותרת לחלוטין. אין זה אלא אבזר-מותרות של ימי-שלום. בקרב, לעולם אין לשאת את הנשק תלוי על הכתף, או בכל צורה אחרת שאינה מאפשרת ירי מידי. הרצועה מפריעה לתנועה, מקימה רעש, נתפסת בצמחיה, ובדרך-כלל מפריעה לפעילות נכונה.

מעולם לא נופקה לי רצועה יחד עם הרובה שלי, אולם נחתים רבים שהכרתי, נהגו להשתמש באלתור שכונה בפניו: „רצועת ג'ונגל“. היתה זו פיסת חבל, או רצועת בד ארוכה, שנכרכה סביב הקת ונקשרה מתחת ללוע. בצורה כזו אפשר היה לשאת את הנשק תלוי לפני החייל, כשהרצועה מקיפה את הראש ונסמכת על השכם הנגדית. שימוש כזה ב„רצועת ג'ונגל“ איפשר לשאת את הכלי בנוחות, מבלי לאבד את הכוונות לפתיחה מיידית באש. מנהג נפוץ זה היה, לכאורה, הפיתרון המושלם עבור פטרולים ארוכים או פעולות ממושכות, בהן נשיאת הכלי ביד עלולה להיות מייגעת מאוד. אלא שצורת נשיאה כזו מעודדת ירי שוטף „מן המותן“, שהוא בזבזני ובלתי מדויק ביותר. ידוע לי שצורת ירי כזו מנוגדת לכל המסורת, האימונים והעקרונות של „חיל הנחתים“. גאוות-היחידה של הנחתים היתה תמיד בכושר הקליעה המעולה של הנחת.

בהיותי בפטרול, בספטמבר 1967, הבחנתי בחייל-אויב. הש-תוחחתי לאט לאט, מאחורי המחסה שסיפקה לי סוללת-העפר של שדה-אורז, וניסיתי לכוון אליו את רובי תוך שליכה על הבטן. נסיוני הראשון נכשל, כי כאשר השתרעתי על בטני ופשטתי את זרעי קדימה — נתהדקה „רצועת הג'ונגל“ סביב צוארי ולא הצלחתי להרחיק את הכלי במידה מספקת כדי לתמוך אותו בכתף לצורך כיוון ויריה. התפתלתי כדי להעביר את „רצועת הג'ונגל“ מעבר לראשי. תוך כדי כך היא הסתבכה בקסדת-הפלדה שלי וסחבה אותה אחריה. חייל-האויב לא הבחין בי ולמרות מצב הביש בו נמצאתי, היתה לי שהות מספקת כדי להסתדר, לכוון ולירות בו. אבל אילו היה אותו חייל-אויב עירני קצת יותר, היתה „רצועת הג'ונגל“ בהפכת ל„רצועת המוות“ שלי.

ניסיון

אין שוטה גדול יותר ממפקד מתלקה או מפקד כיתה המציב בראש החוד חייל חסר-ניסיון. במשך כל נסיוני ב„חיל הנח-תים“, הכרתי רק שני אנשים המסוגלים, להערכתך, לשמש כמובילים. כל השאר שימשו רק כ„בשר תותחים“ — מבלי שיהיו אשמים בכך. יש לבחור בחייל לתפקיד אבטחה קדומנית של הטור, לא משום שהוא זקוק לניסיון או משום שהוא חדש ביחידה — אלא רק אם קיבל אימון מתאים לתפקיד זה והוא יודע מה עליו לעשות שם, בחוד. רק בחירה מעין זו תתן ליחידה — וגם לחייל שבחוד — סיכוי-מה להינצל ולהצליח.

מרבית הפטרולים מתארגנים בתוך גדרותיו של מתחם יחידותי. שם צריך להתחיל תפקידו של המוביל — לא במרחק של

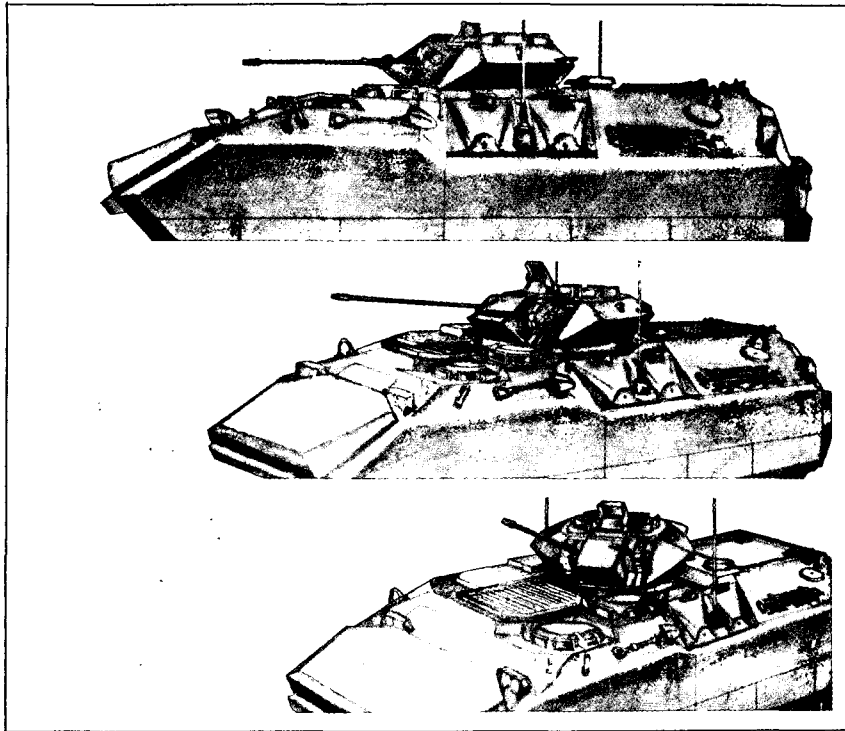
קילומטר או שניים מעבר לקוים שלנו, אלא מיד עם תחילת תנועתו של הפטרול. מיד לאחר שהיחידה-המוליכה חולפת על-פני עמדות-ההגנה התיצוניות של המתחם שלנו, נמצא המוביל באיזור המסוכן ביותר שבו עתיד הוא ללכת במשך כל הפטרול. אם יחידה כלשהי מתכוונת להישאר באיזור כלשהו, במשך פרק זמן ממושך, היא תניח בדרך כלל גדרות-תיל ותציב עמדות-מגן מסביב למתחם שלה. קטעים מסוימים בגדר נשארים פתוחים — או ניתנים לפתיחה — כדי לאפשר לפטרולים ולמארבים לצאת מן המתחם ולשוב בחזרה לתוכו. האויב יודע מתצפיותיו, כי אף שנתבי הפטרולים יכולים להשתנות תמיד, הרי שנקודות-הגיחה שלהם מן הגדר מועטות וקבועות. לכן ברור שאזורי הכניסה והיציאה עלולים להיות מלכודות-מוות. בחודש ספטמבר 1967, חנה הגדוד שלי ליד קוץ-תיאן. אני עצמי לא נלכדתי במארב, אבל השתתפתי ביחידת-הפניו שניקתה את השטח אחרי הקרב. פינינו שם יותר מארבעים גופות של חיילי הפלוגה שלנו שעלתה על מארב-אויב במרחק שלא עלה על 400 מטרים מגדר המתחם-הגדודי.

עירנות

אם המובילים זוכים לאימון מוקדם נאות, אין ליחידתם סיכוי רב ליפול לתוך מארב. באותו מקרה עגום, לא ידע מישהו מה הוא עושה, או שפשוט לא קיבל את האימון הדרוש. לדעתך, אין לכך כל הצדקה — פרט לעובדה ש„עמדת החוד“ מעולם לא זכתה לתשומת-לב נאותה מצד המפקדים הבכירים. המוביל חייב לצפות ולהבחין בכל — כל דבר טבעי או מעשה ידי-אדם — בחזיתו ובאגפיו, מן הקרקע ועד השמים. אסור שפרט כלשהו יתחמק מעיניו הבולשות. שום דבר. אסור שנתבי התקדמותו יהיה בעל מתכונת קבועה. הוא חייב לעצור מפעם-לפעם, ברווחי-זמן לא קצובים. הוא חייב להתבונן ולהאזין. כאשר הוא עובר ליד שיח עבה או משוכה צפופה, כדאי לו, מפעם לפעם, לנעוץ לתוכם את הכידון שלו. קרוב-לודאי שהוא לא יצליח לדקור חייל-אויב המסתתר שם, אך לעומת זאת, הוא עשוי להפחיד חייל אויב אחר הצופה בו ממרחק-מה ולערער את בטחונו העצמי. המוביל חייב לזכור, כי האויב נמצא בשטח וממתין רק לו. לאויב היתה שהות להסוות עצמו היטב. שיח הוא רק שיח אבל, אולי, בכל זאת...

המוביל חייב לבחור בנתיב-צעידה שיוליך את היחידה דרך שטח חשוף, קטן ככל האפשר — אף שלעתים, אין להימנע מחציית שטחים פתוחים וחסרי כל מסתור. לאויב היה זמן רב כדי להתכונן. האויב מומחה להסוואה. האויב ממתין. האויב יבחר, במקרים רבים, דווקא במקום הסביר פחות מכל בשביל מארב, כיוון שהוא יודע, כי הנחתים יאבדו מזהירותם ומעיר-נותם באיזור שבו נדמה כי אין מקום למארב. פטרולים רבים נלכדו באמצע שדות-אורז. חיילי האויב רבצו בתוך המים והבוץ והשמידו את היחידות המתקדמות.

בעת שהמוביל עובר סוללת שדה-אורז, משוכת-שיחים או בניין, הוא חייב תמיד לבדוק היטב מה מסתתר מאחוריהם, בשל סיבה פשוטה: אם הוא צועד במרחק ניכר לפני הטור, עלול מארב-האויב להניח לו לחלוף על פניו בשלום, כדי ללכוד את היחידה העיקרית. המוביל אינו חייב להרגיש עצמו (המשך בעמ' 48)

חידוש טקטיקה ועניינה

נגמ"ש MICV

עמנואל קרבלנינג

התכונות הבאות:

* מהירות, כדי להגדיל את כושר התמרון שלו בשדה הקרב.

* עוצמת-אש רצינית, כדי להפריד את חרמ"ש האויב מהטנקים שלו ולהביס את כלי הרכב בעלי השריון הקל ומטרות רכות אחרות.

* כושר הגנה בפני מקלעים, מוקשים, ארטילריה ורסיסים.

* מהימנות ואחזקה קלה.

פיתוח התשובות היעילות לדרישות אלו, צריך שייעשה בשיתוף פעולה ובפיקוח של הנדסת-אנוש, כדי להבטיח שהצוות יפעל מהנגמ"ש ביעילות מירבית ויוכל להביא את רכבו בבטחה ובמהירות אל שדה המערכה ובחזרה. באפריל 1972 הורו מין פיקוד צבא ארצות הברית הצעות לפיתוח הנדסי ולייצור הנגמ"ש. בנובמבר אותה שנה נבחרה F.M.C. Corporation לקבלן-יחיד. חברת F.M.C. היתה אמורה לתכנן ולייצר שני דגמים, אב-טיפוס ראשון של ה-MICV ושניים-עשרה דוגמות של רכב עם פיתוח הנדסי (להדגמה ובדיקת מערכות). בסוף אוקטובר 1973 התחילה F.M.C. לבצע בדיקות תפעול על הדגם הראשון של ה-MICV. במקביל,

נגמ"ש הקיים, שכן ימשיכו להשתמש בנגמ"ש זה בביצוע רוב התפקידים האחרים של הכוחות הלוחמים.

פרויקט ה-MICV של צבא ארה"ב החל בשנת 1964, בשעת התמרונים המשותפים של צבאות ארה"ב וגרמניה-המערבית, כאשר בפעם הראשונה הורשתה יחידה של חיל-הרגלים להילחם מתוך רכבה. הצבא המערב-גרמני התבסס בתמרונים אלה בעיקר על דוקטרינת חיל-הרגלים הממוכן. אחרי בדיקות כושר ויכולת ה-ביצוע, נמצאה דוקטרינה זו כמתאימה למושגים של צבא ארה"ב, והנגמ"ש ה-גרמני, "מרדר" התקבל לשימוש על-ידי כוחותיו. אולם, MICV גרמני זה, נמצא כבד וגדול מדי לתפקידים הרבים של כוחות צבא ארצות-הברית. כמו-כן הוא לקה בכושר ההגנה הבליסטית וביכולת השייט שלו. אי-לכך הסתמנה כוונה לשפר את הנגמ"ש M-113-A1, אך, לרוע המזל, תכונות המהירות והניידות של הנגמ"ש לא היו מספיקות בשביל לתמוך ולהיצמד לטנקים האמריקניים. שיפור הנגמ"ש ה-קיים היה עלול לעלות כמעט אותו מחיר כמו של הרכב החדש (MICV), אך בלי יעילותו ויתרונותיו.

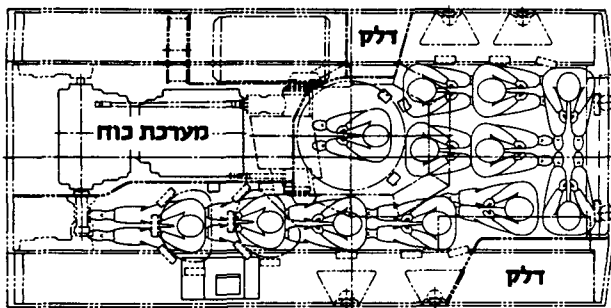
אחרי שנים אחדות של בדיקות ומחקרים, הוחלט לתכנן מחדש רק"מ שיהיו בו

ה-MICV¹, התקבל בהתלהבות גדולה כסמל לתקופה חדשה לאיש חיל-הרגלים, תקופה בה יוכל החייל לשאת אתו את שריונו ואת אש-החיפוי שלו לכל אשר ילך. זהו הרכב הקרבי הראשון המתוכנן כל-כולו עבור חיל-הרגלים של ארצות-הברית. מטרתו, לשמור על קצב תנועה אחיד עם השריון, להעביר את הלוחם ה-רגלי, קרוב ככל האפשר לשדה המערכה, ולהעניק לו הגנה מירבית בדרך. רכב זה יאפשר לכוחות חיל-הרגלים לאתר את האויב ולהיכנס עמו לקרב, כאשר שריונו של הנגמ"ש מגן עליהם בפני פגיעת אש-שטוחת-מסלול ורסיסי ארטילריה. בהתחשב עם הנתונים ועם צרכי הלוחמים, תוכנן הנגמ"ש כך, שימנע היווצרות רעשים מוזיקים וגזים מרעילים, ותתאפשר גישה חופשית ושדה-פעולה נרחב לתריסר החיילים על צידום המלא.

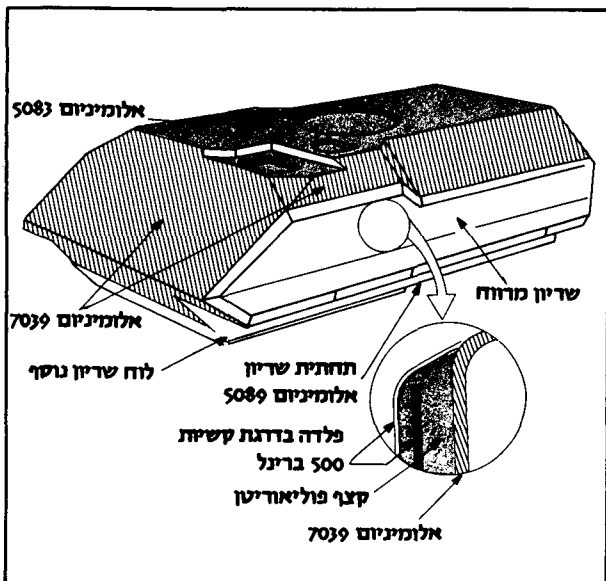
תולדות ה-MICV מקבילות לסיפור תולדות הנגמ"ש (APC)². ה-MICV הוא התחליף המוצע לנגמ"ש M-113-A1, כנושא כיתת חיל-הרגלים בגודלים המיועדים להילחם מתוך רכב ממוכן. רכב-הקרב החדש המוצע לא יבטל את ה-

¹ MICV — Mechanized Infantry Combat Vehicle.

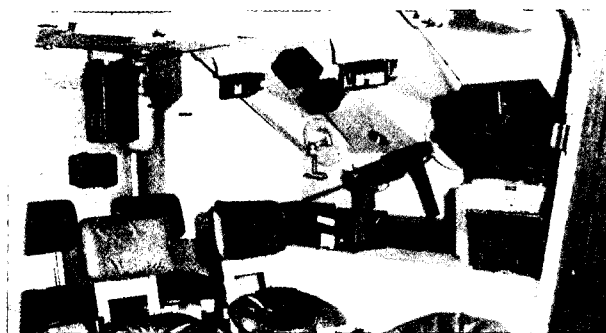
² APC — Armored Personnel Carrier.

ה-MICV ישא כיתה בת 12 חיילים —
2 אנשי צוות ועשרה לוחמי חרמ"ש.
6 מאנשי הכיתה ישבו לאורך
הדפנות, בעמדות הפעלת הרוס"ר M-16
מבעד לחרכי־הירי.

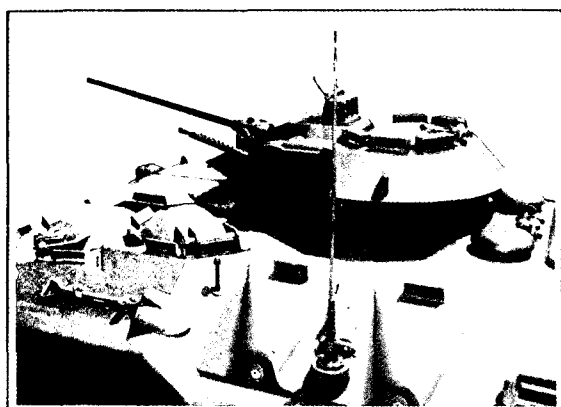
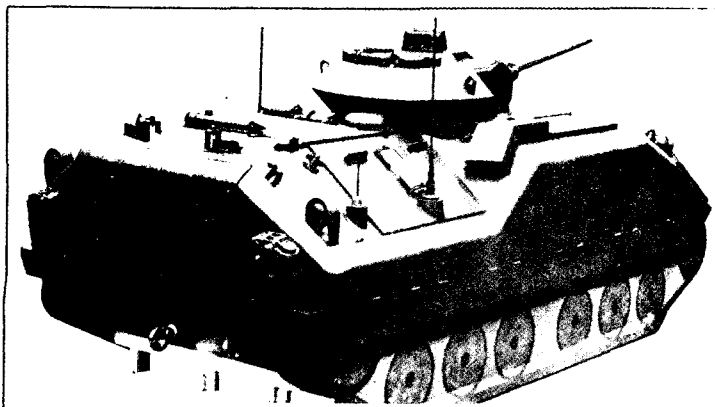

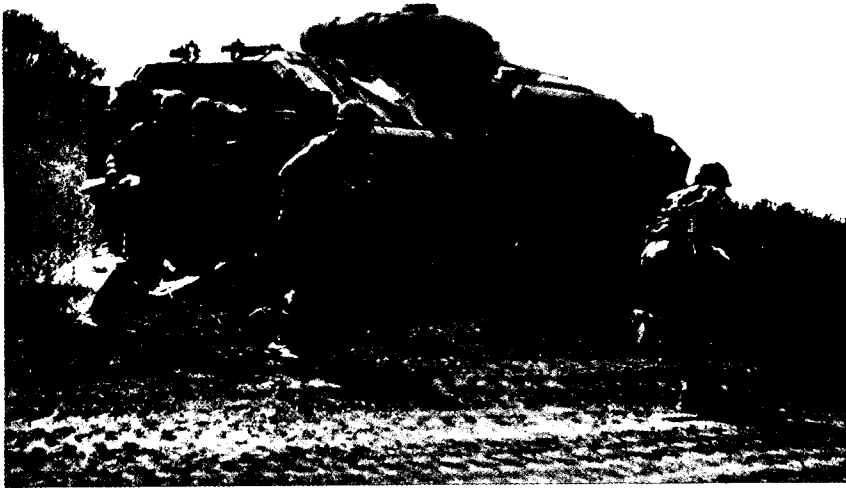
כדי להשיג הגנה בליסטית עם משקל מינימלי, מורכבים השלד של ה-MICV ושריונו משכבות דקות של שריון. טכניקה זו כוללת פלדה, אלומיניום וקצף פוליאוריטן, כדי לספק את ההגנה הנדרשת, בדיבד עם שמירת כושר הציפה למשימות אמפיביות.

הצד הימני של תא הלוחמים: שני המושבים ליד הדופן הם עמדות הירי של חרכי הירי הימניים. המושב הקדמי הוא עמדת הירי הימנית האחורית. זהו הדגם הקודם, בו נראה תמ"ק M-3 בעל קוטר "0.45, המוצב בתוך הירי. הדגם הסופי נועד לרוס"ר M-16, בעל קוטר של 5.56 מ"מ.

תכנון השלד ופיתוח השריון, העשוי משכבות דקות, יהפכו את ה-MICV לכלי לחימה מהיר ויעיל ביותר, בעל עוצמת־אש מוגברת. רכב זה יהיה מסוגל להעביר כיתה מוכנה לקרב לכל מקום שיתבקש, או ללוות את הטנקים בשדה המערכה. התכנון, המהירות, האמינות ועוצמת־האש — כל אלה מבטיחים אריכות חיים לכלי־רכב זה.

הושלם ייצור האב-טיפוס של ה-MICV, בדצמבר 1973. ניסויים ובדיקות נוספות של רכב הפיתוח ההנדסי הראשון אמורים היו להיות מוכנים עד יולי 1974. יתר ה-11 — עד אוקטובר 1974.

בנובמבר 1974 היו אמורים 11 מכלי-רכב אלה להגיע ל-"TECOM",³ בסיס הניסויים של פיקוד צבא ארצות-הברית. במשך שנת 1975 אמור להתבצע ניסוי מספר 2, בד-בבד עם ניסויים בתנאי מדבר וניסויי פוטנציאל ההובלה האוירית. ב-דצמבר 1975 יתחילו הניסויים עם התותח Bushmaster החדש, כמערכת הנשק העיקרית. ניסויים אלה ימשכו בשנת 1976, כולל מבחנים עם הצוות שיבוצעו על-ידי "הועדה להערכת הניסויים". פיתוחים סופיים וניסויים מבצעיים ייעשו בסוף שנת 1977. או-אז יקבע סיווג ראשוני. כמובן שתאריכי הניסויים האלה ניתנים לשינוי, אך כל שלב בתהליך הוא הכרחי. הנגמ"ש ייבדק בכל סוגי האקלים ואילו בדיקת מהימנותו ואחזקתו, על כל מרכיביו, תימשך תוך כדי השימוש בו.

MICV מול M-113

ה-MICV עומד בראש סולם הצרכים של צבא ארצות-הברית. ההשוואה בין ה-MICV ובין נושא הגייסות הנוכחי ה-M-113, מאפשרת להוכיח ולהבהיר את הסיבות לכך. ב-MICV ניתן להשתמש בעת תנועתו בכל כלי הנשק שבו, כאשר כל הצוות שרוי תחת חיפוי. יהיה לו תוחם קבוע בקוטר של 30—20 מ"מ כנשק עיקרי, מקלע מקביל 7.62 מ"מ ו-6 רוס"רים בקוטר 5.56 מ"מ לירי מבעד לחרכי-הירי. לעומת זאת, לנגמ"ש M-113 רק נשק עיקרי — מקלע 0.5", אין לו מערכת נשק משנית, והירי הוא ללא כל הגנה למקלען, החסר גם את היכולת לירות בדייקנות בשעת טלטולי הנסיעה. כמו כן אין לו כל חרכי ירי לנשקו האישי. ניידותו של ה-MICV מצביעה על התקדמות ניכרת של חיל-הרגלים ביכולת להחמימה שלו. רכב זה מאפשר נסיעה במהירות של יותר מ-20 מ"ש בשטח, לעומת כ-8 מ"ש של ה-M-113. הוא יכול לנוע בדרכי עפר קשות ולעבור בארבע וחצי שעות את המרחק, שהנגמ"ש M-113 עובר ב-10 שעות. ה-MICV מאיץ מ-0 ל-30 מ"ש ב-20 שניות, לעומת

האישי בחרכי-הירי, שיהיו בשימוש הצוות. הובאו בחשבון גורמים מבצעיים נוספים כגון:

* תדלוק — אופן התדלוק.

* תחזוקה — האם תכנון הרכב והכשרת הצוות יאפשרו אחזקה עם הכלים שעומדים לרשותם?

* אקלים — האם הצוות יוכל לפעול בצורה יעילה בתנאי מדבר, באיזור טרופי ובקוטב?

כך תוכננו המושבים עם תוספת של כ-4—3 אינצ'ים למרחב הישיבה של כל אחד מאנשי הצוות, כדי לאפשר את פעילותם עם לבושים (המיוחד) באיזור הקוטב. המושבים גם תוכננו כדי להפחית ככל שניתן את השפעת פיצוץ מוקשים מתחת למזקו"מ.

כדי לעמוד בתחרות עם צבאות העולם, זקוק צבא ארה"ב לנגמ"ש זה. כך למשל, מצוי בידו הצבא הגרמני הנגמ"ש "מרדר"; בדי הצבא הסובייטי מצוי הנגמ"ש "ב.מ.פ-1" (אשר היה בשנת 1967 הנגמ"ש האמיתי הראשון בעולם); צרפת מפתחת את ה-AMX-10P עם תוחם של 20 מ"מ וטילים נ"ט, שיהיה בעל תכונות אמפיביות ויכולת ניידות בכל השטחים; אנגליה עוסקת בפיתוח נגמ"ש הדומה ל"מרדר" הגרמני; ארצות-ברית ורשה אמורות להצטייד במספר עצום של נגמ"שים מודרניים ויעילים, עם תכונות אמפיביות וחרכי-ירי.

ה-MICV יענה על חלק חשוב של צורכי צבא ארצות-הברית של שנות ה-80 בשדה הקרב, על-ידי עוצמת-האש שלו, שריגו, ניידותו ומהימנותו. הוא גם מעניק שטח מוגן יותר לחייל על ציודו, ומאפשר לו בכל עת תצפית טובה על שדה-הקרב. ■

למעלה מ-25 שניות הנדרשות ל-M-113. הוא יכול לנוע עם הטנקים בשדה-הקרב בקצב המהירות שלהם, לא כן הנגמ"ש M-113. ה-MICV מאפשר לכיתת חיל-הרגלים הממוכנת להישאר בתוך הרכב, לירות ולפתח קרב-אש מעמדות מוגנות נגד מטרות רכות. כאשר הלוחמים עוזבים את רכבם, להחמימה רגלית, הם יכולים לקבל חיפוי וסיוע מתותח הנגמ"ש ומ-המקלע המקביל. ה-MICV יוכל לשאת את הלוחמים בכל סוגי שטח. כלי-הרכב יהיה בעל תכונות אמפיביות, וניתן יהיה להעבירו במטוס לצרכי מבצעים מוטסים. הוא יצויד במכשירי ראייה ובפריסקופים, כדי לאפשר התמצאות בשטח תוך כדי תנועה. כך יוכלו החיילים לאתר את האויב, ולהחזיר את מעמדותיהם המוגנות. גם הנדסת אגוש לקחה חלק פעיל בכל שלבי התכנון של הרכב. הקצאת הנפח, קביעת מרחב הכניסה והיציאה, פינוי הגוים המזיקים הנפלטים ממערכת כלי-הירי העיקרית ומכלי הירי האחרים, כל אלו נחקרו ביסודיות כדי להבטיח כי הנגמ"ש ייבנה בהתאם לצרכי הלוחמים האמורים לפעול בתוכו.

ה-MICV יכיל מושבים ל-12 איש: מפקד הנגמ"ש, נהג, תותחן ותשעה לוח"מים. שישה לוחמים יוכלו לירות מבעד לחרכי הירי. הצוות כולו יהיה חמוש ברוס"רים M-16, לשם לחימה והגנה עצמית על הקרקע, בזמן נטישת כלי-הרכב. נבדקו היטב גורמים כגון מיקום הנשק וכל ציוד אחר החיוני להגנה, רעשים פנימיים ממקומות אפשריים, כגון חרכי-הירי, מערכת הירי הראשית, יחידת הכוח, המזקו"מ וכן גורם השיחה ברשת הקשר. לאור ממצאי בדיקות אלה פותחו אמצעי הגנה נגד רעשים ומערכות-קשר עבור המפקד, התותחן, הנהג ומפעילי הנשק

3. TECOM — Army Material Command's Test and Evaluation Command.

רס"ן (מיל') עמוס לוריא

אמנם כן, כאשר ניסו להפכו לנגמ"ש לוחם ופיתחו את הדגם המשופר M-113A1P.E — הוא הפך להיות מסורבל במידה רבה לעומת הנגמ"ש המקורי, איבד את כושרו האמפיבי ונגרעה זריזותו. אבל החלפת מערכות הכוח ושיפורים במערכת הנהיגה ובמקו"מ, פיצוהו על הפסדים אלו. על-כל-פנים ברור, כי לא גורם הניידות הוא שהכריע בדבר פיתוח נגמ"ש חדש, אלא כושר הלחימה שלו בשעת תנועה.

שרידות

זהו אחד התחומים, בהם הכרח היה להכניס שיפורים יסודיים לעומת הנגמ"ש M-113, כדי להעניק לו כושר לחימה בצוות קרב אחד עם טנקים. בדגם המשופר, שיפרו את ההגנה על-ידי ציפוי דפנות הנגמ"ש במעטה חיצוני של לוחות פלדה, אשר הגדילו אמנם את כושר ההגנה וכושר השרידות, אך בה בעת גם הגדילו את משקל הנגמ"ש במידה קריטית.

בתכנון הנגמ"ש החדש פתרו בעיה זו על-ידי תכנון מקורי של שריון משולב מאלומיניום, פלדה וקצף, ששמר על משקל נמוך יחסית. הרכב זה נבחר מסיבות שונות. אחד החידושים שהיו בנגמ"ש M-113 של שנות התמישים היתה בחירת שריון האלומיניום. בימים ההם התקשתה ארה"ב להשיג פלדה ובהשגת אלומיניום לא היו מגבלות. מכיוון שהמטלורגים הבטיחו להשיג יכולת הגנה שווה גם עם שריון קל יותר, הוחלט להשתמש בשריון האלומיניום. עיקר יתרונו של שריון זה, בכושרו לספוג רסיסים, אשר במקום להפוך לנתזים, הם נתקעים במתכת הרכה. אולם מצד שני, יוצרת מתכת זו מגבלות טכניות קשות ביותר בכל הקשור לאחזקה ולתיקונים. יתר על כן: פגיעת מתכת זו בנגמ"ש מוציאה אותו בדרך כלל מפעולה, כלומר משביתה את השלדה.

תכנון הנגמ"ש החדש לא פתר את בעיית המשקל. לא הושג היסכון במשקל, שכן, בשביל להשיג כושר הגנה זהה, נחוץ היה שריון העבה פי שלושה מזה של שריון הפלדה. זהו גם בערך היחס בין המשקלים הסגוליים. ולכן, יותר משהשיגו משקל נמוך, יצרו בעיות קשות של אחזקה ושרידות. היסכון אמיתי במשקל מושג בשיטה שיושמה בטנק M-60, בו ייצרו מאלומיניום רק אותם מרכיבים, בהם אלמנט כושר התגנה אינו מהותי במיוחד, כגון בחלקי המקו"מ.

כדי לשפר ולתקן את כושר השרידות, ייצרו את ה-MICV משריון כפול. את הרווח בין המתכות מילאו בקצף מיוחד, לשם שיפור ההגנה כנגד אפקט תחמושת המטען-החלול (נ"ט נפיץ) ולשם בידוד. אולם, בשריון מורכב כל-כך טמונה מגרעת יסודית: שילוב של מתכות וחומרים שונים גורר סיבוכים בייצור, ובעיקר באחזקה. הטיפול באלומיניום הוא בעייתי ביותר, ואם יש מורכבות רבה יותר, של אלומיניום + פלדה + קצף, ברור כי הדבר כרוך במגבלות ובמורכבות רבה יותר בעת תיקונים וטיפולים. זאת ועוד: שיטה מורכבת זו לא פתרה את מגבלות השרידות של האלומיניום, ועדיין כל פגיעה בו היא קטלנית לנגמ"ש.

שילוב המתכות אינו מביא לחיסכון משמעותי במשקל, יוצר בעיות של טיפול במתכות שונות ואינו פותר את בעיות כושר השרידות הנחות של האלומיניום, אם כי הוא משפר את כושר ההגנה והשרידות של הנגמ"ש כולו. ייתכן מאד, כי בשריון העשוי על טהרת הפלדה ניתן להשיג תוצאות טובות יותר.

המחבר מנסה לשוות לדבריו גוון של ניתוח הבעיות, המשימות ודרכי הפעולה של לוחמת חי"ר ממוכן, אך נראה כי מאמרו מהווה בעיקר סקירה היסטורית ותיאורית של תהליך פיתוח הנגמ"ש MICV. אף אני אטפל בנגמ"ש MICV בלבד.

סקירה היסטורית

הסקירה ההיסטורית של המחבר אינה תואמת את ההיסטוריה הצבאית. הוא כותב כי ה-MICV מציין עתיד חדש של הלוחם הרגלי. אולם, אם נבדוק בזהירות את ההיסטוריה הצבאית, ניווכח לדעת כי כבר בעת כיבוש הארץ היה רכב הברזל נחלת העמים המפותחים. צבא מצרים רדף אחר העבדים העברים הבורחים ברכב ברזל. בימי השופטים נלחם סיסרא בישראל ברכב ברזל. הפלשתים היו ידועים בצבאם הממוכן. יתרה מזו, להבדיל מהנגמ"ש, שנועד להוביל את הלוחמים אל פאתי היעד, שם הם אמורים להמשיך את מלחמתם כרגלים, הרי לוחמת המרכבות הקדומה היתה מושתתת על לחימה רכובה, כאשר המרכבה מילאה אותן הפונקציות, שממלא ה-MICV, למעט השוני בכלי היריה.

הגדרות היעוד

המחבר מתאר את ראשית התכנון של הנגמ"ש החדש כפרי של התרשמות חיובית מהנגמ"ש הגרמני, "מרדר" שאיפשר לחימה רכובה בצוות קרב משולב עם טנקים. בגלל מגבלות טכניות, לא ניתן היה להכניס שיפורים בנגמ"ש M-113 כדי להתאימו ללחימה כזאת, ולכן התחילו בפיתוח הנגמ"ש החדש. זוהי גישה שטחית. ברור כי לא התחילו בתכנון הנגמ"ש החדש בגלל מגבלות טכניות של שיפור הנגמ"ש מהדגם הישן, אלא בעקבות ניתוח של הגדרת מטרה חדשה לרכב החרמ"ש. דבר זה אמנם אינו נאמר במפורש במאמר, אולם ידוע כי התגבשה מגמה להקנות לחי"ר הממוכן, שהיה עד כה פסיבי בשעת התנועה, כושר לחימה מתוך הנגמ"ש עצמו, בעת שהוא רכוב. לאור מגמה זו שיתפו פעולה עם ה"מרדר", תקפו את מגמות הפיתוח במזרח, ומכיוון שאי-אפשר היה להביא את השיפורים והשינויים ההכרחיים לכלל ביטוי מלא בנגמ"ש M-113, הוחלט לפתח נגמ"ש חדש.

ניידות

המחבר חוזר ומדגיש את בעיית הניידות המוגבלת של הנגמ"ש M-113 שבגללה אין הוא יכול להשתלב בצוות הקרב המשוריין עם הטנקים מבחינת הניידות, ולכן התעורר הצורך בפיתוח נגמ"ש חדש. דא עקא שבצה"ל הוכיח נגמ"ש זה כושר ניידות מעולה, וברוב המקרים עולה כושר ניידותו אף על זה של הטנקים החדשים ממנו, למעט חציית תעלות וטיפוס על-גבי מדרגות, אך לעומת זאת הוא יביל-אוויר ואמפיבי.

מערכת הירי הראשית

ב-MICV ישנה מערכת ירי ראשית המורכבת מהתותח Bush-master וממקלע מקביל. לאחרון תפקיד חשוב בייצור נפח אש גדול, יעיל וזול כנגד החי"ר. אשר לתותח, הרי שהוא נבחר כדי להקנות לנגמ"ש כוח-אש בהתאם להגדרת יעודו, קרי: כושר השמדה של מטרת רכות.

למערכת זו יש שתי מגרעות עיקריות. ראשית, גם אם נניח כי היעוד הוא נכון, הרי שתותח מסוג זה אינו יכול להשמיד מטרה רכה: לכל היותר הוא יכול לפגוע בה, ולעתים אף לשתק את רכב האויב, אך למעט מקרים בהם יתלקח רכב האויב, בדרך כלל לא תושג השמדה. אם ניקח בחשבון כי מערכת זו היא יקרה מאד (מעל 120,000 ל"י במחירי 1973), מורכבת ומסובכת ביותר ויחד עם זה מוגבלת בביצועיה — הרי ראוי כי תיבדק שנית כדאית התקנתה. שהרי נגד מטרת חי"ר, מטרת שטח ו/או משאיות, די לנו במקלע המקביל, או לכל היותר — מקלע 0.5". מטרת רכות כבדות יותר, כגון נגמ"ש אויב, אינן ניתנות להשמדה בקלות, ואילו להשגת הפגיעה בהן בטווח גדול (מטרות נקודה) — דרושה מערכת כינון מדויקת מאד. הגנה כי כן יש בנגמ"ש מערכת יקרה ומורכבת מאוד, אשר כושרה לביצוע משימותיה, מוגבל למדי. המגבלה השנייה חמורה עוד יותר, וממילא נשאלת השאלה אם זהו היעוד הנכון של מערכת זו, שהרי נקבע, כי הנגמ"ש יהווה חלק מצוות משוריין ויפעל במשותף עם הטנקים. הבה נשאיר לטנק את מלאכת הפגיעה והשמדת המטרות הקשות, או מטרת הנקודה, ואילו הנגמ"ש וצוותו יפעלו נגד חי"ר האויב ונגד מטרת-שטח אחרות. בפעולתם זו יאפשרו לטנק לפעול נגד מטרתיו. חלוקת תפקידים זו תמנע בזבוז של אמצעי לחימה יקרים, ותפיק מכל מערכת את התרומה המירבית לצוות הקרב. הדבר אינו נכון לו היה הנגמ"ש מיועד לפעולה עצמאית. אולם מכיוון שמוגדר בפירושי כי הנגמ"ש יפעל בצוות קרב בשילוב ובשיתוף עם טנקים הבה ניחד לכל מערכת את התפקידים והמטרות המתאימים לה.

סיכום

ישנם ב-MICV מספר שכלולים ופיתוחים שלא באו לידי ביטוי במאמר, כגון שיפורים במערכות-הכוח, במערכות הנהיגה והבקרה, במזוק"מ ובמערכות-הירי. מאידך, זהו כלי אשר לא יענה על כל ליקויי כושר ההגנה והשרידות של הנגמ"ש M-113, ואילו כוח-האש שלו, המותאם ללחימה רכובה — מהווה בזבוז של מערכת יקרה אשר אינה יכולה (או אינה צריכה) לבצע משימותיה בעילות, הן מבחינת מערכת-הירי העיקרית, והן מבחינת הירי בגשק-האיש. נוסף לכך, תכנון ישיבת הלוחמים אינו עונה על צרכי הפעולה הרגלית.

לכן נראה לי, כי זוהי מערכת יקרה ומסובכת, אשר יתרונה בניידותה, וחסרונה במורכבות ובמחיר הגבוה של מערכות-הנשק ובמבנה השריון. אלו משפיעים לשלילה על כמות ההצטיידות הדרושה ועל הוצאות ומגבלות בתחזוקה. כמדומני שהמגרעות נובעות בעיקר מתפישה מוטעית של יעוד הנגמ"ש, חוסר חשיבות בפרופורציה לא נכונה ללחימה הרכובה, ודבקות בתפישה הקיימת של טכניקת הייצור של הנגמ"שים בחברת F.M.C.

אחת ההשערות לדבקות באלומיניום היא, כי לחברת F.M.C יש בנושא זה מונופול וידע ולכן היא שואפת (כקבלן יחיד) לשמור על יתרונות אלו, שיבטיחו את המשכת הייצור על ידה באופן בלעדי.

ישיבת הלוחמים

בתכנון הישיבה — יש פרט מוזר: אין הלוחמים יושבים באופן שיאפשר להם גיחה מהירה מהנגמ"ש לצורך פעולה רגלית, אם לאורך הדפנות (כמו שני הלוחמים האחוריים), או לאורך המרכז (כמו בדגם הישראלי של הנגמ"ש M-113). כאן יושבים ארבעה לוחמים, כולל המפקד, בטור עורפי, כשפניהם לחזית. אולי זה יעיל ונוח בעת לחימה רכובה, אך זהו פגם חמור בכל הקשור לירידה מהירה מהנגמ"ש. ייתכן, שהדבר נובע מכך, שהמתכננים אינם מייחסים חשיבות מספקת לפעולה הרגלית, או מחמת מגבלות של ניצול הנפח הפנימי. כך או כך — זוהי מגרעת חמורה.

תפעול הנשק האישי

בעל המאמר מדגיש ומחשיב מאוד את כושר הלחימה של הרכב בעת תנועה. לדעתו תורם כושר תפעול הנשק האישי מבעד לחרכי-הירי בצורה משמעותית להגברת כושר הלחימה של הנגמ"ש. נדמה כי הערכה זו מוגזמת למדי. ראשית, אנו יכולים להבחין, כי כל הלוחמים יושבים כשצידם (השמאלי — למעט הלוחם השמאלי האחורי) מופנה אל חרך-הירי. ישיבה זו מעוררת השלכות על נוחיות ויכולת התמרון בכינון, גם במצב נייה, קל וחומר בתנועה. בקשר לטכניקת הירי מבעד לחרך-הירי. יעילות הירי בנגמ"ש הרסי B.M.P-1 היא מוגבלת ומפוקפקת. יש לך מערכת משוכללת של פריסקופ+חרך-ירי עם חלון תצפית/כינון צמוד. למרות שה-מערכת משוכללת ביותר, הרי מבחינה מעשית, מבוצע הירי כמעט בכינון קבוע ו"עיוור", הן מפאת מגבלת שדה-הראיה בשלב איתור המטרות, הן מפאת מגבלות ייצוב וכוונון בשעת התנועה, והן מחמת מגבלות בכינון. על כל פנים, ניתן לומר בצורה חד-משמעית, כי ירי זה מוגבל ביותר. מאידך, מערכת חרכי-ירי יעילה (יחסית) כמו זו של B.M.P-1 היא יקרה ומור-כבת ביותר, כיוון שהיא כוללת אבזרים נוספים, כגון מערכות לפינוי התרמילים וגני הירי, מערכת לחימום העדשות כדי למנוע הצטברות אדים וכן בעיות אטימה. נשאלת השאלה: האם מערכת כה מורכבת ויקרה מצדיקה תמורה כה שולית? לא זו בלבד, אלא שמערכת זו באה במקום או על-חשבון מערכת יעילה יותר. בנגמ"ש הגרמני, "מרדר" יש מערכת של מקלע סיפון, עם צידוד 360 מעלות והגבהה של 60 מעלות. היריה יושב בתוך הנגמ"ש ואילו המקלע, המותקן על גג הנגמ"ש, מופעל על-ידי מערכת שלט-רחוק. מקלע זה יעיל נגד מטרת-שטח ומטרות נ"מ כאחת. נפח האש שלו גדול פי כמה מנפח האש של כל לוחמי החרמ"ש גם-יחד, ואפשרות איתור המטרות והעסקתן בירי, ביום ובלילה — היא ללא כל השוואה לעומת תפעול הנשק האישי. ב"מרדר" שילבו את שתי המערכות, וכך ניצלו את יתרונות שתיהן. ב-MICV ויתרו על מקלע הסיפון — ולכן כוח האש של נגמ"ש זה נופל בהרבה מזה של ה"מרדר".

הצנחנים מדכאים את הטרור

תא"ל (מיל') יצחק בראון

לכן, וב-7 בינואר 1957 לא חלפו אלא פחות מחודשים מאז פינו הצנחנים הצרפתיים במפח-נפש את אדמת מצרים אחרי „מבצע סואץ” — שהיה מבצע אומלל ביותר מבחינת הצרפתים. אי-הצלחתה של צרפת ב„מבצע סואץ” בנובמבר 1956, השאיר משקע קשה אצל הצבא הצרפתי, ובקרב הצנחנים בפרט, שכן הניצחון אשר היה בהישג ידם — נמנע מהם. בתקופה זו, וקוק היה צבא צרפת להצלחה צבאית, כדי לשקם את המוראל שלו ואת אמינותו.

צרפת תלתה תקוות רבות ב„מבצע סואץ”, שאחד מיעדי הבלתי מוצהרים, היה להנחית מהלומה על מצרים, להפיל את משטרו של נאצר, ובצורה זו לגרום לחיסולו של המרד האלגיירי, שינק את עיקר כוחו והשראתו ממצרים. אולם, מבצע זה, שבו השתתפו כוחות צרפתיים ואנגליים ניכרים, הביא לתוצאות הפוכות. צרפת ואנגליה לא הצליחו להגיע להכרעה צבאית, ונאלצו לפנות את אדמת מצרים, כשלושה שבועות לאחר תחילת המבצע. משטרו של נאצר לא רק שלא הופל, אלא שנאצר יצא כ„מנצח” וכגיבור המערכה, והפך ברחבי העולם הערבי, לאיש המסמל את המאבק למען החירות הערבית — הלוחם האמין נגד הקולוניאליזם והאימפריאליזם. מצרים המשיכה לשמש עורף איתן ובסיס מוצק למחתרת האלגיירית: שם אומנו אנשי המחתרת, משם בא עיקר הציוד והחימוש וכל סיוע אחר — ובעיקר זה, שקיבלה המחתרת ממזרח-אירופה.

„מבצע סואץ” עודד דירבן את התנועות הלאומניות הערביות ושימש מנוף להגברת המרד האלגיירי. אלגייריה בכלל, והעיר אלגייר בפרט, הפכו לזירה שבה השתולל הטרור ופגע באורח אכזרי ביותר באוכלוסיה הצרפתית והערבית כאחד. אלגייריה היתה מאוכלסת אז בכמליון וחצי תושבים צרפתיים — בחלקם צאצאי מתיישבים, שהגיעו לאלגייריה עוד בשנות ה-30 של המאה ה-19 והקימו כפרים, חוות, ואחוות בכל רחבי המדינה, ובמיוחד לאורך רצועת החוף. תושבים אלה היו נתונים להתקפות קטלניות מצד המחתרת האלגיירית. המחתרת נהגה בברוטאליות גם כלפי האוכלוסיה המוסלמית, במגמה להפחידה, להשליט עליה את מרותה ולהרתיעה מפני שיתוף פעולה עם צרפת.

מאסי מתאר בפירוט רב את כינונה של דיביוית הצנחנים העשירית, וכן את המצב ששרר באלגייריה מבחינת המבנה השלטוני, התחוקתי והצבאי. מתיאוריו אנו למדים כי בתחילת שנת 1957 לא היתה צרפת ערוכה, כדי לטפל במצב הצבאי ובבעיות הטרור באלגייריה. מערך הכוחות הצרפתיים באלגייריה, האמצעים שעמדו לרשות כוחות אלה, המודיעין הצבאי וסוכנויות המודיעין האחרות — כל אלה לא עמדו בשום יחס למצב ששרר באותה עת באלגייריה.

מאסי נאלץ לבנות כמעט הכל מחדש — ואמנם עשה זאת, בהצלחה רבה ובמהירות שיא. תוך כדי לחימה בנה את הכוח והתאים את שיטות הלחימה והמודיעין לצרכי המבצעים המשתנים.

המבצע המתואר בספרו של מאסי — אשר נושא בצרפתית את השם היומרי למדי „הקרב האמיתי על אלגייר”, דבר המעיד גם על הקונטרוברסאליות הרבה של הנושא — הוא ללא ספק סיפור הצלחה של דיביוית הצנחנים העשירית. מאסי מגולל בספרו חתך ענייני — לא דווקא בסדר כרונולוגי

ב-7 בינואר 1957 אירעו שתי התרחשויות, שבישרו את תחילתה של יוזמה צרפתית תוקפנית חדשה במערכה הצבאית והמדינית שניהלה אז צרפת לדיכוי הטרור באלגייריה ולקידום מדיניותה של „אלגייריה צרפתית”.

האירוע האחד קשור בשר החוץ הצרפתי כריסטיאן פינו, שהגיע באותו יום לג'ניו-יורק כדי להשתתף בישיבת עצרת האו"ם. בבואו הצהיר כי בכונתו לטעון בפני העצרת, שאין האו"ם מוסמך לטפל בבעיית אלגייריה, שכן זוהי בעיה צרפתית פנימית, ואין לאו"ם כל סמכות להתערב בענייניה הפנימיים של צרפת.

האירוע השני התרחש באלגייריה, בדרך מקרה או במתכוון, באותו יום עצמו. לקוסט, השר-התושב ומושל אלגייריה, הודיע לגנרל מאסי כי הוא עומד למנותו למפקד צבאי של מחוז אלגייר, וכי הוא מטיל עליו את המשימה של השלטת סדר והחזרת השקט על כנו באיזור. לצורך זה הוא יעניק לו את מלוא הסמכויות הצבאיות, ובלבד שישתלט על המצב שהתדרדר לשפל חמור ביותר.

ארגון המחתרת האלגיירי — ה-פ.ל.ג. — הגביר את פעולתו ונשקפה סכנה ממשית כי יעלה בידו לשבש את החיים, עד כדי יצירת תהוה ובוהו בטריטוריה, לאחר סדרה של שביתות, מעשי פיגועים ומבצעי חבלה שאירגן. זוהי, אפוא, תחילתו של מבצע צבאי מרתק באלגייריה של דיביוית הצנחנים העשירית, כפי שהוא מסופר על ידי הגנרל ז'אק מאסי, מפקדה של הדי-ביזיה, בספרו „הצנחנים נגד הטרור”. אולם, כדי להבין ולהעריך נכונה את סיפורו של הגנרל מאסי על כל ממדיו, עלינו להציג תחילה את הפרשה האמורה בהקשרה ההיסטורי, ולדעת יותר על התנאים המיוחדים שבהם התנהל מבצעה של דיביוית הצנחנים העשירית בפיקודו של מאסי, על האווירה הכללית והלכי הרוח ששררו בצבא צרפת באותו זמן, וכן על כמה מן האירועים החשובים שקדמו למבצע והשפיעו על מהלכו.

באחת ההערות המסכמות, שבהן חותם מאסי את ספרו, הוא אומר, כי „המערכה על אלגייר, שהשתתפו בה הצנחנים וכוחות הגזרה, אשר הועמדו תחת פיקודי, השיגה ללא ספק את היעדים שהוצבו לפניה”. והו לא רק אחד הקטעים המסיימים של הספר אלא גם מעין רעיון בסיסי של הספר כולו ולא פעם מתקבל הרושם, כי כל הספר לא נכתב אלא כדי שייאמרו דברים אלה — דברים שנועדו, אולי, לשמש עדות בפני כס ההיסטוריה. לפי מאסי, לא בשל כשלון הצנחנים — בהם הוא רואה מעין מסדר אבירים — נטשה צרפת את אלגייריה.

בשנת 1956 עדיין ליקק צבא צרפת את פצעיו ממלחמת הודו-סין וממפלת דיאן-ביאן-פו, שאירעה פחות משלוש שנים קודם

העלילה שלו לגיבורים בעלילות ובדרמות נוספות, שפקדו את צרפת והביאו אותה על סף מלחמת אחים, כתוצאה מן המאבק הצרפתי על אלג'יריה.

הקורא הישראלי בכלל, ומפקדי צה"ל בפרט, ישאלו עצמם אם ניתן להפיק לקחים מן הניסיון הצרפתי באלג'יריה, שהגיע לשיאו במבצעי הדיכוי העשירית. האם יש דמיון או אפילו הקבלה בין מה שהתרחש באלג'יריה לפני 15 שנים ובין מה שמתרחש עתה בזירתנו אנו?

לא אטול על עצמי משימה יזמרנית זו, ובוודאי לא על סמך סיפור ספרו של הגנרל מאסי. קיים גם קושי אובייקטיבי לעשות הערכה השוואתית בין שני תהליכים היסטוריים, גם אם נותה סיטואציות בודדות שיש בהן דמיון רב, וגם אם אחד הצדדים מנסה ליישם רעיונות, תורות ושיטות, שהיו מקובלים באלג'יריה. נשאיר את מתן התשובה לשאלה זו לקורא הישראלי ולהיסטוריה.

אולם, יורשה לי לשאול שאלה אחרת בהקשר זה המתייחסת לצרפת בלבד: היכן שגתה צרפת במהלך שלטונה הרצוף בן 300 שנה באלג'יריה — ומדוע ויתרה על שלטונה בטרטוריה, דווקא בתקופה בה טוהרה אלג'יריה מן הטרור ושוב לא היוותה בעיה צבאית? מדוע נאלצה צרפת לוותר על רעיון „אלג'יריה צרפתית“, שלמענה הקדישה מיטב משאביה ומאמציה במשך למעלה ממאה ושלושים שנה, עד כדי אינטגרציה מלאה של הטריטוריה לצרפת?

נראה כי על אף מסירותם, אומץ לבם, והקרבתם של צנחני צרפת, לא השכילו הללו לקרוא נכונה את „תמונת הקרב השלמה“, תמונה שהשתרעה והתפשטה מעבר לגבולות אלג'יריה, ואשר בה היו מעורבות תמורות מדיניות, חברתיות ובינ-לאומיות שלא התפתחו ביחס ישר ובמקביל להישגיהם ולהצלחותיהם של הצנחנים האבירים בתוך אלג'יריה. ■

— של המבצע, על רכיביו ובעיותיו השונים. על מאסי היה להילחם תחילה בתנאים נחותים, כשהאויב נהנה מיתרונות זירתיים חשובים ביותר, וכאשר האוכלוסיה המקומית ומבנה השטח משמשים לאויב רקע ומסוהי טבעי, וגם מחסה ומגן.

אחת המטרות, שאותן הצליח מאסי להגשים, היתה בידודם של הטרוריסטים מן הרקע הטבעי ומבסיסי המוצא שלהם. בעניין זה אנו רואים, כיצד משלב מאסי את מיטב האינטליגנציה הצרפתית, את כושר החשיבה הגמיש והתקפני, עם דבקות קנאית של הצנחנים, שהתעקשו לבצע את משימתם בכל מחיר. הוא מטוהר באורח שיטתי את הקסבה האלג'ירית, משליט סדר בעיר אלג'יר ואחר-כך יוצא להתמודד עם כוחות המחותר באזורי הכפר, בשטחים הטרריים ובאזורי הגבול, בניסיון למנוע החדרת תגבורות לתוך אלג'יריה.

כדי לנתק את יחידות המחותר מן העורף התחוקתי שלהן באזורים הכפריים ולחייב אותן להילחם בשטח פתוח, בו יכול צבא סדיר להביא לידי ביטוי את אמצעי הלחימה המתקדמים שלו, עקר מאסי אלפי כפריים מבתיהם ומכפריהם והקים כפרים חדשים, שהיו תחת חסותם ושליטתם של הכוחות הצרפתיים. בקרבות הצנחנים נגד הטרוריסטים ברחבי אלג'יריה הופעל, זו הפעם הראשונה, באופן מאסיבי המסוק על-ידי הצנחנים.

לתשומת לב מיוחדת ראויים הפרקים, בהם מתאר מאסי את ארגון מערכת המודיעין של הדיכוי שלו, את דרכי איסוף הידיעות, את סוכנויות האיסוף ואת הדרך שבה ניצל המודיעין ידיעות אלו, הן להרחבת רשת המודיעין עצמה והן למטרות מבצעיות מיוחדות. כן ראוי לציון הפרק המיוחד, שמקדיש מאסי לתיאור חבר הקצינים והמפקדים הבכירים שבדיכוייה. הוא מתאר אותם בקיום חיים, מתוך חיבה והערצה עמוקה.

ספרו של מאסי הופיע כחמש-עשרה שנים לאחר שהתחוללה המערכה, אותה הוא מתאר בספרו. מאז הפכו רבים מגיבורי

(המשך מעמ' 41)

קרבן-עולה הכרחי של האויב — הוא יכול להגן על עצמו על-ידי בחירה מתמדת ותוזרת של נקודת-המסתור הבאה שאליה יונק במקרה שתפתח עליו אש. כל מחסה טוב לכך, ואפילו שקעורית רדודה בקרקע.

זהירות מאזרחים

המוביל זקוק לאימון מסוים כדי לדעת להבחין בין שקעורית בטוחה בקרקע לבין מלכודת-פתאים או מהמורת-חניתות. המוביל חייב להיות תמיד עירני ומתוח. לעתים קרובות קרה שהאויב אילץ את הכפריים להמשיך במלאכתם בשדות-האורן, בעוד מארב-האויב רבץ בתוכם ובקרבם, והמתין להתקרבותם של הנחתים הבלתי-חשדניים. הרבה נחתים מתו משום שהכפר שאליו התקרבו עשה רושם של מקום שקט ושלו: רואים את הכפריים בשטח; הכפריים עוסקים בעבודתם הרגילה; הכל נראה נורמלי. אולם, יש חובה לשגר תמיד יחידת-סיור לבדוק את הכפר לפני שהיחידה העיקרית קרבה אליו ונכנסת לתוכו. במקרים רבים לא נעשה הדבר והמוביל היווה את האבטחה היחידה של יחידתו.

אל לו למוביל להסס לסמן על עצירת הטרור, ואם יש ספק כלשהו בליבו, עליו לדווח למפקד היחידה על חשדותיו. כל

התקשורת בין יחידות-קדומניות לבין הגוף-העיקרי חייבת להיעשות בעזרת סימני ידיים. אם עושות היחידות-הקדומניות את מלאכתן כהלכה, והן פרוסות במרחק נאות מן הגוף-העיקרי, הרי שכל תקשורת-קול אינה אלא מעשה-שטות. גם סימני ידיים בין היחידות חייבים להינתן ללא ראוותנות מופרזת.

חברות-ההדרכה מדגישות את העובדה, כי המוביל חייב לשים לב לכל שטח לפניו, שבו נראים בעלי-חיים או בעלי-כנף מבוהלים וזמלטים. אולם בהרבה מקומות, ובמיוחד באזורים שבהם השתוללו קרבות, נעלמו כל חיי-הבר. בעלי-החיים היחידים שבאיזור יהיו בהמות ועופות-בית. אולם, גם יצורים אלה מראים סימני התנהגות בלתי-תקינה, כאשר אנשים שאינם מורגלים בהם, נמצאים בסביבתם הקרובה.

ניסיתי לתת לקורא מושג-מה על חלק מן הבעיות הניצבות בפני הנחתים באזורי-הלחימה. מרבית הפתרונות פשוטים למדי. יתכן שאתם תעדיפו, במלחמה הבאה, לזרוק את ספרי-ההדרכה לאשפתות, אולם אני אשמור על חייהם של אנשי באמצעות „ספר-ההדרכה והניסיון“ הפרטי שלי. סבורני שעלינו לבחון ולשפר כמה מנהלי-הקרב המקובלים עלינו ולהתכוון בתבונה למלחמה הבאה שלנו, משום שחיל הנחתים יהיה תמיד הראשון בקרב! ■